

☞ MAGYAR ☞
NYOMDÁSZOK

ÉVKÖNYVE

1902

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM

KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRE
A VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTETTE, SZEDETTE
PAVLOVSZKY JÓZSEF
ALAJOS

19

≡ BUDAPEST, EZERKILENCZSZÁZKETTŐ ≡
ATHENAEUM RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

Chy 9
739 g

21.810/17

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyamt. Névadóknapió
1902 év 269 sz.

Hasznos szakdolgozatok.

Beköszöntő	5
Naptár	7
A nyomdászat mint iparművészet	13
A színeképződések és fokozatos fejlődéseik rövid leírása	17
A modern nyomtatványok és újabb nemzeties ékítményekről	22
A könyvnyomdai hengerek előállítása, öntése és azok kezelése	25
A fekete festékek gyártása és főbb alkotó részeinek leírása	28
A mesterszedések czélszerű és gyakorlatias elrendezéséről	32
A modern nyomdászat úttörői	35
A nyomdai anyagfeltisztogatás és annak gyakorlati hátrányai	41
Néhány szó a könyvnyomdai munkák modern kiviteléről	43
Kell-e a nyomdásznak rajzolni tudni és azt gyakorolni?	46
A modern könyvszedés esztétikája tipografiai szempontból	50
Galvanizálás rövid idő alatt, a legújabb eljárások szerint	54

Társadalmi dolgozatok.

A nyomdászat jelene és jövője	57
Iparos vagy művész lesz-e a jövő nyomdásza?	63
Szerzőink és a szedőgép	65
A könyvnyomtatás művelődéstörténeti jelentőségéről	69
Grafikai problémák.	72

Történelmi dolgozatok.

Tótfalusi Kis Miklós műveiről	81
A „Hitvány vasműves”	95

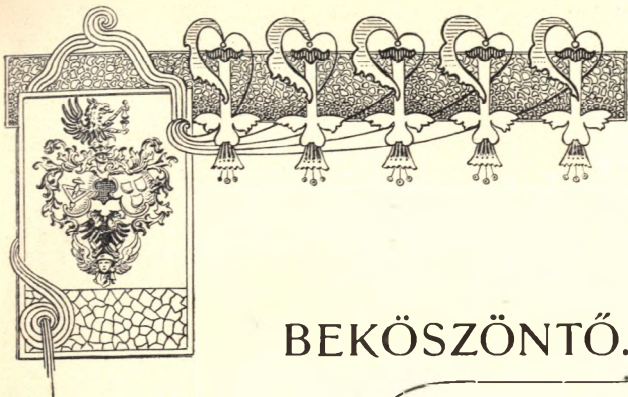
Vegyes dolgozatok.

A leggyakoribb kilövésekről	96
Páris	101
Szakkbibliografia	104

Közhasznú rész.

Magyarországi Könyvnyomdászok s Betüöntők Segélyző Egyesülete	109
Az utassegély Magyarországon	110
Utassegély kifizetők	112
Utas-szállók jegyzéke	114
Nyomdász körök	115

Hirdetések és 13 műmelléklet.

BEKÖSZÖNTŐ.

Nemzetünk jövője csak szellemi egyéniségének fentartása és az ipar fejlesztése által biztosítható. Sokat jelentő idézet, mely mélységes tartalmát tündökölve tárja elénk, mintegy buzdítva bennünket a küzdelemre, a melyre mi sem vagyunk méltatlanabbak, mint más nagy nemzetek szülöttei.

Bizonyára azt kérdik Önmaguktól eme könyv megpillantásakor, miért ismét ez új alak, mi szükség van ezekre a gyakori változtatásokra, hiszen az előző évfolyamok alakjai megfeleltek céljuknak?! Kedves olvasó, a mennyire ezt az alakváltoztatást hathatós érvekkel támogathatom, síkra állok mellette, mert úgy tudom és úgy érzem, hogy elkövetkezett az idő, melyben szunnyadó tespedésünkből fölébredve, ismét életjelt, ismét tanuságot adhatunk a magyar könyvnyomtatás fokozatos haladásáról, arról a jelentőségteljes fejlődésről, a mely hivatva van igazolni létünk fennállását. Bár miként a haza is csak addig állhat fenn, míg annak polgárai, bármennyire elváltak is egymástól, mint a fának messze kiterjedő ágai, egy közös törzsben egyesülnek, ezen mértékben szükséges, hogy egy cél felé haladjunk és tömörüljünk. Célom, a mennyire ez még lehetséges volt, olyan évkönyvet szerkeszteni és előállítani, melynek úgy szellemi, mint a szedések gyakorlati kivitele a kívánalmaknak megfelel-

jenek. Nem azt akarom ezzel mondani, mintha erre más, esetleg a volt alak nem lett volna alkalmas, korántsem; elvégre minden alakhoz lehet és szükséges is a helyes alkalmazkodás, de ha tekintetbe vesszük a már évek óta dívó és mindenben az egyszerűt és csinosat kereső kívánalmakat, önkéntelenül arra kell gondolnunk, hogy ebben az esetben alakváltoztatást elkerülni nem lehet, különösen pedig mi grafikusok tétlenül nem nézhetjük azt a minden téren gyors menetben előretörő modernizálást, a melylyel a szem mindenütt és mindenben találkozik. Mindezekkel számot vetve, a Könyvnyomdászok Szakköre a szerkesztés átadásakor — álláspontom megvilágítása után — a technikai előállítás jogát is ráruházta.

*

Nem mulaszthatom el leghálásabb köszönetemet nyilvánítani ama igazán példás támogatásért, melyben az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat üzlet- és művezetősége ez Évkönyvet részesítette, de különösen megemléltendőnek tartom a litografiai úton 9 színben előállított „Színképződések“ műmellékletet, a mely sokak előtt láthatóan megvilágítja az eddig csak sejtett színképződéseket. Osztatlan elismerésem a Kör nevében Czakó Elemér úrnak, a Magyar Iparművészeti Társulat nagyrabecsült könyvtárnokának különös érdeklődéseért szakmánk iránt és mély köszönetemet mindazon főnököknek, kik nem késtek hasznos mellékletekkel gazdagítani Évkönyvünk tartalmát. Kérem jóindulatukat ez Évkönyv részére a jövőben is fentartani, hogy az e téren megkezdetteket annál nagyobb erélylyel folytathassuk, hogy majdan ez Évkönyv útmutatója és tárháza legyen a magyar könyvnyomdászoknak, kik még mindig némi idegenkedéssel fogadják azt, a mit minden erejükből támogatni és terjeszteni kellene és végül köszönetemet ama szaktársaknak, kik becses és tanulságos dolgozataikkal segítettek a szerkesztés fáradságos munkáját megkönnyíteni.

SZERK.

Január

Február

1	Szerda	Kis. Kar.
2	Csütörtök	Makár ap.
3	Péntek	Genovéva
4	Szombat	Titus pk.
5	Vasárnap	Teleszfor
6	Hétfő	Vizkereszt
7	Kedd	Rajmund
8	Szerda	Szeverin
9	Csütörtök	Julián vt.
10	Péntek	Vilmospk.
11	Szombat	Higin vt.
12	Vasárnap	Tacián
13	Hétfő	40 kat. vt.
14	Kedd	Hilár egy.
15	Szerda	Pál remete
16	Csütörtök	Marczel p.
17	Péntek	Antal rem.
18	Szombat	Piroska sz.
19	Vasárnap	J. sz. n.
20	Hétfő	Fab., Seb.
21	Kedd	Ágnes sz.
22	Szerda	Vincze vt.
23	Csütörtök	B.-A. elj.
24	Péntek	Timót pk.
25	Szombat	Pál fordul.
26	Vasárnap	Hetven. v.
27	Hétfő	Ar. sz. Ján.
28	Kedd	Apollónia
29	Szerda	Szal. Fer.
30	Csütörtök	Mártonka
31	Péntek	Nol. Péter

1	Szombat	Ignác pk.
2	Vasárnap	Hatvan. v.
3	Hétfő	Balázs pk.
4	Kedd	Veronika
5	Szerda	Ágota sz.
6	Csütörtök	Dorottya
7	Péntek	Romuáld
8	Szombat	Math. Ján.
9	Vasárnap	Farsang v.
10	Hétfő	Skolaszt.
11	Kedd	Dezső pk.
12	Szerda	Hamv. sz.
13	Csütörtök	R. Katalin
14	Péntek	Jézus töv.
15	Szombat	Fausztin
16	Vasárnap	Invocabit
17	Hétfő	Donát vt.
18	Kedd	Simeon
19	Szerda	Konrád
20	Csütörtök	Aladár vt.
21	Péntek	Jéz. lándzs.
22	Szombat	Péter sz.
23	Vasárnap	Reminisc.
24	Hétfő	Mátyás ap.
25	Kedd	Géza vt.
26	Szerda	Sándor pk.
27	Csütörtök	Leand. pk.
28	Péntek	Jézus gy.

A következő négy oldal alján vannak felsorolva a nevezetesebb és gyakran használatos színek elnevezései, de megjegyzem, hogy a **sárga**, **vörös** és **kék** mint eredeti színek tekintendők, mert tulajdonképpen ezekből lesznek előállítva mindazon színvegyületek, melyek a **kék** színek után sorakoznak.

Márczius

Április

1	Szombat	Albin
2	Vasárnap	Oculi
3	Hétfő	Kunigunda
4	Kedd	Kázmér
5	Szerda	Özséb vt.
6	Csütörtök	Koléta sz.
7	Péntek	Jéz. 5. sz.
8	Szombat	Ist. János
9	Vasárnap	Laetare
10	Hétfő	40 vért.
11	Kedd	Konstant.
12	Szerda	Gergely
13	Csütörtök	Niczefor
14	Péntek	Matild
15	Szombat	Longin vt.
16	Vasárnap	Judica
17	Hétfő	Gertrud
18	Kedd	Cziril et.
19	Szerda	József
20	Csütörtök	Joachim
21	Péntek	Fájd. sz.
22	Szombat	Oktávián
23	Vasárnap	Palmarum
24	Hétfő	Gáb. főa.
25	Kedd	Gy. ol. B.-A.
26	Szerda	Emanuel
27	Csütörtök	Nagycsüt.
28	Péntek	Nagypént.
29	Szombat	Nagysz.
30	Vasárnap	Húsv. vas.
31	Hétfő	Húsv. hétf.

1	Kedd	Hugó pk.
2	Szerda	Paul. Fer.
3	Csütörtök	Rikárd
4	Péntek	Izidor
5	Szombat	F. Vincze
6	Vasárnap	Quasimod.
7	Hétfő	Epifán pk.
8	Kedd	Dénes pk.
9	Szerda	Dömötör
10	Csütörtök	Ezekiel
11	Péntek	Leo pp.
12	Szombat	Gyula pp.
13	Vasárnap	Miseric.
14	Hétfő	Tibor vt.
15	Kedd	Anasztázia
16	Szerda	Lambert
17	Csütörtök	Aniczét
18	Péntek	Apollon.
19	Szombat	Timon vt.
20	Vasárnap	József olt.
21	Hétfő	Anzelm et.
22	Kedd	Szotér vt.
23	Szerda	Béla pk.
24	Csütörtök	György vt.
25	Péntek	Márk ev.
26	Szombat	Kilit ev.
27	Vasárnap	Cantate
28	Hétfő	Vitálisz
29	Kedd	Péter vt.
30	Szerda	Szi. Katal.

SZÍNES FESTÉKEK ELNEVEZÉSEI.

Sárga színek:

Czinksárga
Czitromsárga
Indissárga
Kadmiumsárga
Kénsárga
Kínaisárga
Narancssárga
Nápolyisárga

Perzsasárga
Sárgalak
Stil de grain

Vörös színek:

Achatlak
Achatvörös
Amarantlak
Antikarmín

Antizinóber
Bengalvörös
Bordeauxlak
Bordeauxvörös
Brillantlak
Brillantzinóber
Bronzkarmín
Caesarlak
Császárvörös
Cseresznyevörös

Május

Junius

1 Csütörtök Fülöp, Jak.
 2 Péntek Atanáz ea.
 3 Szombat † megal.

4 **Vasárnap** **Rogate**
 5 Hétfő V. Pius
 6 Kedd Ol. f. Ján.
 7 Szerda Sz. pk.
 8 **Csütörtök** **Áld. csüt.**
 9 Péntek N. Gerg.
 10 Szombat Antonin

11 **Vasárnap** **Exaudi**
 12 Hétfő Pongrácz
 13 Kedd Szervác
 14 Szerda Bonifác
 15 Csütörtök Izidor vt.
 16 Péntek Nep. János
 17 Szombat Paskál hv.

18 **Vasárnap** **Pünk. vas.**
 19 **Hétfő** **Pünk. hétf.**
 20 Kedd Bernard
 21 Szerda Timót
 22 Csütörtök Julia sz.
 23 Péntek Dezső pk.
 24 Szombat M. k. segít.

25 **Vasárnap** **Szenthár.**
 26 Hétfő N. Fülöp
 27 Kedd P. Magd.
 28 Szerda Emil vt.
 29 **Csütörtök** **Úr napja**
 30 Péntek Nánd. kir.
 31 Szombat Petronella

1 **Vasárnap** Pamfil
 2 Hétfő Erazmusz
 3 Kedd Klotild
 4 Szerda Quirin
 5 Csütörtök Bonifác
 6 Péntek Jéz. sz. sz.
 7 Szombat Róbert ap.

8 **Vasárnap** Medárd
 9 Hétfő Primusz
 10 Kedd Margit kir.
 11 Szerda Barnabás
 12 Csütörtök É. János
 13 Péntek P. Antal
 14 Szombat N. Vazul

15 **Vasárnap** Vid vt.
 16 Hétfő R. Ferencz
 17 Kedd Peregrin
 18 Szerda Márkus
 19 Csütörtök Gyárfás vt.
 20 Péntek Szilvér pp.
 21 Szombat Alajos

22 **Vasárnap** Paulin
 23 Hétfő Ediltrud
 24 Kedd János szül.
 25 Szerda Vilmos
 26 Csütörtök Ján. és Pál
 27 Péntek László kir.
 28 Szombat Leó pp.

29 **Vasárnap** **Pét. és Pál**
 30 Hétfő Pál emlék.

SZÍNES FESTÉKEK ELNEVEZÉSEI.

Florentinlak
 Geraniumlak
 Granatzinóber
 Hermelinlak
 Karmesinlak
 Kardinalvörös
 Karminzinóber
 Kochenillevörös
 Korinthvörös
 Krappkarmin

Krapplak
 Krapplak, rózsasz.
 Krímsionettevörös
 Levantínivörös
 Magentavörös
 Mennigevörös
 Nassaulak
 Paeoniavörös
 Párisivörös
 Purpurvörös

Római karmin
 Scharlachlak
 Vöröslak

Kék színek :

Aczélkék
 Azurkék
 Berlinikék
 Bronzkék

Julius

Augusztus

1	Kedd	Teodorik
2	Szerda	Sarl. B.-A.
3	Csütörtök	Heliodor
4	Péntek	Ulrik pk.
5	Szombat	Czir. és M.
6	Vasárnap	Jéz. sz. v.
7	Hétfő	Villibald
8	Kedd	Erzsébet
9	Szerda	Anatólia
10	Csütörtök	Amália sz.
11	Péntek	Pius pp.
12	Szombat	Gual. Ján.
13	Vasárnap	Jenő pk.
14	Hétfő	Bonavent.
15	Kedd	Apost. o.
16	Szerda	K. B.-Asz.
17	Csütörtök	Elek hv.
18	Péntek	Kamill hv.
19	Szombat	P. Vincze
20	Vasárnap	Leg. M.
21	Hétfő	Dániel pr.
22	Kedd	Magdolna
23	Szerda	Apollinár
24	Csütörtök	Krisztina
25	Péntek	Jakab ap.
26	Szombat	Anna assz.
27	Vasárnap	Pantaleon
28	Hétfő	Incze pk.
29	Kedd	Márta sz.
30	Szerda	Abdon vt.
31	Csütörtök	Loj. Ignác

1	Péntek	V. sz. Pét.
2	Szombat	Alfonz
3	Vasárnap	I. vt. f.
4	Hétfő	Domonk.
5	Kedd	Havi B.-A.
6	Szerda	Urunkszv.
7	Csütörtök	Kajetán
8	Péntek	Czirjék vt.
9	Szombat	Román vt.
10	Vasárnap	Lőrincz
11	Hétfő	Zsuzsanna
12	Kedd	Klára sz.
13	Szerda	B. János
14	Csütörtök	Özséb hv.
15	Péntek	N. B.-Assz.
16	Szombat	Jácint hv.
17	Vasárnap	Joak ol.
18	Hétfő	Ilona cs.
19	Kedd	Tul. Lajos
20	Szerda	István kir.
21	Csütörtök	Bernát et.
22	Péntek	Timót vt.
23	Szombat	Ben. Fülöp
24	Vasárnap	Bertalan
25	Hétfő	Lajos kir.
26	Kedd	Zefirin pp.
27	Szerda	K. József
28	Csütörtök	Ágoston
29	Péntek	K. János
30	Szombat	Róza sz.
31	Vasárnap	Rajmund

SZÍNES FESTÉKEK ELNEVEZÉSEI.

Császárkék
Enziankék
Gentianalak
Indigókék
Kobáltkék
Marinekék
Milorikék
Orientalkék
Párisikék
Törökkék

Ultramarinkék
Viktoriakék

Zöld színek:

Brillantzöld
Bronzzöld
Kromoxydzöld
Kromzöld
Milorizöld
Olivzöld

Orosszöld
Selyemzöld
Smaragd zöld
Viktoriazöld
Viridinlak
Zöldlak

Viola színek:

Anilinviola
Brillantviola

Szeptember

Október

1	Hétfő	Egyed ap.
2	Kedd	Jusztusz
3	Szerda	Mansuet
4	Csütörtök	Rozália sz.
5	Péntek	Juszt. Lőr.
6	Szombat	Zakariás

7	Vasárnap	Őrangy.
8	Hétfő	Kisasszony
9	Kedd	Gorgón v.
10	Szerda	T. Miklós
11	Csütörtök	Jácint vt.
12	Péntek	Guidó hv.
13	Szombat	Amát pk.

14	Vasárnap	Mária n.
15	Hétfő	Nikoméd
16	Kedd	Eufémia
17	Szerda	Lambert
18	Csütörtök	Kup. Ján.
19	Péntek	Január vt.
20	Szombat	Euszták

21	Vasárnap	Máté ap.
22	Hétfő	V. Tamás
23	Kedd	Linus pp.
24	Szerda	Gellért pk.
25	Csütörtök	Kleofás
26	Péntek	Cziprián
27	Szombat	Koz. és D.

28	Vasárnap	Venczel
29	Hétfő	Mihály
30	Kedd	Jeromos

1	Szerda	Remig pk.
2	Csütörtök	Leodegár
3	Péntek	Kandid
4	Szombat	Assz. Fer.

5	Vasárnap	Rózsaf.
6	Hétfő	Brunó hv.
7	Kedd	Ágost hv.
8	Szerda	Brigitta
9	Csütörtök	Dénes vt.
10	Péntek	Borg. Fer.
11	Szombat	Gummár

12	Vasárnap	M. N.-A.
13	Hétfő	Kálmán
14	Kedd	Kallszt
15	Szerda	Terézia
16	Csütörtök	Gallusz
17	Péntek	Hedvig
18	Szombat	Lukács ev.

19	Vasárnap	Alk. Pét.
20	Hétfő	Kant. Ján.
21	Kedd	Orsolya
22	Szerda	Kordula
23	Csütörtök	Kap. Ján.
24	Péntek	Ráfael főa.
25	Szombat	Krispin

26	Vasárnap	Evariszt
27	Hétfő	Szabina
28	Kedd	Sim. Jud.
29	Szerda	Narcisz
30	Csütörtök	Kolos vt.
31	Péntek	Farkas

SZÍNES FESTÉKEK ELNEVEZÉSEI.

Bronzviola
Karminviola
Parmaviola
Violalak

Barna színek :

Acajoulak
Barnalak
Brasilbarna

Brilliantbarnalak
Bronzbarna
Caput Mortuumb.
Csokoládébarna
Fényképbarna
Indisbarna
Jacarandabarna
Krapplakbarna
Mahagonibarna
Ocker (arany)

Ocker (hús)
Physiklak
Purpurbarna
Sammetbarna
Sepiabarna
Terra di Sienna
Unikumbarna
Vörösbarnalak
Zaphirbarna
stb. stb.

November

Deczember

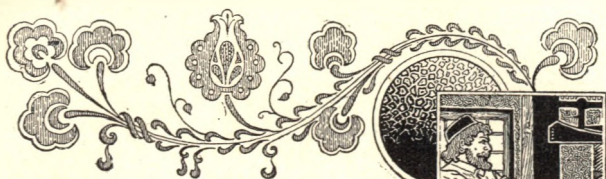

1	Szombat	Mindszent
2	Vasárnap	Viktorin
3	Hétfő	Halottakn.
4	Kedd	B. Károly
5	Szerda	Imre her.
6	Csütörtök	Lénárd
7	Péntek	Engelbert
8	Szombat	Gotfrid
9	Vasárnap	B.-A. olt.
10	Hétfő	Av. Andr.
11	Kedd	Márton
12	Szerda	Jozafát
13	Csütörtök	Szaniszló
14	Péntek	Jukund
15	Szombat	Lipót hv.
16	Vasárnap	Ödön
17	Hétfő	Cs. Gerg.
18	Kedd	Odó ap.
19	Szerda	Erzsébet
20	Csütörtök	V. Bódog
21	Péntek	B.-A. bem.
22	Szombat	Czeczilia
23	Vasárnap	Kelemen
24	Hétfő	Ker. Ján.
25	Kedd	Katalin
26	Szerda	Konrád
27	Csütörtök	Virgil
28	Péntek	Rufusz
29	Szombat	Szturnin
30	Vasárnap	András

1	Hétfő	Elig pk.
2	Kedd	Bibiánasz.
3	Szerda	Xav. Fer.
4	Csütörtök	Krizolog
5	Péntek	Szabbas
6	Szombat	Miklós pk.
7	Vasárnap	Ambrus
8	Hétfő	M. szepl. f.
9	Kedd	Leokádia
10	Szerda	Melkiades
11	Csütörtök	Damaz
12	Péntek	Szinesz
13	Szombat	Luczia sz.
14	Vasárnap	Spiridion
15	Hétfő	Valerián
16	Kedd	Özséb pk.
17	Szerda	Lázár
18	Csütörtök	Grácián
19	Péntek	Nemezius
20	Szombat	Ammon
21	Vasárnap	Tamás
22	Hétfő	Zenó vt.
23	Kedd	Viktória
24	Szerda	Ád. és Éva
25	Csütörtök	N. Karács.
26	Péntek	Istv. I. v.
27	Szombat	János ap.
28	Vasárnap	Apró szt.
29	Hétfő	Tamás
30	Kedd	Anisz pk.
31	Szerda	Szilveszter

BÉLYEGILLETÉKEK.

I. FOKOZAT. (Váltók).				II. FOKOZAT. (Jogiratok).				III. FOKOZAT. (Szerződések).									
k.-ig	k.	f.	k.-ig	k.	f.	k.-ig	k.	f.	k.-ig	k.	f.	k.-ig	k.	f.			
150	—	10	2700	1	80	20	—	14	1600	10	—	40	—	14	3200	10	—
300	—	20	3000	2	—	40	—	26	2000	12	50	80	—	26	4000	12	50
600	—	40	6000	4	—	60	—	38	2400	15	—	120	—	38	4800	15	—
900	—	60	9000	6	—	100	—	64	3200	20	—	200	—	64	6400	20	—
1200	—	80	12000	8	—	200	1	26	4000	25	—	400	1	26	8000	25	—
1500	1	—	15000	10	—	300	1	88	4800	30	—	600	1	88	9600	30	—
1800	1	20	18000	12	—	400	2	50	5200	32	50	800	2	50	10400	32	50
2100	1	40	21000	14	—	800	5	—	5600	35	—	1600	5	—	11200	35	—
2400	1	60	24000	16	—	1200	7	50	6000	37	50	2400	7	50	12000	37	50

A NYOMDÁSZAT MINT IPARMŰVÉSZET.

ÍRTA: CZAKÓ ELEMÉR.

AZ IPARMŰVÉSZET egész vonalán, tehát a nyomdászathoz is most kezdődik a második reneszánsz a tiszta művészet jegyében. A mi képes lapjaink és illusztrált könyveink is artisztikus díszszel ékeskednek; derék nyomdászaink pedig szaksajtóikban, szakkurzusaikon és főleg lelkes zászlóvivőik által mind több és több művészi tartalmat hoznak bele a sablonoktól lenyűgözött nyomdászathozunkba.

Természetesen hazánkban a nyomdászathoz megmodernizálásához az első impulzust angol, német és amerikai példák adták meg. A magyarosodás csendes munkája azonban e téren is el fog kezdődni. Önálló és eredeti formák s elrendezési módok keletkeznek. Mert hisz' örökké nem járhatunk iskolába! Mihelyest magyar emberek tömegesebben kezdenek foglalkozni a nyomdászati iparművészetével és pedig olyanformán, hogy nem csak utánozgatni próbálnak, hanem igyekeznek kitanulni mindazokat az alapelveket, esztétikai törvényeket, amelyek segítségével önálló alkotásra is képesek, — azonnal nemzeti jellegűvé fog erősödni a magyar nyomdászati művészet is. Az egészen modern ízű alkotásokban is érezhetővé fog válni a hazai zamat.

A nyomdászathoz életető eleme a művészet. Azaz nem pusztán gyakorlati célnak szolgál a tipográfia, mint az ipar, hanem épúgy vágyik tetszeni, óhajt hangulatot kelteni a maga eszközeivel is, mint a művészet. Szóval, arányosan osztozkodik meg rajta ipar és művészet.

Arányosan, de változó fokokban. A két alkotó tényező egyesülése szerint számtalan fokú skálája jön létre a nyomdászat iparművészetének, a legalsóbb fokú ipari működéstől kezdve a legfelsőbb művészi alkotásokig.

A nyomdászati termékek apja-anyja a nyomdász és a sajtó. Az ember és a gép révén születik itt a mű. Valamikor, az írott kódexek korában, csak az ember alkotta egyedül a könyvet az összes betűivel, díszeivel és képeivel együtt. A sajtó feltalálása óta azonban szövetségbe lépett a géppel, mely századról századra mindinkább kiterjesztette hatalmát a nyomdászat fölött és megölte benne a művészetet. A büszke nyomdászt, a „liberalis ars“ (szabad művészet) gyakorlóját, lefokozta rangjáról és mechanikus szerkezetek kezelőjévé tette. A tétovázó, lassú, lankadó és sokszor ügyetlen kéz helyét felváltotta a biztos, gyors, fáradhatlan és pontos gép. Igen ám, de mi következett ebből? A sok mechanizmus között veszendőbe indult a szellem. Az eltérést nem tűrő biztosság hideg és merev, a melylyel szemben a pontatlanság élénk és változatos. Meller mondja egyik essay-ében, hogy az iparművészeti alkotásoknál varázserőt sugároz a munkáját szerető kéznek egy csekély reszketeg nyoma. Ime a gép pontossága ilyen szempontból mily örökké egyforma. A kéz lassú, de mozdulata tele van élettellel; a gép gyors, és mégis halott.

Természetesen arról szó sem lehet, hogy az idő kerekét visszafordítsuk s a kézisajtó vagy pláne a kódex-másoló toll és ecset korszakát kívánjuk vissza. Azon már túl vagyunk. Morrisék Angliában a múlt évtizedben tettek ugyan kísérletet a kézisajtóval, — emésztően gondos kézimunkával könyveket állítottak elő; alkotásaik valóságos műremékek, de lassú, fáradságos és drága munka termékei. Már pedig korunkban, a nagy diadalokat élő technikai találmányok korában, a gyorsaság és olcsóság előnyeiről lemondani nem lehet.

Nincs más hátra, mint megalkudni a körülményekkel. Látjuk, hogy a gépek működése a mai szociális helyzetből kifolyólag nélkülözhetlen, ennél fogva úgy kell fordítani az ügyön, hogy a kéz tervező és rendező irányítása mindig vezető szerepet játszszen. A gépekkel szemben az ember tevékenysége ne sablonszerű, szolgai, hanem uralkodó legyen. Azaz a mai nyomdásznak is feladata elsajátítani a művészi alkotások titkát, esztetikai törvényeit, s azok segítségével teremtő egyéniséggé fejlődni.

A nyomdászat esztétikájának megismerése nem is olyan nehéz, mint a hogy azt sokan gondolják. A moderneknek nevezett e nemű alkotások összes titka a XV. században már csaknem közismert volt. Morristól kezdve Otto Huppig minden nyomdászati szépet az ősnymtatványoktól vettünk kölcsön. Vagy csináltak-e valaha szebb nyomtatott könyvet, mint Guttenberg századában? Az irott kodexek pompás szépségei várták a nyomdászatot készen. Akkor a papír lágy volt és mégis tartós, sztruktúrája is kedves, tónusa meleg; a nyomdafesték erőteljes, a betűtípus határozott és a nyomtatás képe kerekded egész; a sorok, a kezdőbetűk s a kísérő metszetek teljes harmoniába olvadtak össze. Bizony, jobb mestert a szép könyv ideáljához ennél nem lelhetnénk.

Sajnosan igaz ugyan, hogy a kik nálunk e tárgy iránt érdeklődnek, műszeretők és nyomdászok, vajmi kevés alkalommal láthatnak ilyen szép régi könyveket a hosszabb időt igénylő tanulmányozás pedig csaknem ki van zárva. Lipcsében a könyvnek külön muzeuma van, Londonban a British Museum, Párisban a nemzeti könyvtár állandó természetű gazdag sorozatban mutatja be a könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészetét. Nálunk nagy könyvtárainknak kiállítási termők sincsen. A hol tehát anyag volna, vagy a kinek gondoljai közé tartoznék (iparművészeti muzeum, muzeumi-, egyetemi-, akadémiai-könyvtár), ott sem lehet tanulmányozás céljára megfelelő anyagot könnyű szerrel találni.

Remélhető azonban, hogy valamikor e tekintetben is változás lesz. Valamelyik intézet majd csak adoptálja ezt az árva iparművészeti ágat. És akkor mindenki számára nyilvánvalóvá válnak azok a tanulságok, a melyeket most csak írásban vagyunk kénytelenek közölni, nehezen hozzáférhető régi könyvek példái után.

Tegyük föl tehát a kérdést: minő elvek szerint kell eljárunk a nyomdászat iparművészetének gyakorlásánál, hogy a betűk, a betűtestek és díszük a stilszerű szépség kánonjának megfeleljenek?

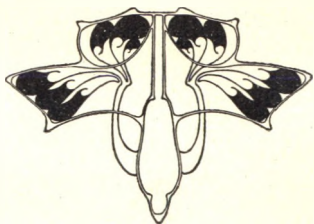
Első fő elve az iparművészetnek a czélszerűség. Ugyanez kell hogy álljon a nyomdászatra nézve is. Czélszerű legyen a betű és annak kapcsolata: a sor, azaz a könnyen olvashatóság az első kellék. A formák egyszerűsége teszi fölismerésre és megjegyzésre alkalmassá a tipust. És csak az a hasznos könyv, a melynek betűi nem nehezítik meg az olvasó és író érintkezését. A talányos és értelmetlen kompozíció talán sehol sem

boszúlja meg annyira magát, mint itt. Másodszor azonban a szem előtt tetszetőssé is kell tenni a nyomdászati terméket. Tehát nem elég a betűk formáira és azok egymás közötti arányosságára ügyelni, hanem a betűk sorakoztatva, a sorok oldalba szedve is egy egységes egész hatását kell hogy keltsék. Minden nyomtatandó papir felülete rendesen téglalap. És a régi mesterek hatásának egyik kulcsa az, hogy számoltak a papir ez alakjával s betűket, nyomdadájszt és illusztrációt egy téglalapon belül rendeztek el harmonikusan, úgy hogy a betűk náluk nem élnek különálló életet, nem csoportosúlnak csupán csak szavakban, hanem, mint jó közkatonák, az egész érdekét szolgálják.

Az oldalnak van társa is, valóságos házastársa, a kivel szakadásig egybefűzetik, t. i. a szemközti oldal. Ezeknek a rendezett viszonya szintén jelentős részét képezi a nyomdászati szépnek. Igazodás a kettő közt legalább is annyi szükséges, mint a jó házasoknál. A két oldal közül egyik se üsse a másikat; egyik se beszéljen nagyobb hangon, mint a másik; se ne öltözködjék cifrában; hanem békés, egyetértő és harmonikus életet éljenek. A szép könyvben, bárhol nyissuk is ki, mindenütt ilyen házaspárra kell akadnunk.

Rövidre fogott szavakkal szólva, a nyomdászat iparművészeténél a stilszerűség követelménye tehát az, hogy tökéletesen harmonizáljon és pedig 1. rendeltetésével, céljával, 2. részleteiben, 3. részleteiben az egészszel és 4. a technika az anyaggal.

Ha önálló studiumok kapcsán minden magyar nyomdász vérebe megyen át a stilszerű művészet ismerete, nem féltjük jövőjét a magyar nyomdászat iparművészetét a géptől, — legfeljebb csak a közönytől. Gutenberg szelleme lebegjen fölöttünk!

HASZNOS SZAK- DOLGOZATOK

A SZÍNKÉPZŐDÉSEK ÉS FOKOZATOS ≡ FEJLŐDÉSEIK RÖVID LEÍRÁSA. ≡

IRTA: WANDRA LAJOS.

NEM VÉLEK felesleges munkát végezni akkor, mikor a színek képződésével foglalkozom e dolgozatomban, mert e kérdést annyira fontosnak tartom, hogy annak ismerete csak javára és előnyére szolgálhat minden szakmáját igazán szerető szakembernek. Mielőtt azonban rátérnék tulajdonképeni tárgyamra, szükségesnek látok egyet-mást elmondani a színes nyomásról. Nagy mértékben megkönnyíti feladatomat a mellékelt színes nyomtatvány, mert a mi dolgozatomban esetleg homályos vagy nehezebben volna megérthető, azonnal világossá válik, a mint azt magunk előtt látjuk és fokról fokra figyelemmel követhetjük a színeknek egymásra való nyomását, a színek képződését.

Régi óhajomat látom teljesedésbe menni cikkem megjelenése által, a melylyel szolgálatot vélek tenni az érdeklődőknek; első sorban azoknak, kiknek talán e téren nem volt elég alkalmuk a továbbképzésre, másodszorban pedig azoknak, a kik a továbbképzésre kínálkozó alkalmat mindenkor igyekeztek megragadni, tapasztalataikat érvényesíteni, de a jelenleg uralkodó nyomasztó munkaviszonyok között megkövetelt gyors experimentálás mellett tudásukat kellőképen érvényre nem juttathatták. Azonban hogy ne untassam, rátérek a tárgyra.

Mi az első és legnehezebb feladata a gépmesternek a színek felbontásánál? Úgy gondolom, hogy erre

válaszolni nem a legkönnyebb, mert ha színismereteink, finomult érzékünk, de különösen a színek iránti fogékonyságunk nincsen kifejlődve, egyáltalán kielégítő választ nem adhatunk a nélkül, hogy magunkban annak helyességét kétségbe ne vonnánk; ámbár igaz, hogy ennyire kifejlődött érzék vajmi ritka, mert ehhez nemcsak gyakorlat, a folytonos vele való foglalkozás szükséges, hanem az önállóság is, a mi keveseknek adatott és a mi az érzékeket nemesbíti, fejleszti és az esetleg létező színvakságot észrevétlenül eltünteti. Színvakság! Önök kérdik, hogy tulajdonképen mi az? Nos, hát mondhatom, hogy gépmestereink eme legnagyobb betegsége, a színek nyomásánál vehető észre leginkább, úgyannyira, hogy sok esetben a színes nyomtatvány elkészültekor jutnak arra a szomorú – de már kijavíthatlan – tapasztalatra, hogy ezt vagy azt a színt jóval sötétebb árnyalatban kellett volna tartani. Miért? Mert nem adja vissza kellőképen a rányomott újabb és újabb szín a kívánt szín fejlődését. Ezt tovább nem firtatva, ez volna a színvakság.

Mintánkon látható római I. és III. lefelé tekintve képezik a római IV. legalsó és teljesen kész nyomtatvány összes színeit, a melyek a következő színekből és összetételekből állanak:

1. **szín:** *Mennige*, testszín, keverése: 1 rész Mennige, $\frac{1}{8}$ rész fehér, egy késhegynyi Császárkék és 8 rész kencze.
2. **szín:** *kék I.*, keverése: 1 rész Milorikék, 3 rész Császárkék, 1 rész fehér, 8 rész kencze.
3. **szín:** *Kromsárga*, keverése: 1 rész Kromsárga, 2 rész kencze.
4. **szín:** *vörös I.*, 1 rész Krapplack, 3 rész kencze.
5. **szín:** *barna*, keverése: 3 rész Krapplack, 1 rész fekete, $\frac{1}{3}$ rész Mennige, kevés kencze, erős dörzsoléssel.
6. **szín:** *kék II.*, keverése: 1 rész Brillantkék, 2 rész kencze.
7. **szín:** *vörös II.*, keverése: 1 rész Krapplack, $\frac{1}{2}$ rész kencze.
8. **szín:** *szürke*, keverése: 2 rész Császárkék, 2 rész fekete és 6 rész kencze.

És végül, a mit elsőnek kellett volna megemlíteni, de mert a sorrenden kívül esik és így zavart okozna, az *arany*, melynek aljnyomata *Terra de Siena*, *arany kencze* és néhány csepp Kopallack. E két keveréknek az a tulajdonsága, hogy az aranyat magához tapasztja.

Vessünk vissza egy pillantást az első színre és azt jól megtekintve, látni fogjuk, hogy bizonyos üres helyek vannak. És miért van így? Azért, hogy az üres helyeket egy más szín födje, a mit a testszínre rányomni nem volt szabad; bizonyára olyan szín, a mely más árnyalatot adott volna vissza és nem azt, a mit az egymásra való rányomás által, tehát a színeképződés által érünk el. Igaz ugyan, hogy mentül nagyobb felület nyomunk, annál nehezebb munkánk van, de viszont igaz és meggyőződésem, hogy a kis felület szintén nagy gondot okoz a gépmesternek, és különösen akkor, ha a nyomandó kis felület hivatva van valamely színeképződést előidézni. Különös gondot kell fordítanunk a hengerek tisztaságára, valamint arra, hogy az időközönként összegyülemllett salakokat eltávolítsuk, azaz lemoszuk. Értem ezt nagyobb példányszámoknál. Némi kis hátránya van ennek is, t. i. egy kis időbe kerül, de kárpótlást nyújt ezért a mosás után nyert tiszta színárnyalat. Az alapszín nyomásánál többször meg kell győződnünk, vajjon a nyomandó felület egy és ugyanazon helyre (register!) esik-e, a mit tisztán láthatunk, ha egy ívet kétszer nyomva, megvizsgáljuk, és ez mindannyiszor ismétlődjék, valahányszor ezen alapszín nyomása kezdetét veszi (reggel és ebéd után), mert igen könnyen történhetik valami csekély hiba úgy az illeszték, valamint a formánál is, és ha ezt az alapnál észre nem vesszük, később már igen nehezen vagy pedig egyáltalán nem orvosolható, míg így a nyomtatvány hibás, vagyis az alap helyéből elmozdult részét, külön kezelve, megmenthetjük, mert a következő színeknél az illeszték-igazítással követjük az alapnyomatot. Igen gyakran történik, hogy kénytelenek vagyunk oly gépen is színnyomatot készíteni, a melyen a berakó-fedél nem a legújabb szerkezetű, vagyis helyéből elmozdíthatlan, hanem ha pl. felemeljük és az ellenkező oldal felé igyekezzük tolni, $\frac{1}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ petitet is lötyög, vagyis holtköz van, noha a gép nem régi. Ilyenkor a berakó-födelet a kéznél az ellenkező oldal felé szorítva, be szoktuk ékelni egy kis fadarabbal és hacsak lehetséges, nem vesszük ki az éket mindaddig, míg az alapszín, mint a többi szín egyedüli vezetője és fejlesztője, kinyomva nincsen.

A formát szorító golyókat — de csak az alapszínt értve — le szoktuk spanyolviaszszal pecsételni, mert véletlenül a szorítógolyónak csak $\frac{1}{4}$ fordulata is sokat ronthat, míg a fentemlített eljárás a bekövetkező mizériákat kizárja.

Kiváló gondot kell fordítanunk a szín egyenletes betartására (couleur) és ezért az előttünk fekvő festék-

mintának összehasonlítását mindig igen fontosnak tartom. Egy többszínű kép nyomásának megkezdése előtt tanácsos próbanyomatot készíteni és csak ha ez már teljesen sikerült, szabad a nyomást megkezdeni, mert úgy a festék, valamint a papírszín igen nagy szerepet játszik és ezzel mindenekelőtt tisztába kell jönni a gépmesternek.

A második szín: *kék*. Ezután szükségesnek tartom figyelemmel kísérni a római II. 2-ik *b* mintáját, a melyen a színeképződés már határozott alakban észlelhető, a mit a kék szín idéz elő a testszínre való rányomás által; azonban erejét veszti, részenként bágyadt színt mutat, mert alatta a *Mennige* mintegy magába olvasztja, míg a szabadon hagyott részecskéken a kék tisztán érvényre jut. Említett színek összesítése: arany, Mennige és kék.

A harmadik szín: *chromsárga*, a mi a színek fejlődését már tisztábban mutatja a római II. *c* mintáján, mert nemcsak hogy bizonyos átváltozást idéz elő az egész alakon, de határozott színt is fejleszt. A hajékítményt és lent a gyümölcsöket és leveleit zöld színben tünteti föl, a mely a kék és sárga szín összetételéből áll elő, a test pedig, bár határozatlan szín, de észlelhető így is, hogy törekszik a cél felé és hosszabb szemlélés után némileg élesebb árnyalatot kölcsönöz a kidomborodásokra.

A negyedik szín: *vörös I.*, mely hivatva van a római II. *d* mintájának bizonyos színátváltozást adni, az ábrába életet önteni, már egész határozott színeket hoz létre. Vizsgáljuk figyelmesen és hasonlítsuk össze a római II. *c* mintájával és első pillanatra látjuk, hogy mely színeképződések fejlődtek: a külső testszínkörület megmaradt ugyan vörösnek, mert rokon-szín árnyalatváltozást nem idézhet elő, de az alakot kiemelő kék háttér teljesen átváltozott a vörös szín rányomása által és viola-árnyalatot nyert, úgyszintén a fejen levő levelek is előtérbe jutnak a haj sötétülése által. Szóval, már a negyedik szín világosan mutatja, mint változnak és mi által fejlődnek a színek.

Ha már most a színeket kikeressük, a következőket találjuk a negyedik mintán: vörös, sárga, viola, zöld, barna, arany, kék és szürke. Igaz, hogy kis arányokban találjuk ezeket, de ugyanígy fejlődik nagyobb arányokban is.

Az ötödik szín: *barna*. Mint felette érdekes jelenség, szó nélkül nem hagyható, mert ezen szín mint első határoló szín ötlük szembe. Különösen látható ez magán az alakon, a mely első pillanatra csaknem tökéletesnek tűnik fel. Csak hosszabb, figyelmesebb szemlélés után látjuk a hiányokat, ez pedig bizonyos bágyadt-

ságot, életteleniséget tükröz vissza. Érdekes azonban az egész mintán a már feltűnően látható színátváltás. A külső barna szín nagy mértékben élénkült az által, hogy alatta a vörös van; és ez által nyerte tüzét. A negyedik és római II. *d* mintáján látható viola háttér sokkal világosabb színben tűnik elő, pedig erre már nem lett rányomva egy újabb szín, tehát mi idézte ezt elő? A külső sötét szín, a mely a spektrum előmozdítója. Ezen mintán a kibontakozás igen szépen tükrözi vissza az óhajtott fejlődést.

A hatodik szín: *kék*. Nagy szerepe van az árnyalatok tökéletesbítésénél, megváltoztatta úgy a háttér, mint az összes körvonalakat, melyek a szemnek nemcsak a határolásokat mutatják tisztábban, de az egész alakon árnyékolást idéznek elő, mi által a mintának minden részecskéje előtérbe jut. Különösen látható ez az arczon, a szőlőn és levelein, valamint lent a gyümölcsökön.

A hetedik szín: *vörös II.*, mely szín az egész mintába az életet, az erőt önti. Egészben élénkebbé teszi, részleteiben pedig élesen kiemeli; de ez szükséges azért is, hogy az összes színek elerőtlenedése annál gyengébb legyen, mert hiszen köztudomású, hogy idővel a színek bizonyos fokig elhalványodnak, gyöngülnek.

A nyolczadik szín: *szürke*, a mely szín tisztán az alak és az azon látható díszek élességének enyhítésére szolgál, eltünteti a hetedik szín leírásában említett túlkiemelkedéseket, kellemessé teszi és összhangot teremt a színeképződésben. Tehát ennek a holt színnek igen fontos szerepe van a több színben előállított munkáknál.

* * *

Ezzel befejeztem a színeképződésekről nézeteimet; és csak ama óhajomnak adok kifejezést, hogy lesznek t. olvasóim között olyanok is, a kik ebből levonják a következtetést és kínálkozó alkalommal a gyakorlatban is igyekeznek ezt az előttünk igen kedves foglalkozást tőlük telhetőleg fejleszteni.

A MODERN NYOMTATVÁNYOK ÉS ÚJABB NEMZETIES ÉKÍTMÉNYEKRŐL.

IRTA: KOŘINEK JÓZSEF.

A NYOMTATVÁNY tagadhatlanul olyan tárgy, a melylyel életünkben a legtöbbször jövünk érintkezésbe. A lakásban, az utcán, nyilvános helyiségekben, az üzletben, utazás közben, — mindenhová elkísér bennünket a nyomtatvány. Ifjú korunktól kezdve elébünk állítják a szabályokat, hogy valamely nyomtatvány milyen legyen és milyen ne legyen, ezért annak összeállításában az áttekintést sajátítjuk el. A nyomtatványból merítjük tulajdonképen első fogalmainkat a területnek (papirosnak) kitöltése felől és a betűalkalmazás felől általában, a betű vágásának (jellegének) megválasztása és összefüggése, végül az ornamentikai díszítésről. Azon érdeklődés által, melyet a nyomtatványoknak szentelünk, izlésünk nemesedik és fejlődik. Ez teszi érthetővé, hogy gyakran valamely nyomtatvány, a mely bár gazdagon van kiállítva, általában nem tetszik, éppen mert a tulajdonképeni ízlést nem a gazdag díszítés teszi. Itt is azok a részletek mérvadók, a melyek minden képnél figyelembe kell hogy vétessenek. A nyomtatvány végtére nem-e egy neme a képeknek?

Valamely nyomtatványnak individualitása mindenekelőtt külső megjelenése által beszél hozzánk — az érzelem nyelvén — és csak másodsorban tartalma által. Milyen természetellenes hatása van szemünkre és kedélyünkre például a hideg, kimért angol stilusban tartott nyomtatványnak, habár a szöveg esetleg még magyar szavakat foglal is magában. Az első pillanatban azt a benyomást nyerjük, hogy a szöveg sem nekünk szól, mert az *összbenyomás*, a melylyel egy ilyen „kép“ nekünk bemutatkozik, reánk nézve idegen. És így a nyomtatványokra való folytonos nézésnek biztos befolyása van az összprodukció és általános teremtés nagy részére. A betűrajzoló, a fényező, a litográfus, a díszítő és sok mások, mindenekelőtt a nyomtatványokból merítik motívumaikat munkáikhoz, a mely nyomtatványok sok esetben a képzőművészeteknek is segéd-eszközül szolgálnak.

Most már azon kérdéshez jutunk, hogy nem-e egyenesen vétek, hogy nálunk valódi művészi szempont tekintetében olyan kevés figyelmet fordítanak a könyvnyomtatás szakmájára. És minthogy a nyomtatvány pedagógiai tekintetben is hatalmas faktor, nem-e elhibázott

dolog arra nem ügyelni, hogy ezen iparág kifejezett *nemzeti stílust* is nyerjen?

Hiszen a mi műiparunknak ez ideig még nincsen szigorúan szakszerű képző-intézete, és a magyar nyomdászok az ő továbbképzésükben kizárólag és egyedül magántanulmányaikra vannak utalva. És miután a hazai szakirodalomban és oktató értekezésekben is keveset tudunk felmutatni, kénytelenek segédeszközeiket máshonnan összekeresni, és mivel ehhez az utak igen eltérők, modern nyomtatványaink is nagyon különbözők. Szakembereink állítják, hogy mai nyomtatványaink a tömör, *jellemző* egységességet és kifejezett *nemzeti* jelleget nélkülözik.

Azok a nyomtatványok, a melyek manapság nálunk megjelennek és a melyeket mi eredeti munkáknak tartunk, a szomszéd államokban is ily módon állítatnak ki, és nyomdász szaktársaim bizonyára igazat fognak nekem adni, ha itt megjegyzem, hogy különösen a Németországban előállított nyomtatványok nekünk számos esetben egyedüli mintául szolgálnak.

E tekintetben az okok előttünk fekszenek. Szerencsésebb szomszédaink számos, körültekintéssel vezetett szak-tanintézeteik mellett nagyszabású szakirodalommal bírnak; vannak életrevaló öntödéik, áldozatkész mecénásaik és műpártolóik, a kik a német könyv és nyomtatvány iökéletesítése terén a nyomdászokkal vállvetve buzgólkodnak. A leglényegesebb azonban, — és erre mindenekelőtt fel kell hívnunk a figyelmet — hogy a könyvnyomtató-művészet ott *az állam részéről nyeri a leghathatósabb támogatást*, a mely például a lipcsei képzőművészeti akadémián rendszeres előadásokat és tanfolyamokat létesített tanult nyomdászok részére. Sőt a minap egynéhány szaklapban az a gondolat merült fel és lett komolyan tárgyalva, hogy Berlinben *nyomdász-akadémia* állíttassék fel!

Nálunk azonban?! A felelet mindig ugyanaz: *segíts önmagadon!*

És valóban, úgy tetszik, mintha több művésztekin-tély, a kik műiparunkhoz különösen közel állanak, minden felszólítás nélkül vállalkoztak e feladatra és a könyvtermelés nemzeti irányánál befolyásukat érvényesítették. Itt különösen azon remek dekoratív nemzeti motivumokra utalunk, a melyekkel a „Magyar Iparművészet“ című legelőkelőbb művészeti folyóiratunkban találkozunk, és azon számtalan színes díszítményekre, a melyeket némely könyvekben találunk.

Ámde az ilyen díszítmények, minthogy ezek leg-többször csak mint *egy egész* rajzoltatnak és reprodukáltatnak, legfőlebb egyszer, vagy csak igen ritkán, és

pedig csak azon célra, a melyre készültek, jöhetnek használatba; tiszta fényűzés, a mely akárhány nyomdászt, a ki ha nemzeti díszítményeinkért őszintén lelkesülni képes volna is, annak kultiválásától visszariad. Hogy tehát nemzeti ornamentikánk az őt megillető tért elfoglalhassa és a nemzetnek, a melyből keletkezett, hasznára lehessen, okvetlenül szükséges volt motivumait a könyvnyomdászat (a legjobb terjesztési eszköz) számára feldolgozni.

Ez irányban az első lépést röviddel ezelőtt Hollós Károly tanár, karöltve a Meyer & Schleicher bécsi betűöntő céggel, tette meg egynéhány nyomdász-szakférfiú kezdeményezésére, Bécsben. Összekerestek – nem minden nehézség nélkül – nemzeti keret-ornamentikánkból több variációt (egy- és többszín-nyomáshoz) és matriczázták. Az öntödében eszközölt első kísérletek ezen öntvényekkel (éppen szerencsés valék akkor jelen lehetni) meglepően szép eredményeket tüntettek fel és rögtön tisztában voltak azzal, hogy ezen népornamentikában kincsek rejlenek. Ámde kizárólag keret-ornamentumokat – ezen időben – hozni lehetetlen volt, ha a modern nyomtatvány-díszítések különféleségére gondolunk, és így az említett cég ugyanazon művész közreműködésével hozzálátott a már megkezdett irányban egy *lénia-díszítmény* metszéséhez, a melyet körülbelül egy év előtt befejezett és a melynek lenyomatait, izléses kötésben, számos mintalappal, a nyilvánosság elé bocsátotta.

Ezen gyűjteményre (Serie) vetett első pillantás bizonyoságot tesz a művész őszinte igyekezetéről. Az a kár csak, hogy *ezideig* olyan kevés nyomda látta el magát ezzel az igazán becses újdonsággal! Persze, ez az akció még csak kezdetén van, és nincs kizárva, hogy némely nyomdász a *saját* nemzeti ornamentikáját a *nyomdászatban* másként képzelte magának: „mintha ez vagy amaz a tipikus darab belőle hiányoznék“; „ennek vagy amannak a motivumnak még okvetlenül fel kellene vétetnie a sorozatba“ stb. stb.

Bizonyára! Ezt mondja maga a művész is. Csak-hogy nyomdászainknak ezen újítás iránt a valódi érdeklődést is kell tanusítaniok és a mi e pillanatban belőle talán még hiányzik, azután bizonyára szívesen fog pótoltatni.

Egy azonban már ma is örömet okozhat nekünk: azon kellemes helyzetbe jutottunk, hogy sok esetben *a mi* nyomtatványainkat *saját* ékítményeinkkel díszíthetjük, és nem vagyunk épen teljesen a különféle, hazánkba importált „Teutonia-Ornamente“, „Saxonia-Ornamente“, „National-Ornamente“ (a mely utóbbi különösen

különféle tölgymakk- és méregzöld színű tölgylevelei által tolja fel magát) nevű díszítményekre utalva, mint-hogy valahára *saját, művész kéz* által tervezett ékítményekkel, illetve díszítő anyaggal rendelkezünk.

Nyomdászaink előtt ezzel új, hálás mező tárul fel. Most már csak megrendelőinken és szerződő feleinken múlik, hogy nyomdászuktól a nyomtatványok díszítését legalább ott, a hol ezt a munka rendeltetése megengedi, nemzeti ékítmények alkalmazásával követeljük.

Végezetül még élénken sajnálnunk kell, hogy ezen ékítmények öntését nem eszközli valamely hazai öntődénk. Ama bécsi czég, a mely ezen újdonság matriczálásával járó, valóban nagy költségek elől nem riadt vissza, csak hogy magyar megrendelőinek végre-valahára örömet szerezhessen, osztatlan elismerésünket és köszönetünket érdemelte ki.

A KÖNYVNYOMDAI HENGEREK ELŐ- ÁLLÍTÁSA, ÖNTÉSE S AZOK KEZELÉSE.

IRTA: HORVÁTH ALAJOS.

SZÁMOS évi tapasztalataim alapján óhajtok egyet-mást elmondani a hengerekről és azok gyakorlati előállításáról. Tudvalevő, hogy nyomdai czélokra készített hengerek tengelye vas, de hogy a rávonandó elegyben (massa, rugékony anyag, növényi vagy állati rostkivonat) megtakarítást érjünk el, azért a tengely – a henger hosszának megfelelően – nagyobb átmérőjűnek van készítve.

Hogy a tapadást a simán öntött vashengereknél a vas és az elegy között megfelelőleg elérhessük, az elegynek a tengelyre való öntése előtt a vashenger felületét kötő-fonallal körülcsavarjuk, vagy pedig ólomfehér festékkal bevonjuk; mindezen intézkedések fölöslegesek akkor, ha a vashenger felülete barázdaszerű mélyítésekkel, rovátkákkal bir.

Nagyobb elegy-hengerek, hogy túlságos nehezek ne legyenek s hogy ezáltal kezelésük könnyebb legyen, vájottan készítenők, miáltal súlyukból tetemesen veszítenek. Ilyen nagyobb elegy-hengerek faburkolattal lesznek körülvéve; a faburkolat egymáshoz enyvezett

léczekből áll, s biztonság okaért a faburkolat két végére bádoggabroncs lesz szorosan ráerősítve, vagy az egyes léczek csavarokkal erősítettnek meg a henger vastestéhez; arra azonban tekintettel kell lennünk, hogy a burkolatnak szánt fa ne legyen csomós, hanem sima, mivel a tiszta fához jobban tapad az „elegy“-hengeranyag.

Akár új hengerek, akár a már használt hengereknél nagy gondot kell fordítanunk a tisztaságra, a vas-henger felületét az elegy ráöntése előtt alaposan, nagy gonddal kell megtisztítani a rátapadt pizsoktól, olajtól stb., mert különben ez, mintegy választó réteget képezve, megakadályozza az elegy érintkezését a vas-henger felületével.

Az eddig elmondottakból az eredmény tehát az, hogy az orsót az elegy ráöntése előtt meg kell tisztítani, a megtisztított hengert bevonni vagy ólomfehér festékkel, vagy velencei terpentinnel; megjegyzem, ezen eljárás nem okvetlenül szükséges minden használt henger újraöntésénél, de biztonság okaért czélszerű és ajánlatos.

Jó tulajdonsága az elegynek az, hogy a sima, kis átmérőjű hengerre csavart kötőszalag kidomborodása az elegyre semmi befolyással sem bír, s az esetleg ebből keletkezendő hátrányokat az elegy felfogja; hibája azonban az, hogy aránylag rövid idei használat után felső rétege megkérgesedik, megkeményedik, a mi miatt az újra való öntés elkerülhetlenné válik.

Az elegy olvasztása különböző szerkezetű üstökben történik, de egyiknél sem közvetlen tűz, hanem közvetve víz vagy gőz által, miáltal elérjük az elegynek egyenletes felmelegedését, s ki van kerülve az a kellemetlenség, hogy a hengeranyag az üst falához égjen.

A folyékony elegynek a hengerformába való töltése kanalazás, vagy az arra a célra szolgáló, vízrétegen keresztülhaladó, csappal ellátott csövön történik.

Ha a hengeranyag már elő van készítve, felolvasztva, várunk kell rövid ideig, míg egy kissé lehűl, megsűrűsödik. Öntés előtt a hengerformát (matricz) a portól s pizsoktól alaposan meg kell tisztítani, megmelegítve könnyen s egyenletesen beolajozni, az orsót pedig száraz és olajmentes állapotban a hengerformába helyezve, a csillagot reáhelyezni; ha a hengerforma két részből áll, akkor azokat a szorító-csavarok segítségével pontosan s erősen egymáshoz illesztjük.

Az öntés mindig száraz, tiszta helységben történik. A már előkészített felolvasztott „elegy“ hengeranyaggal megtöltött üstöt a melegítő-helyről leemelve, az öntést megkezdhetjük; az öntésnél figyelmet kell fordítanunk arra, hogy az minden megszakítás nélkül

történjék, s lehetőleg köralakban, mindig az orsó izom-tengelye körül, miáltal elérjük az orsónak fokozatos felmelegedését s az elegy egyenletes hűtődését, azaz lehűlését. Midőn a formát már teletöltöttük, várnunk kell még egy-két óráig, míg az elegy lehűl, mivel lehűlése alkalmával összehúzódik, kisebb térfogatra szorul, s így az utántöltést eszközöljük; ezen eljárást mindaddig szükséges ismételni, míg a forma teljesen kitöltődik.

Ezen művelet után az egész formát nyugodt helyzetben hagyjuk. Körülbelül 5–6 óra letelte után a hengerforma felső részét leveszszük s a megöntött hengert kiemelhetjük; a fölösleges elegy levágását közvetlen a henger-csillag alatt fonál segítségével eszközölhetjük.

A hengernek a formából való kiemelése nagy óvatosságot igényel, mert ki vagyunk téve annak a veszélynek, hogy a hengerelegy a forma falához tapad.

Több gépmester állítása szerint az olyan hengerformából, melyek egy darabból állanak, a megöntött henger kivevése fáradságos és sok esetben sikertelen munka a buzgólkodás jutalma. Mindezen előforduló kellemetlenségeket elkerülhetjük az által, ha a hengert az öntéstől számított 5–6 óra letelte után kiveszszük, mert a nehéz kivevést, esetleg előforduló elegyszakadást az okozza, hogy a beöntött elegy idővel a forma falára vont olajat magába szívja, s így száraz falat érintve, a még teljesen ki nem hűlt hengeranyag a forma falához tapad.

Hibás felületű hengert kapunk akkor is, ha a hengerforma olajozása vagy hiányos, vagy túlságos; első esetben, miként már említettem is, tapadás miatt szakítást, második esetben a forma falán keletkező olajereknek megfelelő negatív ereket, hólyagokat kapunk az elegyhenger falán; ezen előforduló hibákat oly módon lehet javítani, hogy a hibás helyeket frissen feloldott eleggyel beöntjük, s egy, ezen célnak megfelelő, megmelegített lapos vasdarab segítségével a henger felületének megfelelőleg lesimítjük.

A formából kiemelt hengert az esetleg előforduló hibák kijavítása után terpentinbe áztatott szivacsos tisztára lemoszuk, letöröljük, hogy a zsírától és olajtól ment legyen, mert az olaj megakadályozná a festék fölszedését; ennek megtörténte után a kész hengert száraz, léghuzamos helyre helyezük; 24 óra letelte után a henger már használható, de szükség esetén 4–5 óra múlva is lehet a gépbe helyezni; megjegyzem azonban, hogy az ily korai üzembevitel mindig a henger tartósságának rovására történik.

Megemlítésre méltó a néhány év előtt feltalált, magyar királyi szabadalmat nyert bőrhenger. Ily bőrhengerrel szintén volt szerencsém két éven át dolgozni s tapasztalatom arra a meggyőződésre juttatott, hogy a kívánalmaknak teljesen megfelel s minden tekintetben fényesen megállja helyét. Megemlítendőnek tartom a bőrhengerek ama jó tulajdonságát, hogy az időjárás egyáltalán nem hat rá kártékonyan, továbbá rugékonyságát sem veszti el; az igaz, hogy előállítására jóval költségesebb, ezt azonban kárpótolja a hosszú ideig tartó üzemképesség. Mert míg egy elegyödőrszövő-henger 4–6 hónapig használható, addig a bőrhenger, gondos ápolás mellett, több évekig is eltart.

A FEKETE FESTÉKEK GYÁRTÁSA ÉS FŐBB ALKOTÓ RÉSZEINEK LEIRÁSA*.

IRTA: FUCHS ZSIGMOND.

AZ ÉVKÖNYV tavalyi kötetének „Gyorssajtók“ című cikkében röviden megemlítettem, mekkora szerepe van mesterségünkben a festéknek. Jelen soraimmal a fekete festék gyártását óhajtom ismertetni. Azt hiszem, érdekelni fogja e könyv olvasóit, ha mindennapi szükségleti tárgyunk, a fekete festék előállítását e cikk révén megismeri.

Egy kiváló amerikai szakfolyóirat a következőképen nyilatkozott a nyomdafesték gyártásáról: „Az ipari munka egész birodalmában alig találunk olyan gyártási ágazatot, a mely technikai operációk dolgában annyi ügyességet igényelne, mint a nyomdafestékek gyártása“. A festékek gyártásának ez a technikai nehézsége könnyen megérthető, ha meggondoljuk, hogy a meglévő száz- meg százféle színárnyalaton kívül napról-napra újabb árnyalatot kíván egyik-másik megrendelő, hogy vele valamely speciális cél érhesen el.

Ha a festékgyártás különböző ágazataira irányítjuk figyelmünket, úgy ezek legfontosabbja gyanánt – nemcsak a fogyasztás mennyiségét tekintve, hanem mint kulturális életünk egyik fő-fő faktora is – a fekete

* Kivonat a szerzőnek a nyomdászinas-szakiskolák számára készülő könyvéből.

festék ötlük szemünkbe. Hogy mily nagy az ebből való szükségletünk, bajos megmondani, de ha tudjuk, hogy a fekete festék egyetlen grammjával csak 8–10 rendes ujságoldalt nyomtathatunk tele: homályos fogalmat alkotunk magunknak arról, hogy micsoda rengeteg festék-mennyiség használódik el csak napjában is a világon.

A fekete festék fő alkotó részei – nem számítva a később megemlítendő egyéb anyagokat – a *korom* meg a *kencze* (firnisz).

A korom a kémikus szempontjából nem egyéb mint szén, még pedig olyan, a melynek homlokegyenest ellentétesek a tulajdonságai más széntartalmú ásványokkal szemben. Ez is az oka annak, hogy a kormot a fekete festék gyártásánál nem nélkülözhetjük. A nyomdafesték előállításához ugyanis olyan nagy fedőképességű és kiadós, sötétfekete festőanyag szükséges, a mely évszázadok viszontagságait kiállja, mindenféle kémiai hatásnak ellentáll, a firniszszel alaposan és bensően keveredik, s végül olyan specifikus könnyűségű, hogy esztendőkön át is eláll, a nélkül, hogy leülepednék, vagyis felső rétegében éppen olyan homogén marad, mint a legalsóban. A koromnak megvannak mindeme tulajdonságai, s a különböző festékgyártási eljárásokkal ezeket még fokozni is igyekeznek.

Ha egy darab szén olyan finomra megőrölünk, a mennyire mostani őrlőszerkezeteinkkel csak képesek vagyunk, akkor a szén részben éles szélű, részben gömbölyű szemecskékre zúzódik, a mely szemecskék azonban kemények és semmiféle nedvesség fölszívására nem képesek. A közönséges szénből ennél fogva a mai követelményeknek megfelelő nyomdafesték nem készíthető. Ahhoz a szénnek sokkalta lazább összeállásúnak és a legfinomabb kémiai elosztásúnak kell lennie. Ilyen szén pedig csakis széntartalmú testeknek égési termékeiből nyerhető.

A korom minősége az elégetett nyers anyagokhoz meg az égési proceszszushoz képest rendkívül különböző. Legkevesebb értéke van a *szurkos koromnak* (Kienruss), a mely fadarabok elégetéséből ered, s minden további megtisztítás nélkül kerül a kereskedelembé. Ezt a koromfajtát a festékgyártásban már-már alig használják. Nagyobb jelentőségük van az *olajkorom* vagy *lángkorom* néven ismert termékeknek, a melyeket mindenféle olajnemű elégetésével állítanak elő. Még finomabb minőség a kiválóan fekete *lámpakorom*, a melyet tiszta zsiradékkal meg olajjal töltött kanóczos lámpákban égetnek. A lámpakorom az égetőolaj megválasztásához képest többé vagy kevésbé fekete lehet, s a jobb fajta könyvnyomó-festék előállításához használatos.

A festékgyártás dolgában támasztott fokozódó igényeket azonban még a legfeketébb lámpakorommal sem lehetett kielégíteni, s ezért a szakembereknek még finomabb anyagok után kellett kutatniok. Ezt meg is találták a gázban, a minek elégetéséből a manapság elérhető legfinomabb korom, a *gázkorom* készül. Ennek a gyártása azonban nagyon sokba kerül, mert teljes gázgyári üzemet kell hozzá berendezni, s a gázból nyerhető korom viszonylag sokkal kevesebb, mint az olajok elégetéséből származható. Ebből tehát önként következik, hogy a gázkormot csak a legfinomabb festékfajták gyártására használják.

Hogy a most felsorolt koromfajták minőség dolgában mennyire különböznek egymástól, abból is kitűnik, hogy köztük mintegy harminczszoros az árdifferencia. Ebből aztán megérthetjük azt is, miért van akkora különbség a legfinomabb illusztráció-festékek meg a legközségesebb ujságfestékek ára között.

A korom mellett a *firnisznek*, még pedig a *lenolaj-firnisznek* van legnagyobb fontossága a fekete festék gyártásában. Ennek nyersanyaga a lennövény magvainak sajtolásával, illetőleg kivonásával készül. Az a különös tulajdonsága, hogy, ha vékony rétegekben kiteszik a levegőre, lassanként átlátszó, rugalmas, de nem ragadós bőrforma masszává szárad. A száradásnak bizonyos kémiai, oxidációs folyamat az oka. Ezen a becses tulajdonságán kívül van még egy másik, a festékgyártásban igen fontos sajátága is; az tudniillik, hogy a beléje került festéktestecskéket teljességgel leköti, a mi által aztán egyszersmind megadja a nyomdafesték kellő szívósságát (Zugkraft).

A lenolaj-firnisz mellett a *gyantaolajból készült firniszeknek* is tekintélyes szerepük van a könyvnyomdai festékek gyártásában. Az ujságyomtatásra való festékek árának folytonos csökkenése arra készítette a festékgyárosokat, hogy olyan anyagot keressenek, a mely szerfölött olcsó, nem úgy, mint a lenolaj-firnisz, a mely drágább a kész festéknél. Ezt meg is találták a gyantaolaj meg a belőle készíthető firnisz képében. Firnisz-készítéshez csak olyan világos gyanta alkalmazható, a melyből az olaj gyantától mentesen és szagtalanul állítható elő. Maga az olajkészítés desztillálással, levegő keresztülfúvásával s kémiailag ható anyagokkal való kezeléssel történik. A gyantából készült olaj aztán alapanyaga a legolcsóbb festékekhez használt különböző erősségű firniszeknek.

A most leírt anyagok, vagyis a korom meg a firnisz a fekete nyomdafestéknek fő-fő alkotó részei. A festékek különböző variációja, feketesége, fénye

meg erőssége az előállításukkor használt korom minőségétől és mennyiségétől, meg a firnisz erősségétől függ. A legfínomabb illusztráció-festékek „mélysége” csak a legjobb fajta gázkorom használata mellett érhető el. A kormon meg firniszen kívül lakk- és fényadó firniszeket is használnak a festékgyártásban, még pedig az adott esetekhez mérten.

Kevésbé összeállók, de azért még mindig meglehetősen tömörök a jóféle akcidencz-festékek; könnyebbek a könyvek nyomtatására való festékek, és — az évszakokhoz képest — majdhogy nem folyósak az újságfestékek. Sűrűbb fajta festék a rotációs gépen való nyomtatáshoz egyáltalában nem használható, mert a nagy sebesség meg a festék tapadása következtében a papiros is, meg a hengerborítás is széjjelszagatódna.

Különösen meg kell itt emlékezni arról, hogy micsoda hatással van a helyiség temperaturája a fekete nyomdafestékekre. A jobb fajta, tartalmasabb festékekre — a melyekkel különben is viszonylag lassabban járó gépeken nyomtatunk — a hőmérsékleti változások, hacsak nem túlságosak, nincsenek valami nagy hatással. Annál jobban hatnak azonban a rotációs gépeken való nyomtatásra használt újságfestékekre, a melyek télen erősebbeknek, szívósabbaknak mutatkoznak, mint nyáron.

Ennek a szívósságnak közvetlen okozója a hidegebb időjárás, a mely a festékszöveteket némileg megfagyasztja, miáltal csak használatuk közben nyerik vissza folyékonyságukat.

A festék erősségének meghatározása dolgában jelentékeny tényezők még a gép szerkezete meg működésének gyorsasága, a festék széjjeldörzsölésének módja s a papír minősége. Ezek a tényezők rendszerint fontosabbak, mint a minőknek azokat tartják.

Végezetül még a fekete festék széjjeldörzsölésének módjáról óhajtának néhány szót szólani. Hogy a rendkívül laza és nagy teret elfoglaló kormot a firniszszel összekeverhessék, a készítendő festék receptje szerint egyikből is, másikkól is lemérik a szükséges mennyiséget, hogy aztán rázószerezettel fölszerelt nagy keverődobokba öntsék. A dobokban a firnisz és korom rövid idő alatt sűrű péppé lesz. Ekkor a széjjeldörzsölés következik, a mi többnyire háromhengeres rendszerű festékdörzsölő gépekkel történik. E gépek fő alkotórészei a vízszintesen ágyazott, aczélból vagy csiszolt gránitkőből való s különböző gyorsasággal forgó dörzsölő hengerek. A festék egyik hengerről a másikra kerül, az utolsóról pedig levakaródik. Addig eresztgetik keresztül e gépen, a míg teljesen sima felületűvé nem lesz s szemecskék már nem látszanak benne.

Az újságok nyomtatására való festéket elég, ha négyszer eresztik át a mindig szorosabbra meg szorosabbra állított hengerek között; a könyvek, akzidenciák és illusztrációk nyomtatására szánt festéknek azonban már sokkalta többször kell ezt az utat megtennie, mire kifogástalanul széjjeldörzsölődik.

A MESTERSZEDÉSEK CZÉLSZERŰ ÉS GYAKORLATIAS ELRENDEZÉSÉRŐL.

IRTA: NOVÁK JÓZSEF.

SOKAT OLVASTAM, hallottam és vitatkoztam a divatos mesterszedésről, de a mit olvastam, az legtöbbször csak abból állt: hogyan fejlődött az új irány, meddig fogja magát tartani? stb. A hallottakból pedig azon következtetést vontam le, hogy szaktársaim legtöbbször (tisztelet a kivételnek) egyáltalán nem, vagy ha igen, úgy téves alapon tanulmányozza az új irányt; s azon hiszemben ringatódzik, hogy most már mindenféle tücsköt-bogarat összeszedhet s a fő csak az: a sorok egyforma hosszúk, azaz négyszöget képezzenek. Az üres felületeket esetleg valami divatos körzetdarabbal tölti ki, nem törődve, vajjon ezen körzetdarab így alkalmazva nem csonka-e s az egész szöveg nem vesztett-e értékéből az erőszakos négyzetbe szorítása által.

Még sokat elmondhatnék az e téren szerzett tapasztalataimból, de e sorokban nem célom sem az új irány keletkezését és fejlődését, sem pedig annak ferde kinövéseit tárgyalni, hanem, a mennyire tapasztalataimra, úgy gyakorlatilag mint elméletileg támaszkodhatom, némely útmutatással szolgálni.

Hallottam olyanforma megjegyzéseket is: az új irány nem soká tarthatja magát, majd ismét visszatérnek a szabad irányhoz, vagy pl.: az új irány a szeccszíós és szabad irányok összetételéből alakult. Szabadjon megjegyezni, hogy ez teljesen téves, mert, szerintem, sem az előbbi eset nem fog bekövetkezni, sem a második megjegyzés nem áll. Ezen utóbbi megjegyzés azért helytelen, mert, alaposan tanulmányozva, arra a tapasztalatra jutottam, hogy az *igazi*. új irány

nem a szecsessziós és szabad irány összetételéből, hanem úgy alakult, hogy az újabbkori ízlés nem szorította korlátok közé az alkotást, szabadabb kifejlődést engedett a mesterszedőnek, és ha ez hozzávette azt is, hogy *célszerűt* és *stílszerűt* is teremtsen, ebből fejlődött az egyszerűbb, nemesebb és egyöntetűbb ízlés, az *angol mesterszedés* mintájára, mely ma a legcélszerűbb is. Ezen állításomat alábbi fejtegetéseim is bizonyítják. Ezért még egyszer: az új irány megmarad, fejlődik, de csak jól és helyesen értelmezve.

Kísérjük figyelemmel az iparművészetet, mert a mai divatos kor a nyomdásztól is megkívánja, hogy művészsé legyen. Távol az idő, mikor a mesterszedő alapos hozzáértés nélkülözésével az alakzatok különféleségét felépíthette, mikor csak azt tartottuk igazi jó mesterszedőnek, ki jól tudott fűrni, faragni, vonalakat görbíteni, szóval: anyagot rontani. Erről különben is szokjunk le, mert a célszerű új irány a nyomdásztól nemcsak ipari ügyességet, hanem művészi ízlést és tudást is megkíván. Mindez pedig elsajátítható, ha törekvésünk eme cél felé összpontosul. Megkívánja továbbá a munka szorosán a *célnak* megfelelő elkészítését, a szöveg mellé alkalmazott körzetek helyes alkalmazását, hogy így teljesen összhangzó, mindenben egységes egészet nyerjünk.

Első a szöveg *helyes* elosztása. Szerintem nagyon is helytelen, ha a szedő először megrajzolja a munka tervezetét: valami vonal-labirintust, melybe a szöveget csak nagy akadályokkal küzdve, vagy teljesen megcsönkítva bírja izlésesen elhelyezni. Ha stílszerű, vagyis egyöntetű munkát akarunk előállítani, úgy kizárólag egy fajú, vagy egymással összhangzó jellegű betűket használhatunk, így hát nem válogathatjuk meg a szövegsorokat a megmaradt helynek és térnek megfelelő betűkből, hanem a díszítményt kell a szöveg elhelyezése után célszerűen alkalmazni.

Legjobb először leszedni a fősorokat, kizáratlanul a hajóra állítani, melléje a többi szöveget is valamely szélességre leszedni, úgy, hogy az egésztől felületes képet nyerve, a fenmaradt üres hézag alakjáról és nagyságáról tudomást szerezzünk.

Ha már most a szöveg csoportosításával készen vagyunk, áttérhetünk a díszítésre. Itt legelső sorban a munka célját kell szem előtt tartanunk. Kereskedőcégek felhívásait mindenesetre másként kell szednünk, mint az álarczos bálra szóló meghívót. Nem elegendő minden munkát csak divatosan és szépen kiállítani, de művészi szempontból is kell, hogy azok természetüknek és céljuknak is okvetlen megfeleljenek.

A kereskedői cég felhívásának például minden felesleges és zavaró díszítéstől mentnek kell lennie, a szöveget egyszerű, ízléses modorban úgy csoportosítjuk, hogy abból könnyedén kiolvassuk, tulajdonképpen mit akar mondani. Szóval: az egésznek egy tisztességes, szolid üzlet részéről történt felhívásnak a benyomását kell tennie. Másként áll a dolog az álarczos bálra szóló meghívóval. Ennek csábítónak, elkápráztatónak kell mutatkoznia.

A hirdetés-könyvecske vagy hirdetési körlevélnek pedig eredetinek, feltűnőnek, az olvasó figyelmét olyanmire megragadónak kell lennie, hogy az önkéntelenül is, sort sor után, az egész szöveget elolvassa. E munkák előállításánál az alkotó tehetségnek majdnem határtalan tere nyílik, a mennyiben itt cél szentesíti az eszközt és a fő – a hatás!

Manap gyakori az ábrázoló és alkalmi alakzatok felhasználása, a melyek mindegyike egy bizonyos célra rajzolvák, azokat annak megfelelően is kell alkalmazni; nevetséges tehát, ha pl. egy sajt- és vajkereskedőnek az átköltözködési értesítésére egy hárfázó eszményi alakot alkalmazunk, mint azt nemrégiben egy ilyfajta nyomtatványon tényleg láttam is.

A keretvonal-díszítést szintén a szöveghez mértén kell alkalmaznunk. Itt is mindenkor a helyes alkalmazást kell eltalálnunk, mert ezekkel a legegyszerűbbtől a legváltozatosabbig teremthetünk alakzatokat s folyton a túlhalmozás réme kísértget. Sok ilyen munkánál elmondhatjuk: kevesebb díszítés többet mutatott volna.

Már szedés közben tekintettel kell lennünk arra, milyen papírra és hogy egy vagy több színben lesz-e az nyomva? Az egyszínű munkáknál a betűknek kell előtérbe lépniök és a keretdíszítés csak amolyan szerény kíséretet képezzen, a mit többszínű munkáknál természetesen a színek választásával is elérhetünk.

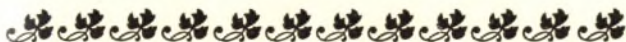
Ha a nyomás sima fehér papíron történik, a szedés lehet gyengéd, vékonyabb betűkből, míg ellenben, ha színes vagy merített papíron, akkor erősebb betűket lehet alkalmaznunk.

Igyekezzünk továbbá, a mennyire lehet, a már meglévő anyaggal dolgozni, szem előtt kell tartanunk azt, hogy az anyagot mentül jobban kihasználjuk.

Végül még megemlítem, hogy a szedőnek, bármily egyszerű dolgokat alkot is, legyen az minden díszítéstől ment, a legcsekélyebbnek tetsző dolgokra is tekintettel kell lennie, mert sokszor csupán egyszerű szövegsorokkal igen jó hatást érhet el, ha azok jól vannak alkalmazva. Tekintettel kell lennie arra is, hogy a sor kitöltő körzetdarabok is a szöveg betűihöz alkalmaz-

kodjanak. Így például gömbölyű vágású betűhöz gömbölyű rajzú, míg sarkos vágású betűkhöz sarkos vagy négyszögletes rajzú körzetkitöltést használjunk.

Ámbár tárgyam még távol sincs kimerítve és még nagyon sokat elmondhatnék, befejezem ezt azon hő óhajtással, hogy bár e szerény sorok felébresztenék minél több szaktársam érdeklődését.

A MODERN NYOMDÁSZAT ÚTTÖRŐI.

MORRIS WILLIAM, ROSETTI, DANTE G., BURNE-JONES, BROWN MADOX, HUGHES A., WEBB F., CRANE WALTER.

IRTA: KÁLDOR LAJOS.

AMULT SZÁZAD második felében vált aktuálissá a nyomdászatban is az az irány, mely Angolországban 1861-től kezdve az iparművészetben utat tört magának. Tévesen terjesztették ezelőtt még két-három évvel is azt a véleményt, hogy az új irány Amerikából Anglián keresztül jutott Németországba s onnan hozánk is, pedig – a mint előbb állítottam – az 1861. esztendő jelzi azt az időt, a mikor *Morris William, Rosetti, Dante Gábor, Burne-Jones, Brown Madox, Hughes Arthur, Webb Fülöp*, több művésztárssal együttesen, alakították azt a társaságot, mely célul tűzte ki az iparművészet reformját, olyan módon, hogy *mindenféle ipartermék részére terveket és díszítő rajzokat készítettek*, – és ekkor történt az a nevezetes fordulat, hogy hivatásos művészek nem áttaláltak iparral foglalkozni és annak szolgálatában működni.

Ennek a vállalatnak vezető férfja, lelkesítő szelleme és legtehetségesebb mestere *Morris William* volt. Buzgósága, nagy munkakedve és anyagiakban való gazdagsága annyira tökélyre vitték eszméjét, hogy minden, a mi műintézetéből kikerült, kifogástalan művészi becsület birt és mértékadó volt egész Angliára nézve. Azok az ablakfestések, posztóminták, tapéták, bútorok, keramiák és *nyomdai ipartermékek*, melyek tervezésében és díszítésében *Morris* közreműködött, egytől-egyig művészi alkotások és a legfinomabb, a legösszhangzóbb benyomást keltették a szemlélőben.

Morris nemcsak kiváló művész, hanem költő és ideális szociálpolitikus volt; rendíthetlenül meg volt győződve arról, hogy el kell következnie annak az időszaknak, mely lassan át fogja alakítani a mai társadalmat, „*a mikor minden embernek tisztult erkölce, tisztult ízlése lesz, és a mikor a létért való küzdelem mindenkinél egyformán lesz felosztva*“.

Bár *Morris* egyénisége megérdemli, hogy nemes tulajdonságaival részletesebben megismerkedjünk, még sem lehet az e helyen feladatomban, hanem áttérek azon érdemeire, melyek őt a nyomdászatban is – mint a modern irány megteremtőjét – halhatatlanná teszik.

Morris 1891-ben valósította meg régi kedvenc tervét, hogy műveinek nyomdása legyen. Fáradhatatlan buzgalommal fogott merész terve megvalósításához, és a sokoldalú tevékenységgel elfoglalt ember, a középkori csuhás barátok módjára, nekifogott pergamentre írni, illuminálni és betűt rajzolni. Teljes művek készültek ilyen modorban általa, úgymint: „Saját költeményei“, 51 oldal 4°, továbbá egy 239 oldalra terjedő folio formájú könyv, melyet az irlandi nyelvből fordított angolra, és a melyhez valamennyi betűt és díszítményt személyesen készített. Ezekhez a drága kéziratokhoz, csak megtekintésül is, nagyon kevesen férhettek hozzá, és csak a nyomdászat által vált lehetővé a *Morris* művészetét általánosítani, és a hogy ő maga mondja: „*valamint a művelődési eszközök és a szabadság nem lehet egyes ember tulajdona, úgy a művészetet is a nép javára kell általánosítani*“.

Már a hatvanas években is foglalkozott könyvdíszítéssel és szorgalmasan utánozta a *Dürer-mintákat*, valamint fametszeteket is készített, saját rajzai után.

1891. évnek azon napjától kezdve, a mikor *Morris* a később oly híressé lett nyomdáját, a „Kelmscott Press“-t megnyitotta, minden idejét a nyomdászat művelésére fordítá, és itt is azt a vezéreszmét követi, mely valamennyi iparművészeti munkáján végigvonul, t. i. *a természettől és a történelemből* tanult, sőt nem is titkolta, hanem minden művésznak és iparosnak buzgón ajánlotta, hogy azt a két főtényezőt kell tanulmányozniok, ha szépet és nemeset akarnak alkotni.

Ezen elvből indul ki akkor is, a midőn több gyönyörű betűfajait megrajzolta; tanulmányozza a román és gót korszak kézíratainak a szép írásokat, és ezek alapján készült a román antiqua „*Golden type*“ (hasonló a félkövér mediaevalhoz, sőt „*Corvinus*“ és a Bauer-féle „*Elzevir*“ is ezen fajhoz tartozik); a gót stílusú „*Troy type*“ írásfajhoz a mainzi *Schöffler Péter*, a straszburgi *Mentelin* és az augsburgi *Günther Zainer*

munkái szolgáltak tanulmányúl; a „*Chancer type*“ a „*Troy type*“-nek kisebbített alakja. Ezen betűfajok képe erős, egészséges jellegre vall, a szemnek pedig tetszetős és könnyen olvasható formát mutatnak.

Ebben a műhelyben készült munkákat *Morris* saját fametszetű inicziálékkal és díszítményekkel dekorálta, az alakok rajzolásához pedig felszólítja korának legjelesebb művészeit, úgymint a már említett *Burne-Jonest* és *Crane Waltert*.

Crane vitte keresztül azt az elvet, mely szerint a nyitott könyvnek egymással szemben levő oldalai úgy díszíttessenek, hogy a kettő együtt képezzen egészet.

A „*Kelmscott Press*“-nyomdában 1891–96. kézi-sajton negyvenöt mű készült; az írást és díszítményt valamennyihez maga *Morris* készítette, és szigorú következetességgel vitte keresztül mindenütt, hogy a betűk a díszítménnyel összhangzásban legyenek.

1896 október 6-án halt meg *Morris*, és ezután már csak az a néhány mű került ki a *Kelmscott Press*-nyomdából, melyeket *Morris* személyesen készített elő, úgy, hogy hét évi működés után bezáródott a könyvnyomdászatnak e pompás temploma; az innen kikerült ötvenhárom mű a *British-múzeumba* került, melyek gyönyörű metszeteikkel és inicziálékkal kiapadhatatlan forrásként fognak szolgálni a jövő nemzedéknek.

Nagyon természetes, hogy *Morris* művei a mai korban dívó szokásoknak direkte nem felelnek meg, de elévülhetetlen érdemet szerzett a *Kelmscott*-nyomda alapítója azzal, hogy ő adta az első impulzust műveiben azon forrásokhoz, a honnan merítenünk kell, a mikor tanulni akarunk, még akkor is, ha már sokat tanultunk. A modern iránynál még sokáig mértékadó szerepet fognak e művek játszani, mert azok a művészi egyéniségek – úgymint *Eckmann*, *Klinger*, *Sattler*, *Hupp* – is *Morris* elveiből indulnak ki, a midőn a jelenlegi művészi szépségű betűfajokat és díszítményeket alkotják; egy szóval, *Morris*nak köszönhető a könyvnyomdászatban uralkodó azon friss és egészséges szellem, mely a művelt nemzeteknél oly lelkes követőkre talált.

Csodálatos, hogy e nagy mestert a külföld csak halála után ismerte meg; azonban nem maradt árván ezután sem az a művészet, melyet ő keltett életre, mert *Crane Walterban* azt a férfiút ismerjük meg, a ki *Morris-szal* együtt működött, sőt művei nagy részének figurális alakjait ő rajzolta meg.

Crane-ben ugyanazok a nemes tulajdonságok egyesülnek. Ő szintén író, költő és szociálpolitikus. Vezérelve, hogy: „*a művészetnek a népből kell a nép részére fa-*

kadni". Életének minden idejét az emberiség szolgálatában eltölteni tartja a legméltóbb hivatásnak; és ezt becsülettel meg is cselekszi, a mennyiben alig van halandóink között hozzá hasonló egyéniség, a ki tollal és ecsettel annyit használt volna; benne az emberszeretet és a művészet egyik leglelkesebb apostolát lelte meg. Nincs az iparnak olyan ága, melyet *Crane* művészi szempontból kicsinyelt volna.

Nemcsak tapétát tervezett, hanem mintákat készített fazekasok, érczmunkások és gipsz-szobrászok részére; de mégis legtöbbet nyert általa, illetőleg legtöbb tanulást a könyvnyomdászat merített munkálkodásából, a mennyiben végtelen számú inicziálékat, fejléczeket és keretdíszítményeket rajzolt; még legcsekélyebb képeskönyvei is gazdag tárházul szolgálnak betűöntődéinknek, a midőn modern díszítmények készítéséről van szó. Még élénken emlékezhetünk *Crane Walternak* 1900-ban az iparművészeti múzeumban rendezett kiállítására, a hol alkalmunk nyílt gyönyörködni mindazon művésziesen kedves és szép dolgokban, melyeket csak az oly páratlanul élénk fantáziával és fáradhatlan munkakedvvel bíró egyéniség elméje alkothat. Végtelenül sajnálom, hogy e keretben nem terjeszkedhetek ki *Crane* műveinek részletekben való bemutatására, melyekből a hivatásukért lelkesedő nyomdászok évszázadokon keresztül tanulni fognak.

Nem szándékom okát kutatni annak, hogy miért maradt – még ezelőtt pár évvel is – rejtély a művelt kontinens előtt a modern irány fejlődése, mert – mondhatni – mintegy lopva mutogattak egy és más újdonságszámba menő, modern felfogásban díszített iparművet, holott ugyanazon dolgokat 1861 óta Angliának a művészetért rajongó művelt lakosságánál már kedvelt ismerősként üdvözölték. Egyrészt azonban érthető, hogy az iparművészeti elsőbbségért vetélkedő államok, úgymint Franciaország, Németország, Amerika inkább azt állították, hogy *Japánból* származik a modern irány, mintsem elismerték volna Anglia vezérszerepét, s igyekeztek – a mennyire módjukban állott -- hosszú éveken keresztül a tévhitet ébren tartani.

Innen van az, hogy nálunk a modern irány hírére sötétben kellett tapogatódnunk. *Fejlődésében* a modern irány teljesen egyezik a korai gót-korszakkal, a midőn minden díszítmény duzzadt erőben nyúlt felfelé; jelenleg pedig a felfelé törekvést mivel sem lehetett beszélőbben kifejezni, mint éppen a növényalakokkal, – tehát innen származnak a betűöntődékből légiószámra kikerült stilizált virág- és levélmotivumok, naturalisztikus felfogásban; és különösen figyelemre méltó, hogy ugyanez

éreztek a nyomdászatban a rajzolni tudás nagy fontosságát, mert csak annak a szedőnek lehet finomult és művelt ízlése, a ki az alakok (legyen ez virág-, levél-, tárgy- vagy emberi alak) minden részletére ki tud terjeszkedni és felismeri azok szép előnyeit, hogy alkotandó művéhez okszerűen felhasználhassa.

Mint legszembetűnőbb változás a nyomdászatban, melyet a modern irány idézett elő és a mely egyszerűs mind a legtipikusabb *Morris-Crane*-stílus: az a címsorok elrendezéséből ered, melynek jótékony hatása az összes grafikai művészetekre elvitázhatatlanul fennáll.

A jelenkor nem ragaszkodik többé merev szabályokhoz, hanem teljesen az esélyekre bízva a sorok alakját és elhelyezését; önként értetődik, hogy ez által a mesterszedő feladata nehezebb, mert tisztult ízléssel és a síkok felosztásáról való teljes tájékozottsággal kell bírnia, hogy minden körülmény között is szépet alkosson.

E szerint nincs megtiltva a lépcsőzetes, tölcészerű címszedés, valamint az egyforma sorok is kellemesen hatnak, ha ízléses beosztásuk van. Reklám-munkák címének szedésénél igen jól hat, ha a két egyforma sor elé az első sor kezdőbetűjét, mint inicziálét, olyan nagyságból vesszük, a mennyit a két sor magassága kitesz. Azonban ezzel nem mondom azt, hogy ez szabályul szolgáljon. De azt nem szabad szem elől téveszteni, hogy a címlapot csak akkor szedtük helyesen, ha annak minden sora egy és ugyanazon fajú írásból kerül ki; ha pedig a címlapon, nevezetesen kereskedelmi nyomtatványon, ki akarunk valamit emelni, akkor azt az aránylagos nagyság megválasztása vagy feltűnő elhelyezés által érjük el, — a főtörekvés pedig arra irányuljon, hogy szedésünk első tekintetre is befejezett egész képet mutasson, a mit a négyszögben való felosztás által könnyen érhetünk el.

Nagy előnye van a modern stílusnak más irány felett annyiban, hogy ennél a körzet-díszítmények majdnem feleslegessé válnak, mert *szabályt képez*, hogy világos, érthető sorok domináljanak, nem pedig cikornyás arabeszkek. Néha ugyan nem árt egy-egy modern növényi díszítmény (vignetta) alkalmazása, ha az a mű értelmével nem ellenkezik, továbbá, ha nem a címsorok rovására történik.

A *színezésnek* igen hálás tere nyílt, különösen a mióta nyomdászaink az alaplemezekkel való bánásmódot elsajátították, melyből kifolyólag ügyes kombinációval rendkívül eredeti hatást érhetünk el. A modern irány nem ural bizonyos meghatározott számú színeket, és éppen a legellentétebb kolorit szépen megfér egy-

más mellett, csak a holt, gyöngéd színek kerülendők, mert a modern irány a frisset, erőteljeset és az elevenet kedveli, és a mi a természettel megegyezik.

A szecsesszió nem egyéb, mint a modern művészetnek az az iránya, mely a régi merev – jobban mondva zsarnoki – szabályoktól menten, szabadabb, a nép és kor szellemének megfelelőbb és érthetőbb módon nyilatkozik, épen úgy, mint a hogy a rabigában szenvedő nép szabadabb gondolkozás után vágyik és lerázza békóit, mert a zsarnokság előbb-utóbb megölné, a szabadság pedig új életre kelti. Tehát láthatjuk, a művészet is csinál forradalmat, mely a jövő nagy átalakulásnak legbiztosabb előjele.

Befejezésül még engedtessek meg nekem, hogy az újkori grafikai művészet két leghívebb apostola közül *Crane Waltert* újra idézzem, a ki, midőn iparosok részére felolvasást tartott, ezt mondta:

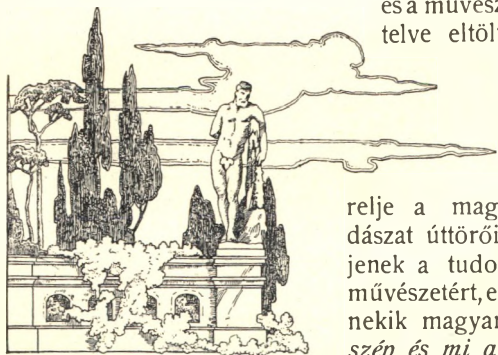
„... Tekintet nélkül arra, hogy valaki vésővel, kalapáccsal vagy ecsettel dolgozik, avagy a kohónál, a gyalupadnál, a műhelyben vagy egy műterem állványán működik: ha az illető munkájában él és ügyessége van ahhoz, hogy szépet alkosson, az az egyén a szó igaz értelmében művész. A művészet az iparból származik, és minden kor művészetének próbaköve azon rajzolni tudó erőkből gyülemlik össze, kik az életet általánosságban széppé és kellemessé igyekeztek varázsolni az uralkodó társadalom, vagyis a nép javára!”

Gyönyörűen hangzik ez a bölcselet! Megtanít minket arra, hogy foglalkozásunkért mindig és minden időben lelkesüljünk, szeretettel alkosunk minden részletet, a mely reánk van bízva, mert összegezve, hozzájárulunk az emberiség művelődési eszközeinek tökéletesítéséhez; a jövő nemzedék a múltból merít, abból tanulmányoz és megalkotja a jelent, melyben rövid ideig élnie kell;

tehát ezt a rövid időt az emberszeretnek és a művészetnek szentelve eltölteni, igazán

felemelő és magasztos hivatás. –

Ez az eszme is vezérelje a magyar nyomdászat úttörőit; lelkesüljenek a tudományért és művészetért, ez meg fogja nekik magyarázni: *mi a szép és mi a nemes!*

A NYOMDAI ANYAGFELTISZTOGATÁS ÉS ANNAK GYAKORLATI HÁTRÁNYAI.

IRTA: KERTÉSZ ERNŐ.

TÖBBÉ-KEVÉSBBÉ elhanyagolt része a nyomdászatnak a feltisztogatás (felrámolás), a melyre sem a gyakorlatban, sem pedig a szakirodalomban nem fordítanak gondot.

Főképpen a közepes és kisebb nyomdákban tapasztalható az az eléggé nem rosszalható szokás, hogy gyakran még úgyszólván kezdő tanoncok végzik ezt a munkát, a mely nemcsak megköveteli, hogy az illető szakmájában jártas legyen (betűfajok, kizárások, különféle léniák [különösen nyolczadpetit tompafinom] stb. kellő ismerete) és némileg a nyomda berendezését is ismerje, de megköveteli, hogy lelkiismeretes ember is legyen.

Annyi lelkiismeretesség tanonczban csak nagyon ritkán van meg, mint a mennyit ez a munka feltétlenül megkíván. Leginkább megköveteli ez a munka a lelkiismeretességet éppen ott, a hol nem a legnagyobb gondot fordítják reá: a közepes és kisebb nyomdákban.

Állítsunk példának egy egészen közönséges esetet: adnak a tanoncznak feltisztogatás céljából egy csinosabb körlevelet, melyben a mostani divat szerint különféle sorok kisebb díszítő darabokkal vannak kitöltve; ez — mivel vagy kényelmetlennek tartja, hogy ezen darabokat helyükre rakja, vagy annak helyét sem tudja — könnyen rászánja magát arra, hogy a feltisztogató deszka oldalára rakva, az osztásnál elfelejti, vagy néhány összedobott sor (rendesen nonpareille) kíséretében a töredék-ládába dobja. Gyakran előfordúl azonban az is, hogy ilyen darabok a regálisok közé kerülnek és csak nagy-takarításkor tűnnek ismét elő, a mi leggyakrabban évenként csak egyszer történik.

Kisebb nyomdákban azonban éppen az ilyen anyagokból kevés szokott lenni, és éppen a kisebb nyomdákban állítanak leggyakrabban fiatal vagy kezdő tanoncokat a feltisztogatáshoz azzal a megokolással, hogy a szedőnek szedni kell és a feltisztogatásért a megrendelő nem fizet (?); természetesen hamar megérik a hiányt, és így a nyomda kénytelen-kelletlen újból hozatja a díszítő anyagot.

Fel kell itt említenem még egy igen kellemetlen esetet, a mely szintén akkor szokott előfordulni, ha

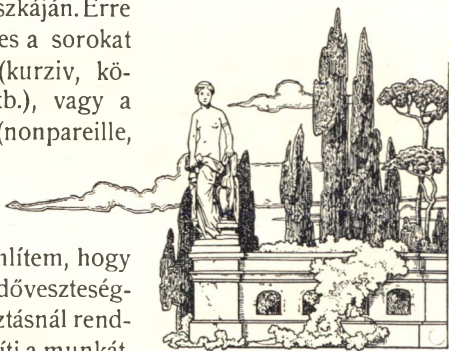
a feltisztogatás avatatlan kezekben van. Tudniillik, ha osztás közben valamely betűt más szekrénybe osztanak be. Ha ez oly betűkkel történik, melyből szintén csak kevés áll rendelkezésre, és oly nyomtatvány van megrendelve, melyen azt okvetlenül alkalmazni kell (értékpapírok, értékjegyek stb., melyek már ott készítették): az egész nyomdát át kell azért kutatni, a mi gyakran igen sok időbe kerül.

Hanyagul bánnak sokszor a kisebb kizárásokkal (négyzet, félnégyzet, spácziom) is, a melyekkel a díszítő darabok aláakva és kizárva vannak és a melyeket nem osztályoznak mindjárt. Ezen kizárások részére czélszerű egy kis ládikát beszerezni.

Feltisztogatás közben a kizárást a megillető rekeszbe rakjuk, és csak mikor osztásra kerül a sor, lehet azt is elosztani. Természetszerűleg a ládika beosztása a nyomda betűanyagától is függ. (Pl. nagyobb nyomdákban borgisz, mittel stb. számára is készítendő külön rekesz.)

Nem helyes az sem, hogy a szedésből kikerülő léniákat, tekintet nélkül azok fajára (pontosított, finom, duplafinom stb.), mind egy helyre rakják és csak később osztályozzák. Ez szintén munkaszaporítás, a mit elkerülhetünk, ha az osztásnál figyelemmel kísérjük és külön-külön osztályozzuk úgy a fajokat, mint a hosszúságokat.

A soroknak a deszkán való elhelyezésére is szükséges, de kell is különös gondot fordítani, mert a hányaveti módon elhelyezett sorok következtében előfordulhat az, hogy a feltisztogató nem tudja milyen betűfajból van már deszkáján, és így több helyre rak egy és ugyanazon betűfajból, a mi az osztásnál hátrányos; közben azután, ha valamely betűfajból egyik-másik betű keresetlik, nem tudja rögtön megmondani, hogy a keresett betűből van-e deszkáján. Erre nézve igen helyes a sorokat vagy a betűfaj (kurziv, kövér, félkövér stb.), vagy a betűmagasság (nonpareille, petit stb.) szerint egymásután sorrendbe rakni. Végül megemlítem, hogy mindez némi idővesztéssel jár, de az osztásnál rendkívül megkönnyíti a munkát.

NÉHÁNY SZÓ A KÖNYVNYOMDAI MUNKÁK MODERN KIVITELÉRŐL.

IRTA: STALLA MÁRTON.

MINT A NÉPVISELETBEN, épúgy a nyomdászatban is van *divat*. A számos – különösen külföldi – öntöde szebbnél szebb mintákkal árasztja el a nyomdákat és igyekszik egyik a másikat túlszárnyalni, mivel – szerinte – ő a legújabb és *legdivatosabb* betűket és díszítőanyagokat állítja elő. Tagadhatatlan, hogy ma már a betűöntödék e tekintetben oly magas fokon állanak, hogy az ember önkénytelenül is azt hiszi, hogy ennél többre vinni már nem lehet.

S mit látunk? Azt, hogy alig vettük használatba az esetleg megrendelt legújabb és legdivatosabb betűket vagy díszítőanyagot, egy másik öntöde máris majdnem hasonló ugyan, de mégis sokkal szebb és még *divatosabb (!)* dolgokkal áll elő. Persze ilyenkor már sajnáljuk, hogy nem vártunk egy kicsit a rendeléssel; de mikor az akkor – alig két-három hónap előtt – olyan nagyon – *divatos* volt.

Tegyük csak kissé mélyebb megfontolás tárgyává e dolgot.

A betűöntödék szerint minden azért divatos, mert új s mert a mai kornak – a szecsessziónak – megfelel. Hogy azonban ez a divat utáni hajsza milyen fattyúhajtásokat teremt, s hogy ezeket elkerülhessük, erről óhajtok kissé megemlékezni. Körülbelül úgy vagyunk vele, mint a hiú asszony, a ki minden hónapban más kalapot hord, csak azért, mert ez divat.

Kezdjük a betűknél. Itt van például a most annyira szépnek és jónak – tehát okvetlenül *divatosnak* – nevezett *román* vagy romana betűfaj.

A kinek alkalmá volt régibb, pl. XVI. vagy XVII. századbeli könyveket látni, az kétségkívül némi hasonlóságot fedezett fel az akkori úgynevezett *elzevir** és a mostani *román* betűfaj között. Természetes, mivel akkori időkben leginkább merített papírra nyomtak, a nyomás nem volt oly fényes, mint a mostani műnyomó-papíron. De azért a betűk művészi kivitele és tetszetőssége fennmaradt a mai korig is.

A régi jó és szép betű tehát, – egy kissé felújítva – jellegét megtartva, divatossá lett ismét. E betűk szépségét és alkalmazhatóságát elvitatni nem lehet. Szám-

* Az *elzevir* vágású betűk a XVI–XVII. században megjelent nyomda-termékek előállításánál oly nagy szerepet vittek, hogy e betűk feltalálója és ennek utódai, a hollandi *Elzevir-család* nyomdája akkoriban világhírű volt.

talan ily példát tudnék így szembeállítani egymással a betűkről, körzetekről stb.-ről, de áttérek tulajdonképeni tárgyamra, a szedés *divatjára*, vagyis, hogy magyarul (!) fejezzem ki magam: a *modern* szedésre.

Ha jól szemügyre vesszük a *divatos* betűöntödei termékeket, úgy szembetűnőleg látjuk, hogy a legszebb és legtetszetősebb nyomtatvány kiállítása csak úgy érhető el, ha az *stílszerűen*, tehát *egyfajta betűnemből* állítatik elő. S ezzel szemben a gyakorlatban egészen mást látunk.

Tegyük fel, hogy egy árjegyzék borítóklapját kapja a szedő *divatos* – tehát modern – stílusban való elkészítésre. Fel lesz itt halmozva mindenféle díszítmény, szecsessziós körzet és betű, csak hogy elérje a kívánt sikert; s tegyük fel, hogy az több színben is nyomtatatik, a vége mégis az, hogy – nem szép. Nehézkes, egyes sorok kirínak, míg éppen talán a fősorok elveszve, vagy alig olvashatóan találhatóak fel. S mindez azért, hogy a *divatos* anyag rajta látható legyen. Nem vonatkozhatik azonban ez ama műintézeteinkre, ahol a stílszerűséggel kapcsolatban a modern irányt nagy eredménnyel fejlesztik. Vagy vegyünk egy mostan *divatos* angol könyvalakot; sok esetben látni fogjuk, hogy a szedő nincs eléggé tisztában azzal, hogy ez a divat mennyit enged meg abból, a mi nem esik az esztétika és stílszerűség rovására. Számtalanszor látjuk, hogy ily keskeny, hosszúkás angol alaknál törpe, széles öblű betűket alkalmaznak. Körzetek vagy díszítések alkalmazásánál pedig néha oly tévesen járnak el, hogy a szedés két oldalán alig van három térszövi hely, mivel maga a körzet két-két ciceró, míg fent és lent, tekintve az alacsony betűket, annyi tér marad, hogy a szedő nem tudja, mit csináljon vele, s így vagy valami oda nem illő díszítményt bigyeszt oda, vagy pedig üresen hagyja, tehát szükséges mindig a helyes beosztás.

Ilyen esetekben szerintem sokkal jobb, ha a díszítményt vagy körzetet elhagyjuk s pusztán a sorok helyes és ügyes elhelyezésére fektetjük a főszólyt. Ha pedig minden áron akarunk valami díszet alkalmazni, úgy *okvetlenül* alkalmazkodnunk kell *az alak természetéhez*.

Soha se alkalmazzunk tehát *egy keskeny, nyúlánk alaknál* széles és alacsony betűket s vaskos, nehéz díszítményeket vagy körzeteket azért, mert ezekből *divatos* készlettel bírnak, hanem *használjunk magas, keskeny alakú betűket és inkább vékony díszítményt*, ha esetleg nem is volna ilyenmű *divatos* (!) betűnk. Ez által összhangba hozzuk munkánkat a nyomtatvány természetével, a mely már az első pillanatra is jó benyomást fog tenni a szemlélőre.

Megfordítva áll ez a szabály viszont a *szélesebb alakú munkáknál*. Itt már kell, hogy *szélesebb terjedelmű betűket és díszítményt alkalmazzunk*, mivel nemcsak szembántóan, hanem visszatetszőleg hat a szemlélőre, ha az alak magasságban túl van tömve, szélességben pedig az üres hely nem lett kihasználva.

Olyan esetekben pedig, midőn az előállítás mi-kéntje teljesen az illető nyomdára lesz bízva, nem eléggé ajánlhatom, hogy vegyük figyelembe azt, hogy a sze-
czesszió is csak akkor tesz jó benyomást, ha a maga teljes *egyszerűségével*, de mégis *csinosságával* hat. Ezt pedig elérhetjük igen könnyen, ha megszokjuk azt, hogy szedésünket nem keverjük többféle betűfajokkal, hanem az első sortól az utolsóig – már a mennyire lehet – *egyforma betűfajt használunk, azaz stílszerűen szedünk*. E tekintetben útmutatóul szolgálhat hazánkban már évek óta a stílszerűséget kultiváló azon intézet, a mely e nemben első és úttörő volt s a melynek termékei mindig a legnagyobb elismerést vívták ki maguknak.

Igaz, hogy sokféle körülmények jöhetnek közbe, pl. a rendelő csökönysége vagy betűhiány stb., de akkor is a szedőnek *kell* módot találni arra, hogy az esetleges *rosszból* ha nem is jobbat, de *rosszabbat semmi esetre ne csináljon*.

Sok függ a helyes felfogástól és beosztástól. Okvetlenül meg kell jól gondolnunk azt, vajjon az illető munka jellegével összhangban van-e az alkalmazandó betű vagy díszítmény, s viszont, hogy ezek egymással is összeillenek-e? Mert csak nem alkalmazhatunk világos képű betűkhöz erős, fekete körzetet vagy díszítményt, sem pedig fekete betűkhöz vékonyat. Azt is jó tudni, hogy komolyabb természetű munka nem tűr meg cizfra betűt, míg másszor a merev betűk határozottan rossz hatást gyakorolnak. Vannak esetek, így pl. többszínű nyomásnál, midőn ezen szabály elesik, de akkor viszont a színek helyes megválasztására esik a fősúly, különben egész fáradságos munkánk kárba veszett.

A magam részéről *nem ajánlom mindenkor és mindenhol a díszítmények vagy körzetek okvetlen alkalmazását* azért, mert azok esetleg az illető betűöntődei mintakönyvben igen jól és találóan vannak elhelyezve. A sorok helyes elhelyezése, esetleg egy-két sornak más színben való nyomása által szerényen bár, de oly könnyedén és csinosan állíthatunk elő egyes nyomtatványt, a melylyel sokkal nagyobb és biztosabb hatást fogunk elérni, mintha bármely *divatos* körzetet vagy díszítményt használtunk volna fel s esetleg több színben állítjuk elő – kevesebb eredménnyel. Díszítmények,

sőt betűk rendelésénél is tartsuk szem előtt azt, hogy az ily betűminták szövegei tetszés szerint vannak összeállítva s azokat úgy és ott alkalmazhatják, a hol akarják, míg ellenben a gyakorlati életben ritkán lehet azokat használni.

Így vagyunk a betűkkel is. A mi a külföldön szép és jó lehet, nálunk sokszor értékét veszti, mert nem alkalmazhatjuk. De hát – sajnos – jórészt mégis reá vagyunk utalva, mivel ezideig fajunknak megfelelő és nemzetiségünket jellemző *magyar stílű* öntödei termék még nincs. Szóval, úgy a betűk, mint a díszítmények rendelésénél mindig szem előtt kell tartani azok esetleges használhatóságát is.

De a gyakorlati használhatóság mellett a betűk vagy díszítmények helyes alkalmazása dönt. Mert mit ér az, ha pl. a mostan divatos *gótikus* (Morris-Gotisch) betűkből *verzál-sort (!)* szedünk *magyarul*, mikor ezt elolvasni úgysem lehet.

Ne legyünk tehát *a divat – hóbortosai!*

Helyes esztétika és helyes érzék okvetlenül meghozza gyümölcsét. S ezt csak úgy érhetjük el, ha magunkat és szakmánkat folytonosan műveljük. Igenis, haladjunk, tanuljuk meg a külföldi *új* divatot is, de ne fussunk utána *akkor*, mikor a *régi* jó példára van szükségünk, a melyet itthon is megtalálhatunk, s ne alkalmazzuk okvetlenül az újat azért, mivel ez – *divat!*

KELL-E A NYOMDÁSNAK RAJZOLNI ≡ TUDNI ÉS AZT GYAKOROLNI? ≡

IRTA: JANOVITS FERENCZ.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE IX. kötetének 2-ik füzetében „A könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészete” cím alatt cikksorozat kezdődött, melynek írója: Czakó Elemér, a Magyar Iparművészeti Múzeum jeles könyvtárnoka, a könyvnyomtatás történetét tárgyalja művészeti szempontból. Megjegyezve azt, hogy e cikk minden sorát bármely nyomdász nagy haszonnal s igaz gyönyörűséggel olvashatja, ideiktatom a cikknek azt a részét, mely jelen soraim megírására ösztökélt.

„Különösen sokat fejlődött a nyomdaéki-tmény a litografiával való verseny következtében. A sokszorosításnak ez az egyszerű és könnyed eljárása fenyegette a nyomdászat egyes ágait, harczra ingerelte, a mely közben aztán szokatlan sok művészi elemet szívott fel magába, sajnos, nem mindig izléses válogatással. Legutóbb pláne a Mäser-lemezekkel és az ólomfaragással maguk a nyomdászok is vállalkoznak magasabb művészi feladatok megvalósítására, de — őszintén szólva — ezen tevékenységüket, a *rajzolásban való készültségük miatt*, nem igen koronázza siker. Úgy, hogy akár mennyire méltányoljuk is az újabb vívmányokat, mindig szemünk előtt lebeg az a kár is, a mit épp ezek idéznek föl. Az önálló tervező-képességet igénylő munkára igen kevés szedő képes. S a sok dísz csak czifrázkodást szül, kontárok uralmát, a mely mellett még a közízlés is megtévelyedik.“

Nem is kellene ehhez a pár sorhoz többet írnom, mert hisz minden helyesen gondolkodó nyomdász megérti ebből a néhány szóból: mi hiányzik a magyar nyomdászból, hogy elfogadható, a mai viszonyoknak teljesen megfelelő munkát végezessen.

Czakó Elemér úr e rövid, csöppnyi bírálatában csak az igazságot mondja ki s hogy joggal mond bírálatot mirőlünk, arról meggyőződhetik bárki, a ki csupán a fent idézett cikkét olvasta. Ha megfájdul is a szívünk ez igazság miatt, vigasztalásul tekintsünk magunk mögé, a letűnt időkre, a mikor a rajztanítás — mondhatni — afféle „szórakoztató“ tantárgy volt, annak becsét, művelő hatását, nagy értékét nem akarták, vagy nem tudták felismerni, megmagyarázni.* Nem a mi bűnünk, ha a régi tanterv keretében rajztanáraink — az amúgy is kevés számú tanórákon — nem tudtak bennünket föllekesíteni a rajz szeretetére, a minek következtése, hogy majdnem tehetetlenül állunk a külföldiekkel szemben, sőt ujjainkon számlálhatnók meg: hányan is vannak mesterszedőink közül a rajzban kiképezve? S bizony-bizony, még ezek munkáján is meglátszik, hogy a szépen megépített terv kivitelével mily nehezen birkóztak meg, éppén azért, mert rajztudásuk hiányos. A kinek szeme megszokta a szép harmóniát, nagyon hamar fölismeri a rejtett hibát is; azt pedig igen jól tudjuk, hogy egyetlen tökéletlen, vagy nem a maga helyén alkalmazott vonal, egy dísznek hamis görbülete az összhang rovására esik és így a tervező a maga elé tűzött célt nem tudta elérni.

Igen sokszor hallottam már azt a kifogást, nem-

* Hivatkozhatok egy volt rajztanárom kijelentésére. Tanonczkoromban egy alkalommal rajztanárom kérdésére, hogy mi is a mesterségem, az adott válasz után csodálkozva mondotta, hogy hiszen a betűszedők fel vannak mentve a rajzórák alól, mert nem használhatjuk, így hát, ha nem akarok rajzolni, nekem sem szükséges. Kérdem tehát, kit terhel mulasztás, nem az elődöket?

Szerk.

csak nyomdászoktól, de más osztálybeliektől is: rajzolja az, a ki művészek készül! De ezzel a véleménynyel szemben nem kérdezhetsz-e én is: miért tanítják szélteben-hosszában a poétikát, retorikát, esztétikát, filozófiát s még több hasonló tantárgyat? Hisz nem lesz mindenki költő, szónok, bölcselő! Ugy-e bár nem?! De ne is tartson számot a „művelt“ nevezetre az, a ki ezekkel nem ismerős, mert ezeknek tudásával az ember gondolkozásmódja tisztultabb lesz, magasabb, a közönséges fölött álló eszményeket ismer meg; mert ezek tudása minden szépnek, nemesnek, magasztosnak az alapja.

És hogy állunk a rajzzal, mint a szépművészetekhez vezető lépcső első fokával? Az előtt, a ki a rajz tanulására adta magát, igen nagy látóhatár nyílik meg, lelke szinte új vágyakkal telik meg. Szemei hozzászoknak a megfigyeléshez, a megfigyelt tárgyon új és új dolgok után kutat, képzelő-ereje nagyobbodik, színerzéke fejlődik, könnyebben ismeri föl a természet szépségeit; csak a szépet keresi, harmóniára törekszik minden munkájában, sőt cselekedetében is.

Talán nem is kellene kérdeznem: hozzá tartozik-e hát a rajztudás a műveltséghez? Bár sokan tagadni akarják, a mai kor rájuk czáfol; a mai kor, mely mindenben a művészi szépet keresi, mely a legraffináltabb eszközökkel törekszik arra, hogy a szemet gyönyörködtesse.

Ám kérdezlek benneteket, mindannyitokat: nem szerzett-e gyönyörűséget szemeteknek, lelketeknek Walter Crane kiállítása? Én láttam ott közületek igen sokat s még nagyobb meglepedésemre volt, hogy néhányatok mily magafeledten mélyedt bele egy-egy mű vizsgálatába.

Nem leszünk mi Walter Crane-ek, az bizonyos, de ha nem hagyjuk parlagon heverni kis rajztudásunkat, azt fejlesztjük úgy, a hogy módunkban van, a hogy tőlünk telik: könnyebben megértjük, jobban megbecsüljük és méltányoljuk az ő és hasonló tudású művészek alkotásait, működését s ha nem leszünk is az ő tanításaik nyomán művészek, de az egyszerűbb, *művészi* tudást éppen nem igénylő feladatot kifogástalanul oldhatjuk meg, míg az arra termettek, habár teljes kiképzést nem nyertek is az iskolában, saját szorgalmukkal magasabb dolgokra is képesek lesznek.

Látogassuk gyakrabban a képtárakat, iparművészeti kiállításokat, keressük fel minél többször a könyvtárakat s merítsünk azok gazdag kincstárából annyit, a megnyit lelkünk megbír. Mert ez által nemcsak ismeretkörünk tágul, de fejlődik, tisztul az izlésünk, nemesbül felfogásunk s ha egyéb hasznunk nem volna, már ez

magában megérdemli a vele járó csekély fáradságot. Különösen az iparművészeti kiállítások azok, melyeknek látogatása igen ajánlatos a nyomdásznak. Mert ne higyjük ám, hogy egy lakatos, asztalos, szőnyegszövő, avagy bármely iparnak művészi termékeiből nem tanulhatunk! Számtalan minta áll rendelkezésünkre s a sok között akad elég olyan, a melynek egy sarkát, közepdísztét, vagy általában valamely dísznek egy parányi részét kibővítve, avagy átdolgozva, átvihetjük a nyomdászatba. De ezzel nem mondom ám azt, hogy egyszerű másolásból teljék ki munkánk; a mit másoktól tanultunk, nem arra való, hogy azt mereven utánozzuk, ellenkezőleg: vonjuk ki belőle azt, a mi a mi felfogásunknak, hajlamunknak megfelel; ne legyünk közönséges majmolók, ne hagyjuk magunkban elnyomni az egyént, hanem törekedjünk önállóságra.

De legfőképpen ne hanyagoljuk el a rajzolást. A tökéletes felé való törekvés új és új igényeket támaszt s önmaga iránt való kötelességet teljesít az, a ki a kor szavát megértve, azzal haladni kíván. Mert a miként: „a mely vagyon nem növekszik, az fogy“, — azonképpen a tudás is visszafejlődik, ha azt újabbal és újabbal nem pótoljuk.

Sajnos, a magyar nyomdászatnak művészi nivóra emelése érdekében magunk csak igen keveset tehattünk, a társadalom és az állam pedig éppen semmit sem tettek, így nincsen iskolánk, a hol erősíteni lehetne gyengességünket. Magunkra vagyunk hagyva s rendszeres tanulás helyett önképzésre vagyunk utalva. Annál inkább igyekezzünk magunkon segíteni s gondoljuk

meg jól, hogy a mikor a rajzolni tanulás egyrészt nemes szórakozást nyújt, másrészt gyakorlati tudásunkat, gyors felfogásunkat nagy mértékben elősegíti és egyszersmind élesíti a mi fegyverünket az étellel való küzdelemre.

A MODERN KÖNYVSZEDÉS ESZTÉTIKÁJA TIPOGRAFIAI SZEMPONTBÓL.

IRTA: ROHONCZY JÁNOS.

A MODERN és szecsessziós irány előidézte lázas izgalom közepette kinek jutna eszébe a könyvszedéssel, szakmánk eme elhanyagoltnak nevezhető ágával, foglalkozni? Különösen most, hogy a szedőgépek réme is kísért, a t. szaktársak nagy része bizonyára elavult dolognak is fogja tartani az e tárgygyal való foglalkozást. Szerény magam is azon nézetem vagyok, hogy a gép nagy tért fog hódítani, de azért minden talpalattnyi helyet még sem fog magának lekötöni, mert – egyéb, alig leküzdhető hátrányai mellett – az izlésesebben előállítandó műveknél fennálló tömérdek tipografiai szabályokra nem igen lehet kiterjeszkedni a gépszedésnél, már az attól megkövetelendő gyorsaság miatt sem. És éppen ez oknál fogva alkalmoszerűnek tartom az alább elmondandó apró, jelentéktelennek látszó, – de egybevetve nagy egésznek alkotó és szedés-esztétikailag számottevő elemi szabályok előadását.

Első sorban is a jó, pontos kizárást emelem ki a munka szilárdsága végett, hogy ezzel áttérjek a szavak közti helyes beosztásra. Miután a sort teleszedtük, szemünkkel végigfutunk rajta, nem csupán azért, hogy az észlelt hibát kijavítsuk, hanem főként azért, hogy kiszemeljük a szóközöket, a hova beoszthatunk. Hacsak elkerülhető, ne osszunk be olyan szavak között, vagy legalább is kevesebbet, a melyek vég- vagy első betűjének húsa van, mint pl a v-, w- vagy y-nak stb.; de különös figyelemmel kell lenni akkor, ha az első szó végbetűjének és a következő szó első betűjének is húsa van, a hol beosztás nélkül is majd az a látszatja, mintha ott már beosztva lenne (pl: „A vár“; „hogy van...“ stb.); ha azonban összehúzzuk a sort, először is ezeket a szóközöket választjuk ki, teljesen ellentétben az esettel, mikor valamely szó kezdő- vagy végbetűjének kiálló része van, mint az *f*- és *j*-nek, hol első sorban kell beosztani, de csak az utolsó esetben szabad összehúzni; a szedés egyenletessége végett, sőt ennek fokozására ajánlatosnak tartanám a szokásos negyedpetites zárkának a nyolczadpetitesselel való fölcserélését, mint a melynek általános használatával könnyebben el volna érhető az abbeli törekvés, hogy lehetőleg egyenlő legyen – nem a beosztás, hanem a *szavak közt lévő távolság* (eltekintve a kivételtől, a mikor valami oknál fogva többet kell valahol beosztani).

Kérdőjel, felkiáltójel, pontosvessző, kettőspont és a mondat befejezésére figyelmeztető pont után helyes, ha lehet, többet beosztani. Sőt, hogy a távolság észrevehetőbb legyen, ha rövid szóval kezdődik is a mondat, pl: *A, Az, Mi, Míg, Hogy, Ha*, stb., azt merem mondani, hogy ez és hasonló rövid szavak jobboldalán – ha elkerülhető – ne oszszunk be, vagy a szükséghez képest kevesebbet, mint a baloldalon, mert e kis távolság olvasás közben az agyra pillanatnyi kellemes szünetként hat. Egyébként pedig a rövid szavak között határozottan egyenlő távolságnak kell lennie. Az *a-b-c*-vel vagy számokkal elkülönített felsorolásokra nézve is állanak az imént a nagybetűk előtti beosztásra vonatkozólag elmondottak, – természetesen, ha nem új sorral kezdődnek; az összehúzásnál pedig szem előtt tartandó, hogy csak a végső esetben lehet a nagybetűvel kezdődő szó vagy az *a-b-c*, esetleg a számok baloldalán, azonban mindig arra törekedjünk, hogy csakis a jobboldalán húzzuk össze.

Nagy betűvel kezdődő rövid szó vagy *a, az, s, és* a sor végén kerülendő; essenek azonban akár a sor végére, akár annak elejére, gondunk legyen rá, hogy ne toljuk ki azokat a sorból *erősebb* beosztással, mert ha ilyen helyen beosztunk, különösen ha a többi szóközöket nem tágíthatjuk, akkor a sorból mintegy kitesztottnak látszanak.

Gróf, báró, doktor szavakat, név előtt, épenséggel *nem szabad* a sor végére szedni, míg ellenben ha a név után jönnek, *attól el nem szakíthatók*, már csak azért sem, mert megeshetik, hogy utánuk ismét név következik, a miből azután az a zavar is támadhat, hogy az olvasó, ha kissé felületes, nem tudja, vajjon a cím vagy rang melyik névhez tartozik.

Nem ritkán találkozunk ilyen megszakításokkal: 1901. | év; január | hó; Szt | István; 3 | korona stb., vagy pedig *a-b-c*- és számszerinti felsorolásoknál ezek valamelyike a sor végén biggyed. Kiterjeszkedve a szavak elválasztására is, a vastagabbak mellőzésével főlemlítem a következőket, melyekhez hasonlókat kerülnünk kell, de melyekhez hasonlókkal szintén gyakori a szerencsénk: püs | pök, egye | sület, gaz | dag, va | lóban, dá | tum, elha | tározás, nemkü | lönben, felhasz | nálni, megvi | lágítás; összetett szókat az összetételnél kell elválasztani, másként csak az esetben lehet, ha a szó második részének legalább két tagja az első rész mellett, t. i. a sor végén marad, pl: elhatá | ro | zás, nem | különben, fel | használni, meg | vilá | gí | tás. Ha „nem menne jól ki“, akkor ezen és hasonló bajokon feltétlenül segítenünk kell előre- vagy hátratördeléssel.

Közbevetett mondatnál semmi esetre sem szabad az első minusz a sor végére, a másodikat pedig a sor elejére helyezni; a két minusz közé ékelt szó vagy mondat zárójel között levőnek tekintendő; a zárójel pedig nem választható el a szövegrésztől, melyhez tartozik. Erre vonatkozólag megemlítem még, hogy az első minusz előtti szó mellé vessző teendő az esetben, ha a közbevetett mondat ottléte nélkül is szükség volna arra, ellenben a második minusz előtti szó mellé egyáltalán nem; ritkábban előfordul kérdő- vagy felkiáltójel, esetleg pontosvessző vagy kettőspont. Előfordul még a minusz más esetekben is, pl: valamely apróságok – mint a lapoknál a személyi hírek vagy a napirend – elkülönítésére, néha pedig valamely mondat minusz után következő részének kiemelésére, vagy valaminek a csattanójára figyelmeztet. Ez és hasonló esetekben tökéletesen mindegy, akár a sor elején, vagy végén van a minusz.

„Időről időre“, „évről évre“, „napról napra“, „nap nap után“, „egyől egyig“, „fokról fokra“, „szóról szóra“, „szebbnél szebb“, „jobbnál jobb“ stb., ellentétben azon általános szokással, hogy – minden alaposabb ok nélkül – kötőjellel köttetnek össze, mindig külön szedendők, — „időnkint“, „évenkint“, „naponkint“, „egyenkint“, „darabonkint“, „fokonkint“ helyett pedig: „időnként“, „évenként“, „naponként“, „egyenként“, „darabonként“, „fokonként“ szedendők.

Teljesen indokolatlan, hogy az évszám mellé, ha nincs ott az *év* szó, pontot teszünk, bárha a mondat még nincs befejezve; ez esetben a pont rövidítésre figyelmeztet, t. i. a *-dik* rövidítésére; nem mondjuk pl: 1902-dik januáriusa, hanem *1902 januáriusa*, ellenben ez esetben: *1902. év*, okvetlen szükséges a pont. Nem hallgatom el továbbá azt, hogy, ha az évszám mellé az *évi* szót odaszedjük, úgy a hónapnak esetleges megemlítésénél a *hó* el nem maradhat (1902. évi január hó 1.); ha ellenben az *évi* elmarad, akkor a *hó* is okvetlenül kihagyandó (1902 január 10.).

Szintűgy felesleges a § mellett is a pont, mint a most említett évszámnál. Erre vonatkozólag egy jellemző eset elmondására ragadom meg az alkalmat, aminek rúgója a §. volt. Régebben valami jogi művet szedtem, melyben a § mellől a pontot következetesen elhagytam. A javítnok zavarában a művezetőhöz fordult, ki azután kérdőre vont, az okát tudakolván annak, hogy a pontot a § mellől elhagytam; abbeli válaszomra, hogy nem látom át annak szükségét, a művezető ezt a lakonikus kijelentést tette: „*Nekünk a farkasokkal kell üvöltünk!*“ Mi pedig, úgy gondolom, ne üvöltsünk a farkasokkal. Szükségtelen még a *dr* és *pl* stb. mellett

a pont, azok rövidítése esetén; hogy itt is használjuk a pontot, több mint következetlenség, mert hisz szabály az, hogy, ha a rövidített szónak utolsó betűje mellette van, nem kell pont, amint pl a *frt* és *kr* vagy *szt* rövidítésénél sem használunk, hacsak a mondatot nem fejezzük be vele.

A számok melletti ragok használatánál gyakran épülhetünk ilyen példákra: 1-ső, 2-ik, 3-iki, 4-ki vagy 5-i (!); 6-ikán, 7-kén, 8-dikára, 9-ikére, 10-kére, 11-ére, 12-ős (tizenkettős!), 13-adszor, 14-edszer. Az 1-ső helyett célszerűbb azt betűvel kiszedni: *első*, vagy ha azután fokozódik (fölsorolások), így: 1. (2. 3. stb.), dátumoknál pedig következetesen a *-dik*, *-diki*, *-án*, *-én*, *-ra*, *-re* ragokat kell használni a szükséghez képest, míg az *-adszor*, *-edszer* stb. változatok helyett vagy pontot kell tenni, vagy szintén betűvel kiszedni a számot.

Az idézőjel melletti pont használatára nézve ez a megjegyzésem. Helytelen az a magyarázat, hogy, ha pl az idézet nagy betűvel kezdődik, akkor a második idézőjelen *belül* jön a pont (ha jön). Ez attól teendő függővé, vajjon *pont után* kezdődik-e az idézet? Mert ha pl kettőspont után kezdődik, akkor ez a mondat nincs befejezve, tehát az idézőjel közötti passzus még az előbbi mondathoz tartozván, következőleg az idézőjelen *kívül* teendő a pont.

Érdemesnek tartom még a fölemlítésre az *aki* és *ami* mikénti használatát. Izlés dolga, hogy kinek hogyan tetszik jobban: *a ki* és *a mi* két szóban, vagy *aki*, *ami* egy szóban. Azonban, mint egyéb, az ortográfia körébe vágó kérdéseknél, ellentétben az Akadémiával e tekintetben is, szerintem helyesebb azoknak egybe való szedése, nemcsak azért, mivel *a mi* az esetben két szó, ha *mienket* jelent, hanem azért is, mert az olvasásnál könnyebben átsiklik rajta a szem és nem döcögős. Legyen azonban kinek egyik, kinek másik nézete a dolog felől, a fő az, hogy következetes legyen. Ugyanis ha azt tartjuk, hogy *aki* és *ami* egybe szedendő, akkor egy lépéssel tovább kell mennünk, nevezetesen: *amit*, *amint*, *amikor*, *amely*, *ahol*, *ahogy*, *amíg*, *amilyen*, *époly*, *úgyis*, *ezidőszerint* stb. szintén egybe szedendő; ellenkező esetben ezek is külön szedendők. *Soha sem*, *sehol sem* mindig külön szedendők.

Végül még egy dologra hívom fel a szíves figyelmet. Ugyanis általában nem igen törődnek azzal, hogy csonka soroknál a kvadrátot talpával lefelé állítsák, hanem ahogy azt a véletlen kézbe adja, úgy oda is csapják, a mi gyakran a sorok megdülését idézi elő.

Ezen fentebb elmondottakban igyekeztem a tömör-, vagyis a könyvszedés mikéntjét lehetőleg körülménye-

sen vázolni. Természetesen, szabály nincs kivétel nélkül, megesik, hogy azok valamelyikét át kell lépünk. Azonban ha a lehetőségig szigorúan tartjuk magunkat a szabályokhoz, úgy nemcsak lelkiismeretünket nyugtatjuk meg, hogy tisztességes munkát végeztünk, hanem kiállhatjuk a komoly szakbírálatot is.

GALVANIZÁLÁS RÖVID IDŐ ALATT, A LEGÚJABB ELJÁRÁSOK SZERINT.

IRTA: SEDELMAYER FERENCZ.

A GALVANOPLASZTIKÁBAN az egyszerű és az összetett készülék használatos. Az elsőben az elektromos áram a fémfürdő közreműködésével jön létre, míg az utóbbinál a galvánáram egy, a készüléken kívül álló telepen állítatik elő. A hatás mindkét esetben körülbelül egyenlő, csak hogy utóbbinak az az előnye, hogy ahhoz az oldható elektródokat használhatjuk, vagyis hogy áramvezetők gyanánt ugyanazt a fémeket alkalmazzuk, mint a melylyel a galvanizálandó tárgy borítandó. Az egyszerű készülék alanti részekből áll:

Egy kő- vagy üvegedény, melyben rézgálicz-oldat van, diafragmaképpen agyaghenger áll és hígított kénsavat tartalmaz. – Ezen hengerbe egy horganyrúd nyúlik, a melynek felső vége azon vörösréz-rudakkal van összekapcsolva, melyről a galvanizálandó tárgyak a fémfürdőbe függenek. Ezáltal áll elő a csapadék, mely addig ülepedik, míg a két fém összeköttetésben van s a rézgálicz-oldat feldolgoztatik.

Galvanizálás rövid idő alatt.

E célra még a legutóbbi időben is kizárólag a kénsavdús fürdők szolgáltak, melyek csekély energia felhasználásával bontották fel a rezet. De később a rekeszkészüléket vették mintaképeül s itt már az oldatot olyformán állították össze, hogy az abban fennállott 1 Voltnyi elektromotorikus erőhöz hasonlóan, ugyanoly fokú csapadékot hozzon létre. Így jöttek használatba a mai plasztikai fürdők, melyek 20⁰/₀ réz-szulfátot és 3–8⁰/₀ kénsav-pótléket tartalmaznak.

A felbontandó test (elektrolit) sajátlagos ellenállásából az áram arányát a következő kimutatásból látjuk:

Az áram sűrűsége □ dm.-ként	A fürdő feszültsége az elektrodok 15 cm.-nyi távolságánál 18° C. mellett	A fürdő-feszültség válto- zása az elektrod-távolság 5 cm.-kénti megváltoz- tatásánál
0.5 Ampère	0.70 Volt	0.23 Volt
0.75 "	1.05 "	0.34 "
1.00 "	1.40 "	0.46 "
1.25 "	1.75 "	0.57 "
1.50 "	2.10 "	0.69 "
1.75 "	2.45 "	0.80 "
2.00 "	2.80 "	0.92 "
2.25 "	3.15 "	1.03 "
2.50 "	3.50 "	1.15 "
2.75 "	3.85 "	1.26 "
3.00 "		1.38 "

Ez adatoknál az ejtő és bontó sark területe egyenlő, a fürdő pedig 20% rézgálicz oldatot és 3% kénsavat tartalmaz. A fürdő további adatai ezek:

Hőmérsék	15–20° C.
Töményítés	17° Be.
Sajátlagos feszültség	0.93 Ohm.
A hőmérsék együtthatója	0.112.
Áramkihasználás	100 %.

Az alkalmazott áram sűrűségéből a csapadék négy-
szög dm.-nyi súlyát és vastagságát kiszámítva, a követ-
kező arányok mutatkoznak:

Az alkalmazott áram sűrűsége	A csapadék súlya □ dm.- ként 10 óra alatt	A csapadék vastagsága 10 óra alatt
0.5 Ampère	5.92 gramm	0.066 milliméter
0.75 "	8.87 "	0.099 "
1.00 "	11.84 "	0.133 "
1.25 "	14.80 "	0.199 "
1.50 "	17.76 "	0.233 "
1.75 "	20.74 "	0.267 "
2.00 "	23.70 "	0.299 "
2.25 "	26.65 "	0.332 "
2.50 "	29.60 "	0.366 "
2.75 "	32.55 "	0.399 "
3.00 "	35.50 "	

A rézgálicz vegybontása következtében a rézfém-
nek az ejtősarkra való átszármaztatása által az alakmást
(matricz) körülövező oldóanyag fémsava folyton gyérül
és pedig annál inkább, mennél nagyobb az alkalmazott
áram sűrűsége, mert a töményítettebb rétegekből nem
terjed oly gyorsan és annyi rézgálicz utána, mint a
mennyi az elektrolizis által felbontatott.

Tudvalévő azonban, hogy a kevés réztartalmú, de kénsavdús oldóanyag csapadéka porhanyóssá válik és ezen úgy segíthetünk, ha a felbontandó testet egy alkalmas keverő-készülékkel elegyítjük, mely munkálattal annak töményítettebb rétegeit mindinkább közelebb hozzuk az ejtősarkhoz.

A szóban levő fürdő áramsűrűsége 3 Ampère-nél (\square m.-ként 300 Ampère) többre nem terjedhet, mert különben csakhamar beáll a gázfejlődés, melytől a rézváladék porhanyós lesz. Ezen gázfejlődés, melynek folyamata alatt az elválasztott réz használhatlanná válik, csakis a fürdő kénsavdús tartalmának a következménye. Ennek magyarázata pedig egyszerű.

A kénsav, mint igen jó vezető, az egész villamos áramot veszi át, mi által az ejtősarknál csak kénsav bontatik fel, a mennyiben ott vízanyag fejlődik. Ezen utóbbi elem rézválasztó ugyan, de csak bizonyos fokig. Ha tehát a túlságos áramsűrűség következtében aránylag kis negatív-területen nagy mennyiségben lépnek fel a vízanyag-alkatrészek, úgy ezek mint gáz-buborékok tűnnek el, a nélkül, hogy réz - elválasztás történne. Ennélfogva oly összetétel válik előnyünkre, melynél a kénsavnak csak kis része jut az áram vezetésére.

Ily fürdő összetétele a következő:

100 liter víz
25 kgr. rézgálicz
0.75 kgr. kénsav.

Ezen fürdővel igen gyors és rendkívüli siker érhető el.

TÁRSADALMI ≡ DOLGOZATOK

A NYOMDÁSZAT JELENE ÉS JÖVŐJE.

IRTA: RADNAI MIHÁLY.

BENNE VAGYUNK a szecsessziós lázban. Ez a láz hódít nemcsak a társadalmi szokásokban, hanem az ipar és kereskedelem terén is és ép ezért nem csodálható, ha Gutenberg komoly találmánya is osztályrészt követel magának ebből. Mondhatjuk, hogy jogosan is. Csakhogy nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy oly helyen kell alkalmaznunk ezen irányt, a hol ez céljának meg is felel, nem pedig derűre-borúra mindenhol, a mi azután lerontja a kívánt hatást.

És itt történik rendszerint a legtöbb botlás.

Manapság, ha a megrendelő feladja munkáját, legyen az komoly vagy más irányú, előre bocsátja azt, hogy szeretné munkáját bizonyos szecsessziós ízlés szerint elkészíttetni. És a gombamódra szaporodó, többnyire földalatti *könyvnyomdai műintézetek* — tisztelet a kevés kivételnek — kapva kápnak az alkalmon és a nélkül, hogy a készítendő munka rendeltetésével tisztában lennének, híven megfelelnek a jóhiszemű kíváncsoknak és oly szecsessziós nyomtatványt állítanak elő a megrendelőnek, hogy annak a haja is — ha ugyan van még — szecsessziósan hajladozik az ég felé.

Sok esetben nem is a megrendelő kívánsága szerint gyártják a lábrakapott unikum-ízlést, hanem a *műintézetek* saját cégüknek vélnek reklámot csapni a sajtó alól kikerülő ilyfajta nyomtatványokkal, nem gondolva azzal, hogy ilyesmikkel csak nevetségessé válnak.

Nézzük csak meg jól az ily intézetekből kikerülő nyomtatványokat, mi is teszi ezeket *szecsessziós jelle-*

güvé. Vegyük először a szedést; már itt láthatjuk, hogy minden néven nevezendő szabály sutba dobott Minden elképzelhető sor-elhelyezést láthatunk, a hol pedig a sorokat nem tudják sehogysem jól elhelyezni, ott sorkitöltőket alkalmaznak, de olyanokat, melyek mellett a sor teljesen elvész. A betűfajoknak pedig egész tömelegét látjuk felhalmozva minden józan gondolkodás nélkül s szinte röstelni való, hogy ilyfajta nyomtatványokon alúl ott pompázik, hogy: *X. Y. könyvnyomdai műintézet nyomása.* Hát bizony erre csipetnyit sem lehetünk büszkék. És ezen bajoknak főokozója egyrészt az, hogy nálunk Magyarországon derűre-borúra létesítetnek nyomdák oly exisztenciák által, kik más pályán nem tudnak boldogúlni, ezen a téren akarnak zöld ágra vergődni.

Vesznek maguk mellé egy szakképzettnek hitt olcsó nyomdászt, a ki azután egy sereg tanulatlan fiú segítségével, kellő vezető kéz hiányában, saját jónak vélt *ízlését* tálalja föl az általa előállított nyomtatványokon. A nem szakképzett üzlettulajdonosnak pedig az teljesen mindegy, hogy a vörös, sárga, kék, zöld stb. színek miként váltakoznak, a fődolog az, hogy mennél rikítóbbak legyenek a színek; a betűfajoknál meg különösen ínyére van, ha azt látja, hogy azok majdnem mind fel vannak szedve, legalább – szerinte – a laikus publikum gyönyörködhetik nyomdája dús felszerelésén.

Nehéz dolognak látszik, hogy ezen kontárnyomdák üzelmői ellen lépést tegyünk, miután már annyira el vannak rontva a nyomtatvány-árak, ha ugyan még lehet ezeket áraknak nevezni, hogy a megrendelő maga is nem annyira a munka ízléses kiállításával, mint inkább annak olcsó előállítási árával törődik.

Alkalmam nyílik jelen állásomban nagyon sokszor meggyőződni, hogy mily meggondolatlanul tesznek nyomdák ajánlatokat egyes munkákra, úgy hogy a leglelkiismeretesebb számítás mellett sem fedezi a kiadást a munkáért járó összeg, s így azután rendszerint, ha ugyan nem is mindig, a szerencsétlen munkás bőre az a hely, a honnan fedezni kell a deficitet.

De nem akarok eltérni tárgyamtól. A mi körünk: a „Könyvnyomdászok Szakköre“ már több ízben foglalkozott ama szakba vágó kérdéssel, hogy mi módon lehetne nálunk is – a külföld példájára – jeles szakerőket nevelni, kik azután díszére is válnának a nyomdász-társadalomnak.

Csakhogy hiábavaló volt mindezideig körünknek minden igyekezete, miután *felülről* nem kaptuk meg eddigelé ama pártolást, melyre elkerülhetlen szükségünk lett volna. Dicséretre méltó volt a főnökegyesület

abbeli igyekezete, hogy közbenjárt a kereskedelmi miniszternél és keresztülvitte, hogy 3 törekvő fiatal nyomdásznak három éven keresztül 1000–1000 korona ösztöndíjat adjon külföldi tanulmányútra. Csakhogy itt oly szigorú feltételeket írtak elő, hogy a pályázat sikerre nem vezethetett, mert első sorban lehetetlen oly fiatal szakerőket találni, kik már most bizonyíthatnák szaktudásukat az általuk készített munkákkal, miután nálunk ez csak egyeseknek privilégiuma minden nagyobb és kisebb nyomdában. Másodsor pedig a szigorúan megkívánt iskolai képzettség túlhajtás. A négy középiskola elvégzése soknál még annyit sem ér, mint némelyeknél hat elemi. Már most ha egyiknek-másiknak meg is van négy középiskolai bizonyítvány elégségekkel vagy legtöbbször elégtelennel spékelve, ez még nem fogja ama ifjút arra kvalifikálni, hogy előnyben legyen a felett, kivel szegénysorsú szülei csak hat elemi osztályt végeztek, de a fiú ezeket kitűnően végezte. Ismerek én néhányat, kik végeztek gimnáziumokat és a mi pályánkon nem képesek a hétköznapiságon felülemelkedni protekció nélkül. Ha most már ilyenek lesznek első sorban hivatva arra, hogy a kitűzött ösztöndíjjal külföldre menjenek, akkor már most sajnálható, hogy a kitűzött vállalkozás sikertelen fog maradni. Reméljük azonban, hogy e szigorú feltételeket nem fogják teljesen betartani, és tekintetbe fogják venni nemcsak az iskolai, de első sorban a szak-képzettséget.

Mindenesetre azonban sokkal üdvösebb dolog lett volna, ha ezen Argonauta-vállalkozás helyett első sorban az elodázhatlanul szükséges szakiskola kérdése lett volna megoldva, mert erre mégis csak előbb és inkább van szükségünk és az ösztöndíjra szánt összeget az erre a célra már meglevő összeggel együtt erre kellett volna fordítani, és később, ha a szakiskola már meglesz, az ezen szakiskolákat jelesen végzett ifjak közül lehetne néhányat kiválasztani arra a célra, hogy ösztöndíjjal ismereteit a külföldön gyarapítsa. Ezzel elérnők azt, hogy a szakiskola növendékei között az igyekezetet és szorgalmat felkeltenők, hogy mindegyik törekedne arra és igyekezne komolyan venni a tanulást, hogy jogot formáljon a kiküldetésre. A már meglevő összeggel lehetne oly tanári kart díjazni, mely hetenként legalább 3-szor tartana előadást s így lehetne oly szakerőket nevelni, kik hivatva lennének a későbbi nyomdász-nemzedéket olyannak kiképezni, mint a minőre szüksége van a nyomdász-technikának.

Mert számot kell vetnünk az iparművészet jelenlegi állásával, valamint fejlődésével és a nyomdá-

szatnak ezzel lépést kell tartania. Most már nem elégséges jó szedőnek lenni, mert ez édes-kevés a mai fokozott igényeknek, a nyomdászat ma már művészies irányt vett fel és ezen a téren kell tovább fejlődünk.

Tisztában kell lennünk nemcsak a betűszedés minden csínjával-binjával, hanem a díszítő anyagok bámulatos sok válfajával és a színösszetételek helyes érzékével. Így tehát annak, ki jogot formál arra, hogy elsőrangú mesterszedőnek neveztessek, annak művészies érzékkel kell bírnia, hogy minden nehézség nélkül képes legyen nap-nap után valami új dolgot produkálni. Ezt pedig csak úgy lehet kellőképp elsajátítani, ha rendelkezésünkre áll oly intézet, a melynek az ilyesmit kultiválnia kell. A meddig ez nem lesz meg, addig nem is fogunk számottevő eredményt felmutatni és a külfölddel lépést tarthatni, — mert három fecske nem fog nyarat csinálni, ha mindjárt három éven keresztül is nem jön haza, — hanem arra leszünk utalva, hogy többnyire a külföld jobb termékei után próbálkozzunk meg valami — a mi szempontunkból — újat produkálni.

Azután meg — valljuk meg őszintén — nagyon elenyésző azon nyomdák száma, kik a legnagyobb áldozatkészséggel azon igyekeznek, hogy a nyomdájukból kikerülő sajtótermékek igazán szépek és ízlésesek legyenek. A zöme csak arra törekszik, hogy munkája készen legyen. Ez pedig nagy baj és öreg hiba. Mert vagy űzzük a nyomdászatot mint művészeti iparágat, vagy pedig mint gyáripárt. De e kettőt összeegyeztetni nem lehet a nélkül, hogy egyiknek vagy másiknak hátrányára ne legyen. És ezért azután az ízlésesen dolgozó nyomdáknak sokszor nem is vehetjük rossz néven, ha elvesztik kedvöket a megrendelővel szemben, midőn azok arra szeretnek hivatkozni, hogy így meg úgy nagyon drágák, más nyomdák sokkal olcsóbbak. Hiába mondjuk ilyeneknek, hogy az ízléses kivitelű nyomtatvány előállításí árát nem lehet párhuzamba vonni a gyárilag előállított nyomtatványéval, azok csak azt nézik, hogy első sorban is olcsó legyen. Ezért tehát arra kellene törekedni, hogy minden egyes nyomda az ízléses kiállításra fektesse a fősúlyt, ne pedig arra, hogy a kvantum legyen nagy és nem a kvantitás. Ha ezt tartják szem előtt, akkor meg fog szűnni a nyomtatványokkal űzött szégyenteljes házalás, hogy ki csinálja meg olcsóbban, ha mindjárt rosszúl is.

Nézzük meg a külföldet: ott vállvetve igyekeznek a nyomdák azon, hogy mentül szebb és jobb nyomtatványokat állítsanak elő és így önkéntelen is versengenek az elsőbbségért. Míg nálunk úgyszólván irígy szemmel nézik az egyes nyomdákból kikerülő termé-

keket, nemhogy ezek az irigy szemek arra törekednének, hogy ők is ugyanolyanokat állítsanak elő saját intézetükben.

Hogy mennyire indolensek a magyarországi nyomdák, legjobban illusztrálja ezt a Lipcsében megnyílt grafikai kiállítás Ausztria-Magyarország részére, a hol összesen két elsőrangú fővárosi nyomda vett részt ízléses kivitelű nyomtatványával, a melyekről a külföldi szaksajtó a leghizelgőbbben nyilatkozott és kiállításukkal díszére is váltak a magyar nyomdászatnak. Hol maradtak a többi jónevű és arany érmekkel kitüntetett műintézetek, a kik a vezérszerepet viszik. Hát bizony az erkölcsi siker és a magyar nyomdászat érdeke is megkívánta volna, hogy inkább a kiállításon tündököltek volna résztvételükkel, mint távolmaradásukkal, mely utóbbi ténynyel épenséggel nem szereztek dicsőséget a szépen fejlődő magyar nyomdásziparnak.

Igen gyakran azt a szomorú jelenséget láthatjuk nyomtatványainkon, hogy a munkát előállító szedő minden igyekezete sikertelen azért, mert gépmestereink a szakképzettség terén éppen olyan fejletlenek, mint akár szedőink. Megtörténik gyakran, hogy a mit a szedő, tehetségéhez képest, helyesen és ízlésesen dolgozott fel, a gépmester csökönysége ront le, a ki azt gondolva magában: te szedtél, én majd nyomok, pedig ez helytelen, mert minden díszesebb nyomtatványt a szedő és gépmester egyaránt köteles a színezésre együttesen fel dolgozni.

De nemcsak a tőkét, azaz a nyomdatulajdonosokat kell okoznunk azért, hogy nem állunk szakképzettség tekintetében azon a fokon, mint a külföld, hanem a segéd-osztály is részese ennek a bajnak. Mert, bizony sajnos, a segéd-osztály zöme se lelkesedik valami nagyon a szakképzésért, a mit legjobban bizonyít, hogy sem szaklapot nem járát, sem szakszerű felolvasást nem látogat. Megelégszenek annyival, hogy fitymálólag nyilatkoznak az ilyesmikről és inkább tartják előbbrevalónak Marx tanával foglalkozni, mintha bizony ez elég lenne a megélhetésre. Szép dolog ugyan a létfentartásért küzdeni, de hát akkor legalább is kell a szakmát olyannyira érteni, hogy ott helyünket megálljuk, ellenkező esetben hiábavaló minden más igyekezet arra, hogy pályánkon boldogúlhassunk.

Nézzünk csak körül nyomdáinkban, hogy mikép állunk a szakképzés tekintetében és akkor elég szomorú eredményt látunk ezen a téren, hogy a személyzetek zöme csak egyszerűen sima szedéshez alkalmazható, a mi bizony nagyon kevés ahhoz, hogy a jövőben ezen a téren boldogúlhassanak. Hogy pedig a modern

irányt mikép vélik sok helyütt alkalmazni és mi módon, arra nézve jellemző, hogy egyik nyomda e fajta munkáit a lehetetlenségig vitt linea-görbítések teszik ismeretessé, a mely tekintetben szintén speczialitást képez; másik nyomda pedig a díszítő anyagok egész tömkelegét halmozza össze nyomtatványain, úgyannyira, hogy azt még utánozni is lehetetlen; egy harmadik nyomda pedig a külföld által taposott úton halad. Nem utánozza ugyan őket, de meglátszik rajta, mint a járnitanuló gyermeknél, hogy támaszra van szüksége. És úgy tovább. Mindegyik külön ízléssel akar feltűnni, de azért ezen beteges versengés folytán egyik sem tudja fölényét elismertté tenni.

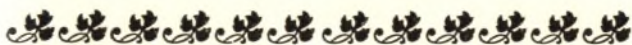
Nem széthúzva, hanem együttes erővel kellene a modern irány intenczióinak megfelelőleg, bizonyos magyaros jelleget meghonosítani a modern iránynál, hogy ezáltal ne csak modern, de magyaros jelleget és ízlést teremtsünk meg munkáinkon és a külföld ne büszkélkedhessék unos-untalan azzal, hogy őket utánozzuk, hanem meggyőzzük őket arról, hogy saját nemzeti ízlésünket mutassuk be a nagy világnak és a nagy világ minden nyelvű nyomdászatának.

Hisz hazánk faunája és floresztikája oly gazdag, hogy nem szorúlunk idegen importra. Csak a hazai öntödéinknek kellene egy kissé jobban lábra állni és több igyekezettel oda hatni, hogy öntödéikből ne csak a külföldi öntödék megvásárolt matriczáiból kikerülő betűk és díszítő anyagok lássanak napvilágot, hanem tegyenek legalább a magyar nyomdászat érdekében annyit, hogy próbálkozzanak meg eredeti magyaros jellegű dolgok készítésével, a mi bizonyára üdvösebb dolog lesz, mint az általuk eddig követett rendszer.

Az Iparművészeti Társulat által legutóbb hirdetett címlap-pályázatra beérkezett számos mintán láthattuk, hogy mily sikerülten vannak a magyaros jellegű díszítőanyagok a modern irány keretébe beillesztve. Hisz a magyaros jellegű díszítő-anyag különösen alkalmas a modern irányhoz. A megkívánt színek pedig jobbra mind feltalálhatók a magyaros jellegnél. Törekedjünk tehát arra, hogy — szakítva az eddigi rendszertelenséggel — a magyaros jelleget honosítsuk meg munkáinkon; sokkal többet fog ez nekünk magyar nyomdászoknak használni, mintha a külföld jó, de azért sokszor rossz mintáit is utánozzuk.

A főnökegyesület a Szakkörrel egyetértve pedig nagyon üdvös dolgot cselekedne, ha már most nem térne sehogy sem ki az elodázhatlanul szükséges szakiskola felállítása elől, és arra törekedne, hogy ez okvetlenül a jövő tanévben megnyílják és mely iskola hivatva

lenne a fentebb vázoltakat a jövő Gutenberg-nemzedékekkel megismertetni, hogy ezáltal oly nyomdászokat nyerjünk, kiknek már idejekorán elméjükbe vésnék amaz irányt, melyet nekik az életben követniök kell. A meddig ez nem lesz meg, addig nagyon is meddő lesz a kérdés, hogy mikép neveljünk jó szakerőket és mikép tartsunk lépést a külfölddel szemben ízléses és modern kiállítású nyomtatványok előállítására dolgában.

IPAROS VAGY MŰVÉSZ LESZ-E A JÖVŐ NYOMDÁSZ?

IRTA: AUGENFELD MIKSA.

EVSZÁZADOK mulasztásait igyekeznek jóvátenni a XX. század hajnala.

A régi *könyvíró művészetet* Gutenberg *művészete* kiszorította. A haladó kultúra Gutenberg apó művészetét iparrá süllyesztette, de hajnal dereng ismét, a sokszorosító ipar kezdi visszanyerni régi fényét.

Könnyű volt a hajdan könyvírással foglalkozó pátereknek. Hol volt még akkor az a felválthatatlan bankó, az a ma már drága pénz, a mit időnek nevezünk, hisz a nap már ugyanakkor is fel volt osztva huszonnégy órára, de a homokóra forgatása az asztronómus dolga volt, a könyvíró páter a felkelő és lemenő nap szerint állapította meg az időt; hány le- meg feltűnő nap találta könyvíró pulpitusára görnyedve, de alkotott is csodálatosat.

A nyomdászat bölcsőköra a kézi művészetet híven utánozta.

Manap, midőn hírneves művészek állanak a sokszorosító ipar szolgálatában, beismerjük, hogy eleink ízlés dolgában sokkal messzebb voltak, mint mi. Fel fogták azt, hogy a könyv olvasása ne csak fáradságos munkája legyen a szemnek, hanem kedves, mosolygó tükre is annak tartalmának. Életet lehelt a holt betűbe: a művészet lelkét, gyönyörködteté a szemlélőt gyönyörű díszítéseivel, remek ornamentikájával és csodaszép inziáléival.

A kézi írástól átvett fejlődést a stagnálás követte, a mely hosszú ideig, majd napjainkig tartott. Újjáébre-

dése csak mai; még minden fázisa előttünk van, még minden lépésére élénken emlékszünk.

Hagyjuk most el úgy a fényes, mint a sötét multat, hagyjuk a küzködő jelent, és nézzük meg, hogy a mutató jelek minő jövőre engednek következtetni.

*

A gyári termelés rendszere minden olyan iparnál, melynél a kézi erő elkerülhetlen, – így szakmánknál is – a raczionális üzem, a produkció maximumának elérhetővé véget, a munkamegosztást eredményezte. Ennek következtében a szakmunkás tehetségei egyoldalúan fejlődvén, a termelt munkának nem annyira kvalitása, mint inkább kvantitása jött számításba.

Sajnos, mindezen igazságokban a szépérzék hiánya sok időközön át érezhető volt.

Szakmánknál a díszes munka sok ideig a díszítő ornamentek összehalmozásából, a színek tarkaságából állott.

A XIX. század végén a dekoratív-művészetben és műiparban beállott újjáalkotás törekvése eddig csodás átalakításokat okozott. Rövid idő alatt visszatértünk a már elől említett könyvíró szerzetesek díszítő modorához, csak most kezdvén belátni, hogy azok bennünket e téren messzire túlszárnyaltak.

Hosszas volna itt a közelmúlt „szabad irány“-án, a jelen „szecsesszió“-ján elkalandozni, de annyit mind-egyikből láthattunk, hogy dédelgetett kedvenczük az úgynevezett akczidenciák voltak, míg a könyvek kiállítása, a mely pedig hosszasan fekszik a szemlélő előtt, minden időközön mostohagyermek volt.

Ugyanezen szemrehányás illeti a régi akadémikus iskolát is, a régi modorban is megvetőleg csak „kompressz szedés“-nek neveztük a könyvszedést.

Mi más a mai modern irány!

„Könyvdekoráció“ ismeretlen fogalom volt abban a tespedésben, melyből egy William Morris, egy Walter Crane, egy dr. Peter Jessen rázott fel bennünket.

De így bizony messze eltérek tárgyamtól, hisz az a kérdés merül fel, hogy a mai nagyipari, gyári üzemre való törekvések mellett a már-már tökéletes, vagy legalább használható szedőgépek korszakában megállja-e iparunk a sarat, a fenforgó viszonyok mellett megmaradhat-e abban a művészi szférában, melybe most jutott és melynek bölcsőkorát éli. Vajjon e művészi zsánerben fog-e további haladást mutatni?

Azt hiszem, igen! Hisz az egész mai irány, a könyvdekoráció jelen módja éppen beleillik a kor ideges munkájába, nemcsak a szemre kellemesen ható nyu-

godt modorával, hanem éppen időt nem rabló, gyors elkészíthetése miatt is.

Hogy még nagyon fog változni e modernnek nevezett új irány, az bizonyos, de hogy uralmát még sokáig megtartja, az tagadhatlan.

Hogy a sokszorosítás eme művészi formája megmarad, hogy a tömeges produkció jelszava nem fogja megölni, annak biztos jele az is, hogy éppen származása is olyan országokból való, hol a nagyipar és gyáripar valóságos világhatalom; és még mindig óriási mérvben fejlődik. Hisz Amerika szülte, Anglia és Németország nevelte nagygyá. Három hatalmas ipar-állam!

Csodálatos, hogy a minden kecses- és szépért rajongó, a minden újdonságot mohón felkapó Franciaország mindezideig mereven elzárkózott a modern irány minden újításától. Bátran el is mondható, hogy ez országban a grafikai művészetek nem haladnak.

Azt hiszem, tisztán látható, hogy a nyomdászat elindult azon a biztos úton, melyen a művészeti iparhoz ér, ha . . .

Ha ma vagy holnap egy újabb Edison vagy másnak nevezett ánglius, a ki egyébként magyar is lehetne, fel nem forgatja ezt az ármányos mesterséget valami még ármányosabb találmánnyal.

Semmi sem lehetetlen! Minden megtörténhetik!

SZERZŐINK ÉS A SZEDŐGÉP.

IRTA: DURMITS IMRE.

BIZONYÁRA többen foglalkoztak már szaktársaim közül azzal a kérdéssel, vajjon a szedőgép állandósítása esetén szerzőink továbbra is megengedik-e maguknak az oly ominózus korrekciókat, változtatásokat, mint a milyenekben most bőven részünk van.

Nézetem szerint nem. Sőt, mint alantabb kifejtem, elkerülhető volna e mizéria, ha kiadóink szigorúbban járnának el a szerzőkkel szemben, mint manapság.

Majdnem minden nagyobb nyomda veszedelme a sok porlepetten heverő, álló szedés, mely *holt* anyag-

ként hasznot nem hajt s azonkívül a helyet is elfoglalja az anélkül is szűkre mért munkahelyiségekben.

Nem értem e fogalomba ama álló szedéseket, melyek több kiadás reményében tétetnek félre, sem az iskolakönyveket s eféléket, melyek több-kevesebb pótlással s áthelyezéssel mindig a régiék maradnak, tehát fölhasználhatók, hanem értem a festékesen álló, korrek-turába küldött szedések holt tömegét.

Igen, ez a *holt* anyag, mely hosszú időn át használatlanul hever a szerzők jóvoltából, úgyannyira, hogy mire többszörös átdolgozás után nyomásra kész munkává válik, a vele egynemű betűkészlettől – a melyből sok esetben már egyéb művek is készültek – tökéletesen elüt, és így mintegy különálló betűfajt kell kezelni, mert nem keverhetünk össze egy évek óta használatban levő betűfajt az egyáltalán nem használttal, a regális alatt heverttel.

*

Sehol a művelt Nyugoton nem kérkedhetik író annyi engedékenységgel a kiadók részéről, mint éppen nálunk. Hiszen ha akadna kutató elme, ki egy könyv megjelenésekor azt az eredeti kézirattal összehasonlítaná, ugyancsak elképedne, mert változatlanul annak egy tételét alig találná meg. Ez nem túlzás; állításom igazsága mellett bizonyíthatnak tördelő szaktársaink, kik egyebet sem végeznek éveken keresztül, mint korrekurát meg korrekurát, revíziót s újratördelést, s eseményszámba megy, ha egy mű az első revízió után nyomás alá kerül. S a sok korrekció és változtatás szüleménye az is, hogy ritka könyv lát napvilágot sajtóhiba és egyenletes beosztású szedés nélkül. Hogy miért, szakembernek fölösleges magyaráznom s nem is óhajtok erre kitérni.

Hogy ez áldatlan állapotnak valamikor végét lásuk, egyelőre nincs rá remény. Sokkal követelőbbek, elkényeztetettebbek szerzőink, – és épen a fiatalabb generáció – hogysem ez elítélendő gazdálkodásukról lemondanának. Inkább megválnak a munka szerzésétől, minthogy elengedjék e *jogukat*, mit – mindannyiszor szerződésileg is biztosítanak maguknak – jó hírnevük érdekében, azzal érvelvén, hogy az ólombetűk vezetik csak rá kiáltó tévedéseikre s csak az ólombetű varázsa szüli meg a jó gondolatokat, s azért a korrekta, hogy a még elfeledtet abban pótolhassák, a rosszat jóval föl-cseréljék.

Az ő szemüvegükön át tekintve a dolgot, igazuk van; elvégre is nem lehet fél munkát adni a nagyközönség kezébe, mert az aztán az író rovására esnék. Inkább károsuljon tehát a kiadó, a nyomda, ölje magát a szedő, de ne kívánja senki a szerzőtől, hogy munkáját előszörre jól megírva, készen adja ki kezéből.

El sem lehet az ilyet képzelni. Tisztán leírt, makulátlan eszmemenet, kellőképp kidolgozott kézirat, hogy is lenne lehetséges a mai ideges korban?! Hisz míg egyet fordulunk, száz és száz gondolat cikázik át agyunkon, -- már mint a mi naiv munkás-agyunkon -- hát akkor egy tanult, minden téren otthonos, művelt agy mennyi mindent össze-vissza gondolhat egy szempillantás alatt, s hogy mellőzhetné munkájából éppen azokat a gondolat-szüleményeket, a melyek mint isteni szikrák cikáznak keresztül-kasul gondolatmenetén akkor, a mikor a korrektúra íve fekszik lánoki szemei előtt?

Valóban érthetetlennek látszik, hogy a külföldi írók miképen produkálhatnak mégis sokkal többet, jobbat, dacára annak, hogy náluk meg éppen a változtatások, a förtelmes korrekturák csaknem ismeretlenek.

A mily érthetetlennek véljük e kontroverz dolgot, épp oly egyszerű annak magyarázata. Ugyanis a kiadó, hogy megmeneküljön a fölösleges, a túlságos kiadástól, megköveteli az írótól, hogy *kész munkát* adjon nyomdába, egyetlen revíziót engedve neki, hogy a nyomda hibáit kiküszöbölhesse. Minden további a szerző zsebére megy, s így nagyon érthető, hogy zsebe iránti tiszteletből is arra törekszik, hogy műve megírásánál *egész* munkát végezzen. Így tehát a korrekciókat és pótlásokat a kéziraton végzi, mielőtt azt a nyomdába adná.

No, de ez nem nálunk van, s mi nem foghatunk bele ennek meghonosításába.

*

Hogy e témával foglalkozom, annak okozatát a már elől jelzett *szedőgép* szülte.

Valóságos rémület fogott el annak gondolatánál, mit tesznek majd íróink a szedőgépek *általános* használatánál?

Istenem, minden jó gondolat a pennában marad, mert nem lehet majd a korrekturákban dúskálkodni s nem lesz szerző, a ki *egész* munkát tudjon kiadni. Meg kell érnünk azt, hogy minden műhöz három-négy pótfüzetet fognak íróink kiadni, melyekben az előzők

hibáit pótolják s egyik füzet a másik állításait fogja agyonczáfolni. Mivé fog így irodalmunk fejlődni?!

No, de ne ijedjünk meg e miatt. A mint a külföldi kiadók rá tudták íróikat szoktatni *a jó munkára* minden nehézség nélkül, úgy tán nálunk is sikerül ez egy kis megszorítással, ha ma még – a kézzel való szedés idejében – nem is, de egy pár decennium mul-tán igen, – a mikor már a kompressz-szedők kimentek a divatból s helyüket a gépszedők foglalták el – bizo-nyosra vesszük.

Mert míg ma a változtatásokért és korrekciókért vagy semmi, vagy csak nagyon kevés kárpótlást fizet-nek a kiadók, addig a szedőgép általánosításakor mind-annyiszor új szedést kellene fizetniök,* mit az amúgy is fukar pénzviszonyok mellett nem igen tehetnek meg. Anélkül is aránytalanul drágábbak könyvtermékeink a külföldiekénél, tehát nagyobb árakat ők sem szabhat-nak meg, s így a szedést sem fizethetik többszörösen.

A szedőgép nyújtotta előny tehát meg fogja szűlni azt, a mit ma nem lehet elérni, hogy tiszta, korrekt, kidolgozott kéziratot kapnak majd kézhez utódaink, s csak a legvégső esetben, az elkerülhetlenül szük-séges korrekturát vagy pótlást fogja megengedni a kiadó a szerzőnek, megtakarítva ez által a túlkiadást és meg-mentve a nyomdát attól, hogy anyaga haszontalanul, holtan fekdjék. No meg, őszintén szólva, a szedőt is megmentik az annyira gyűlöletes korrekcióktól és egy műnek többszöri átdolgozásától.

Hogy ez által kevesebb munkaerőre lesz szükség a jövőben, azon mi nem változtathatunk; a szülők gondja, hogy ne áraszzák el szakmánkat tanonczokkal, kik már ma is bizonytalan jövő elé néznek.

Mert bizony a szedőgép ma már nem mint árny rémít, hanem – bár még kis mértékben – velünk működik.

Hogy velünk mi lesz? E kérdés ne aggaszson; mire a szedőgépek igazi kora eljövend, akkorra mi már úgyis elpusztultunk a föld színéről, vagy legjobb esetben – megrokkantunk.

* A gépszedésnél előforduló minden egyes hiba a sor eldobását, azaz a teljes sor újraszédését vonja maga után. Így azután, ha a szerző – mondjuk – egy harmincz- avagy több soros tétel elejére jegyez vagy fél sort (esetleg többet vagy kevesebbet), az egész tételt, – a bekezdéstől a ki-menetig – melyet manap végigtörünk, újból kell kiszedni. Már most ki biztosít arról, hogy az ily újonszedett sorokba hiba ne csúszszék be? Hiszen *ember* dolgozik a szedőgépen is.

A KÖNYVNYOMTATÁS MŰVELŐDÉS- TÖRTÉNETI JELENTŐSÉGÉRŐL.

IRTA: MARCZEVICZ LAJOS.

A TÖRTÉNELEM néhány száraz sorban adózik nagymesterünk emlékének. Találmányának kulturális jelentősége azonban ma már kétségbevonhatlan s ez magában véve is örök dicsőséget biztosít nevének és emlékének, melyet az idők vasfoga sem lesz képes soha megőrleni.

Sajnálatos, hogy oly keveset tudunk különben e férfiú életéről, kinek műve az idők végtelenségeig összeforrt az újkor emberiségének kulturális haladása történetével. Ez a körülmény – bárha fájó hézagot hagy az elmúlt idők lapjain – nem vonhat le semmit az ő történeti nagyságából, sem az ő találmányának értékéből, mely immáron az egész világot uralja.

Megczáfolhatatlanul áll előttünk ama történelmi tény, hogy a könyvnyomtatás feltalálása, mely a középkor szellemi lethargijából új eszmei élet ösvényéhez vezérelte az emberiséget, századokra kiható hatalmas lökést adott az értelmi kibontakozásnak és heves, meg nem szünő hullámmásba hozta az újkor népeinek gondolatvilágát . . .

A sokszorosítás gyorsasága és aránylagos olcsósága megtermékenyítőleg hatott az elmékre s eladdig ismeretlen, lázas és eredményes tevékenység állott be a különböző nemzetek szellemi életében.

Az eszmekör tágult . . .

A gondolat szabad lőn!

Az eltiprott eszmék millióinak szárnyakat adott, hogy diadalútra kelve az emberiség soraiban, nyomukban szabadság, tudás, szelidség és szeretet sarjadzon . . .

A nyomtatott betű hatalmának varázsát nemcsak a gazdagok, a kiváltságosok és a hatalmasak élvezték, világító sugara behatolt a nép kunyhóiba is és hevítette, felrázta az eltespedt elméket; új életet öntött a sivár keblekbe, a kiszáradt koponyákba, melyekből az évszázados szolgaság és viszontagságos harcok minden nemesebb érzést, gondolatot kiöltek.

A könyvnyomtatás feltalálásának idejéig kizárólag az egyház uralta a szellemi élet mezejét. A tudományok művelése, a költészet, mely leginkább a régi klasszikusok másolatásából és vallásos irányú énekekből állott, a papság kezében volt. A világi gazdagok között is kevés volt azok száma, kik az írás titkát ismerték. Az egyház ezt az előnyt és hogy úgy mondjuk kivált-

ságot, féltékenyen őrizte, mert hiszen ez volt egyike leg-hatalmasabb fegyvereinek a középkor középső századaiban megindult világhatalmi politikájának és ama, a világtörténetben úgyszólván páratlanul álló, hatalmas szervezetének és tekintélyének.

Izzó gyűlölettel eltelve e találmány iránt a papság, kezdetben méltatlan és szenvedélyes üldözésnek voltak részükről kiteve követői; úgy, hogy hosszabb ideig nem tartózkodhattak egy helyütt, a felingerelt nép az ördöggel való czimborálással vádolta a könyvnyomtatókat s életükre tört. De ez az üldözés is csak hasznára vált az emberiségnek. Gutenberg követői lelkesedéssel és szeretettel ragaszkodván hivatásukhoz, szerte oszlottak a világban, hogy folytassák megkezdett munkájukat az emberiség művelődésének magasztos szolgálatában.

S habár eleinte csak vallásos irányú munkák kerültek ki a könyvnyomtató műhelyekből, később azonban hatalmas lendületet hozott létre a szellemi munkálkodás minden irányában. Igazi jelentőségre azonban csak a XVI. század vallási viharai emelték a könyvnyomtatást. Úgy a reformáció, mint a könyvnyomtatás egymásra való hatásában nagy horderejű volt. A könyvnyomtatás találmányának megbecsülhetlen értéke ugyanis csak ekkor jelentkezett a maga egészében, a vallási vita-iratok és szónoklatok sokszorosításának szolgálatában, valamint itt fejlődött nagygyá az, s viszont kétségtelen, hogy a reformáció tanának gyors terjedése, valamint követői számának tüneményes növekedése, szóval egész nagysága jórészt a könyvnyomtatásnak köszönhető, mely a nagy reformátor eszméit száguldva hordta szét Európának minden irányában.

Hatalmas szövetségesévé lőn így nemcsak Luther tisztultabb felfogásának, de ama nagy szellemi áramlatnak is, mely a reformációnak mintegy természetes és elmaradhatlan következményeképp jelentkezett a későbbi századokban és alapjában megrecsegtette a középkori társadalom és felfogás elavult és a teljes bomlásra már tökéletesen megérett, még meglevő intézményeit.

Hazánkban I. Mátyás király idejében állítottatott fel az első könyvnyomtató műhely; a fenkölt szellemű király, kinek udvara, míg élt, gyülekező helye volt Európa legkiválóbb tudósainak és művészeinek, maga is élénk érdeklődést tanusított a tudományok terjesztését eszközlő találmány iránt, egyik rokonát, állítólag Geréb Lászlót, megbízta egy könyvsajtó felállításával. Geréb László tanulmányozás czéljából Olaszországba utazott s onnan hozta magával Hess Andrást, ki azután Budán, nem messze a királyi várlaktól, rendezte be az első könyvnyomtató műhelyt. Innen 1473-ban került ki

az első nyomtatvány, a budai Krónika, melyből napjainkig is maradt fenn néhány példány.

Jóllehet Magyarország közművelődése az évszázados önvédelmi harczok és belső egyenetlenségek következtében, melyek azóta, hogy az Árpád-ház kihalt, folyton dúlták az ország belső szervezetét és sorvasztották életerejét; távolról sem volt összehasonlítható a nyugat fejlettebb intézményeivel, Mátyás királynak e rendelkezése után mintha mindinkább élénkülni kezdett volna az ez irányban való munkálkodás. S bárha elhatározása, mely mindenestre élénken tükrözi vissza magasan szárnyaló gondolkozását és nagy körültekintő képességét, nem is tudott rögtön friss erőt önteni a kulturális élet eltikkadt szervébe, de legalább felkeltette az érdeklődést s megmutatta az utat, melyet követni feladata vala a későbbi nemzedéknek.

Halálával azonban megsemmisült minden ez irányú törekvés.

Az általános vizálykodás és szilaj párttusák elvonták az elméket a csendes szellemi munkálkodás teréről. A könyvsajtó is megszűnt működni. Hess, valamint az általa kiképezett magyar könyvnyomtatók, nevezetesen Petrus Ungarus, Brassai Endre, Szebeni Tamás és Erdélyi Bernát csakhamar elhagyták az országot s a külföldön folytatták nemes hivatásukat. Csak 1534-ben létesült ismét egy nyomda, ezúttal Brassóban, melynek Honter János volt a feje. Ez időtől kezdve azután állandóan volt Magyarországon könyvsajtó. De mindennek daczára előszeretettel nyomatták hazai könyvárusaink és íróink könyveiket a külföldön, különösen Krakkóban, honnan a legtöbb magyar nyomtatvány került ki s a mely vizstulaparti város abban az időben Európának élénk szellemi központja volt.

A könyvsajtó megteremtette a különböző nemzetek békés érintkezését s állandó összeköttetését, a mi üdvös hatással volt úgy az általános művelődésre és felvilágosodásra mint az államszervezet egyéb ágazataira, a kereskedelemre, iparra stb.

A könyvsajtó tűzhelye lön a népek szabadságának, melynél vezetői, kiválóbbjai fáradhatlanul kovácsolták a felszabadítás eszméit, melyek azután feltartóztatlanul rohantak előre diadalútjukon s szétfeszítették az emberi értelem és lealázó szolgaság évezredes rabbilincseit . . .

Csak így érthető az a mérhetetlen ellenszenv és vak gyűlölet, melyet az egyház és szövetségesei, a vagyoni kiváltságosak, jelentőségének félreismerése folytán, kezdetben határt nem ismerve, ellene tápláltak és kifejtettek. A nyomtatott betű hatalma azonban jóval erősebb volt

minden fegyvernél. Tehetetlenül állott vele szemben a sötétség démona.

Porba hullott az egyház minden igyekezete, Kisíklott kezei közül a hatalom, a fensőbbiség hatalma, melyet ugyan már a tizennegyedik század humanisztikus eszméi erősen megingattak, de egészen megtörni a terjesztés hiánya folytán nem voltak képesek s a melyet azután többé soha vissza nem nyert.

És ma már fokmérője lett a nemzetek műveltségének a könyvnyomtatás elterjedtsége. A művelődésnek újabb és újabb forrásai nyitak meg általa . . . A kutató ész mindennap új csodákat és új szellemi kincseket tár szemeink elé s a kis ólombetűk nyomán szerteárad az elmékben, a szívekben.

Bizonyos tehát, hogy a könyvnyomtatásnak fontos szerep jutott az újabb kor emberiségének kulturális életében.

S nélküle alig képzelhető a haladásnak olyan óriási mérete, mint a minőt e találmány óta letűnt öt század közművelődése elért.

Multja, jelene és jövője egyaránt magasztos!

Az emberiség hálaival tekinthet vissza ama korra, a melyben e mű megszületett, mely egyszersmind legjelentékenyebb eseménye volt középkorunknak; és hálaival ama férfiúra, kinek fellépése az újkor hajnalhasadását jelentette, melynek derengő fénye egy új világba vezette a középkor sivár emberiségét!

GRAFIKAI PROBLÉMÁK.

IRTA : NOVÁK LÁSZLÓ.

KEVÉS műipari csoport van, a mely annyi kutatót meg föltalálót foglalkoztatna, mint a grafika. Egész sereg olyan problémája van a sokszorosító művészeteknek, a mi hosszabb vagy rövidebb idő óta a kiváló tudósok, ügyes technikusok meg jó szakemberek egész légiójának okoz fejtörést. Tömérdek pénzt, rengeteg fáradságot vesztegettek már egyik-másik találmányra, s a kutatók meg föltalálók közül akárhányan azzal a szomorú tudattal zárták örök álmra szemüket, hogy a magukválasztotta problémát egy lépéssel sem vihették közelebb a megoldáshoz.

A legújabb időkben mintha jobban kedvezne a föltalálóknak a szerencse. Minduntalan valami új, nevezetes találmányról hallunk hírt. Igaz ugyan, hogy az ilyen módon hirdetett eredmények egy része később rendszeren igen piczinykére zsugorodik össze, de az is igaz, hogy akad köztük olyan is, a melynek mégis csak jócskán marad értéke, s ezért haladást jelent a grafikai művészetek meg technikák terén.

A problémák között első helyen kell említenünk a *szedés gyorsításának* kérdését, a mivel már vagy harmincz esztendeje foglalkoznak. Kezdetben ligaturák meg logotipiai alkalmazásával próbálták a célt elérni. Mikor ebbe belesültek, áttértek a komplikáltnál komplikáltabb gépszerkezetek megalkotására. Majd az egész XIX. századon végig kísértett a szedőgép ideája. Minduntalan valami új szedőgép tűnt föl, hogy aztán rövidesen megint belemerüljön a feledés homályába.

Pedig hányféle módon igyekeztek céljukat a föltalálók megközelíteni, s micsoda végtelenül komplikált szerkezeteket állított össze egyikök-másikuk! Voltak olyan szedőgépek is, a mely több mint 20,000 darab alkotórészből állottak. Persze ezek bizonyultak talán a legkevésbé hasznavehetőeknek.

A régebbi szedőgépeket két csoportra lehet osztani: 1. olyanok, a melyek a mi betűinkkel azonos közönséges betűket soroztak a billentyűk megnyomására egymás mellé, 2. olyanok, a melyek egyes patriczákat, esetleg matriczákat ütöttek bele valami alúl levő anyagba; ezek, röviden szólva, betűket sajtoló gépek voltak. Számbavehető eredményt senki sem ért el velök. Az egyes betűket egymás mellé sorzó gépek között volt néhány olyan alkotás is, a mely itt-ott – ha csak rövid időre is – használatba került. Ilyen volt a Church-féle szedőgép (1822), a Sörensen-féle „Tacheotype“, a Delcambre és Young „Pianotype“-je, Alden, Fraser, Hattersley, Kastenbein, Thorne és Burg szedőgépei. Az első kivételével valamennyi osztógéppel is föl volt szerelve. Közülök mai napság csak a Thorne-meg Kastenbein-félékből működik egynehány Európában, leginkább Németországban és Svájcban. A vállalkozó yankeek már többet foglalkoztatnak belőlük.

Magyar ember három volt a régebbi szedőgép-föltalálók között: a pozsonyi Menk, Kövesdy Dániel és Kliegl József Péter. Az utóbbi az osztógép legelső megalkotói közé számítható. Különben e magyar föltalálók egyike sem alkotott olyan szerkezetet, a minek praktikus haszna lett volna.

Az egyes betűket szedő gépeket a matriczasorokat szedő s azokat leöntő gépek szorították ki. Ezek proto-

típusa a „Linotype“, a melyet Mergenthaler Ottomár talált föl 1886-ban. Szabadalmát hatalmas részvénytársaság vette meg, s idáig körülbelül 9,000 darabot el is adott a gépekből. A 9,000 darabból azonban csak vagy 560 esik a mi kontinensünkre, a többi az Egyesült-Államok meg Angolország között oszlik meg. A „Linotype“-nek ifjabb versenytársai a „Typograph“ meg a „Monoline“. Az elsőből már elkelt néhány száz, a második sehogy sem tud terjedni, a minek valószínűleg az az oka, hogy még nem tökéletes.

A német munkaárszabásügyi hivatal statisztikája szerint a Linotype gépen óránként átlagosan 5950 betűt szednek a német operatorok, a Typographon pedig 4920-at. Ezek a számok megdöbbenően kicsinyek azokhoz képest, a melyeket a gépeket gyártó társaságok prospektusaikban hirdetnek, s a melyeket az Amerikából érkező eléggé szavahihető jelentések még fölül is múlnak. Így például olvastunk olyan amerikai szedésversenyekről, a melyeknek eredménye 12,000–13,000 betű volt óránként. Maguk az ottani munkáslapok pedig 7000–8000-re teszik az átlagot. Ezek pedig aligha hazudoznak.

Azt hiszem, az amerikai nagyobb eredmények okát abban találjuk meg, hogy az angolban kevesebb a betű s így kisebb fölületen kell a szedőnek billentyűzgetnie, a kézirat legtöbbszöire írógéppel készül, az angol nyelv ortográfiája tökéletesen megállapodott s így nem kell az operátornak billentyűzés közben nyelvészeti kérdéseken törnie a fejét, s végre hogy a billentyűzésen kívül minden egyéb munkát segéd munkások végeznek a gép körül; az operátor egyebet se csinál, csak billentyűz.

Nálunk is akad már itt-ott szedőgép, de azt hiszem aligha csalódom, ha azt állítom, hogy a velük való munkaeredmény silányabb lesz a németországinál is. Az ékezetes betűk, rossz kéziratok nagyon-nagyon megnehezítik nálunk a szedőgépes munkát, a kézi szedés munkája pedig a külföldhöz viszonyítva olyan szégyenletesen csekély, hogy a gépszedés annál semmi esetre sem lehet olcsóbb.

A soröntő gépeknek veszedelmes versenytársai támadtak újabban az egyes betűket szedő meg öntő gépekben, a melyek többszöire előzetesen preparált kézirat után szinte önműködően állítják össze a szedést. Két meglehetősen hasonló gépszerkezet jöhet itt leginkább számításba: a Lanston „Monotype“-ja meg a Méray Horváth Károly és Rozár „Electrotypograph“-ja. Mind a kettő tulajdonképpen két gépből áll. Az egyik írógépforma, s a rajta való billentyűzéskor betűk helyett

különböző lyukakat üt a papiros-szalagba. Ezt a szalagot aztán átteszik a másik gépbe, a hol a lyukacsok szerint más-más matriczák ugrálnak elő s róluk az egyes betűk leöntődnek. A Monotype-nek rengeteg reklámot csapnak most Angolországban, s ezért itt meg az Egyesült-Államokban terjed is lassankint. Az „Electrotypograph“ nagyban való gyártását is megkezdték már Nürnbergben, hol tekintélyes részvénytársaság alakult a találmány kiaknázására. Most egy esztendeje híre futott, hogy a párisi ujságok egyik legtekintélyesebbjét, a „Temps“-t „Electrotypograph“-fal fogják előállítani, a hír azonban eddig nem vált valóra.

Sokan azt állítják, hogy a most említett két gép valamelyike lesz a jövő gépe, a mennyiben használatkor ujságszedőre egyáltalában nem volna szükség, mert az ujságíró a helyett, hogy írná, egyszerűen maga lebillentyűzi a kéziratot.

No azért ne ijedjünk meg: a mai ujságírógeneráció erre aligha volna képes.

Fölötlük már most a kérdés: lehetséges volna-e a szedőgépek munkaképességét még jobban, teszem föl 30,000–40,000 betűs óránkénti átlagig fokozni, mint azt nem egy fölतालó, utoljára a jámbor dominiánus barát, Calendoli állította?

Erre határozottan tagadólag kell válaszolnunk. Hiszen ha a szedő csak néhány óra hosszat is amúgy istenigazában „ráhúz“, máris nagy szellemi kimerülés vesz rajta erőt. A szedőgépen való munkánál, a mikor mondjuk háromannyit kell szednie, mint a mennyit a pusztá kézzel tudna: ennek a kimerülésnek természetesen még nagyobbnak kell lennie. Mert jól jegyezzük meg: szedés közben nem annyira a testünk fárad, mint inkább a szellemünk. Mitől fárad el az írógépes kisasszony, a ki munkája közben ül? Talán a billentyűzéstől? Dehogy! A megfeszített figyelem, gyors gondolkodás zsibbasztja el idegeit, s okozza azokat a tüneteket, a melyek a testi fáradtsághoz annyira hasonlók.

A legoptimisztikusabb jövendölésünk az lehet, hogy a szedőgépen való munkával idővel talán akkora gyorsaságot érhetünk el, mint a minő gyorsan ma az írógépeken dolgozni tudnak. Ez pedig aligha több 10,000–12,000 betűnél óránként.

*

A *betűöntés* dolgában még csak nem is régen azt hittük, hogy a Küstermann- meg Foucher-féle komplett gépekkel elértük a technikai haladás netovábbját. Ezek az óránként mintegy 3000–3500 kész betűt öntő gépek

már akkora haladást képviselnek a régi kézi öntéssel szemben, mint a rotációs gépek munkája a kézisajtón való nyomtatáshoz képest. És egyszerre csak végigszáguldja a grafikusok világát az a hír, hogy valami angol ujságíró – Wicks a neve – olyan betüöntő masinát fundált ki, a mi nem kevesebb, mint 60,000 betűt önt óránként. Hatalmas részvénytársaság keletkezik, megkezdik a gépek gyártását, azok használhatóknak bizonyulnak, s a minden grafikai haladás protektora, a londoni „Times“ kimustrálja a soröntő szedőgépeit. Helyökbe egyes betűket szedő gépeket állít, betűanyagát pedig a Wicks gépeivel önteti, a melyek felényivel olcsóbbak a más öntőgépeken készült betűknél (egy kiló petit betű 2·10 koronájába kerül), úgy, hogy nem is érdemes azt elosztatni, hanem nyomtatás után egyszerűen beledobják a kolumnákat az öntőüstbe.

Az angol ujságíró találmányával új irányba terelte az öntőgépek javítására irányuló kutatásokat. Az eddigi öntőgépek főrésze, az öntőműszer, tökéletesen megegyezik a mult századokban használt kézi műszer alakjával. A hány öntőgépet eddig csak alkottak, valamennyinek alapideája ugyanaz volt, s csak abban különböztek egymástól, hogy az egyik több, a másik kevesebb fogását végezte a kéziöntésnek mechanikus és egyszersmind automatikus módon. Wicks gépe már egy csöppet sem hasonlít az eddigi öntőmasinákhoz. Legjelentékenyebb része egy kerék, a minek talpába nem kevesebb mint 100 matricza van beléütve. A kerék perczenként tizet fordul, s minden fordulatra száz betű öntődik. A gyors munka következtében kifejlődő hőséget újszerkezetű hűtő készülékkel csökkentik minimálisra.

Wicks találmányával ráterelte a professzionátus föltalálók figyelmét a betüöntésre; de ezek egyelőre aligha boldogulhatnak spekulációikkal, mert az új betüöntőgép minden porczikája szabadalmaztatva van, a matriczás kerék és a rotációs munka pedig elengedhetlen föltétele az öntés gyorsításának. Hanem úgy tíz-tizenkét esztendő mulva, a mikorra Wicks szabadalma lejár, talán seregestül fogják szabadalmaztatni meg gyártani a hasonló csudagépeket.

*

A *nyomtatás gyorsítása* dolgában nagy buzgalmat fejtenek ki a gépgyárosok. A rotációs gépszörnyeknek minduntalan valami újabb fajtáját bocsátják közre s talán már el is jutottak velök az elérhető nyomás-gyorsaság maximumára. A mai rotációs nyomtatásnál legföljebb a festéknélküli Röntgen-sugaras nyomtatás

lehet gyorsabb, de csak ha majd egészen fölhalálják. Ma már elegenden török rajta a fejöket.

Másként áll a dolog a közönséges nyomdai gyorsajtóinknál. Ezek gyorsaságát is egyre-másra igyekeznek fokozni, de mi haszna, ha a berakónók nem képesek óránként 1000, vagy legföljebb 1200 ívet berakni. Hiába alkotják meg a 3000–4000 nyomást ígérő két fordulató gépeket: a kézi munka lassúsága következtében csak annyit nyomtathatunk rajtok, mint a közönséges gyorsajtókon. Hisz az utóbbiak nyomásképesége is van vagy 2000 ív óránként, mégis örülnünk kell, ha átlagosan 1000 ívet nyomtathatunk rajtok. Addig nem is lehet szó a nyomtatás gyorsításáról, a míg a kézi berakást fölöslegessé nem teszi valami nagyon gyorsan és végtelenül pontosan működő automatikus *berakó-készülék*.

Hogy az önműködő berakó-készülék megalkotásával sokan és jó ideje foglalkoznak: magától értetődik. Olyan csábító idea ez és olyan könnyűnek látszik a kivitele, hogy már vagy harmincz esztendeje egyre-másra alkotják a különféle szerkezetű berakó mechanizmusokat. De van valami, a min mindegyik fölhaláló megakadt. Ez pedig a papiros villamossága s egymáshoz való tapadása. Ha ez nem volna: ma már csak legendákból ismernők a masinalányokat.

Az eddig alkotott berakó-készülékek jó része pneumatikus szerkezetű. Vannak azonban másféle konstrukciók is, így olyanok, a melyek csirizelve emelik föl a papirosrakás legfelső ívét, s olyanok, a melyek tüvel szuratják föl a papirost. Újabban már elektromos önberakót is alkotott a német princípálisok egyike. A mostanáig ismert vagy ötvenféle berakó-készülék közül csak néhánynak van praktikus értéke. Ilyenek az amerikai Leiger, Fuller meg Dexter s a magyar Gerő Lajos önberakói. Az amerikai szerkezetek azonban nagyon drágák.

*

A nyomást megelőző *egyengetés* gyorsítása, illetőleg fölöslegessé tétele is kedves ideája sok szakembernek meg professzionátus fölhalálónak. Az egyengetés mostani módja, a papirosdarabkákkal való csirizelgetés mintegy harmad-negyedrészét rabolja el a nyomtatásra szánt időnek. Mi sem természetesebb tehát, mint hogy egyre-másra szabadalmaztatnak mindenféle egyengető eljárásokat, s hogy minduntalan valami új találmánnyal rezzentenek rá a gépmestereinkre.

Az angolok meg amerikaiak már jórészt abban hagyták a papirossal való egyengetést és sellak ecsetelésével, meg sellakpornak az enyves festékekkel készült

levonatra való hintésével helyettesítik azt. Eljárásuk azonban nem elégíti ki a kontinens szakembereit, s más, többnyire fotomechanikus úton igyekeznek egyengető-lapokat előállítani. Nevezetesen e tekintetben a salzburgi Pustet kísérletei, a melyek nyomán a prágai Husnik elég jó eredményt ért el. Nagy föltűnést keltett az idén a müncheni Albert tanár a maga „relief-kliséi”-vel, a miket állítólag nem kell egyengetni. Utána a stuttgarti Dethleff szabadalmaztatott valami új egyengető eljárást, s azt mondja prospektusában, hogy annak a révén bárminő illusztrációs forma megegyengethető egyetlen óra leforgása alatt. Tudva azonban, hogy az ily prospektusokra nem sokat lehet adni, azt hisszük, nem csalódunk, ha az egyengetés fölöslegessé tételét még mindig a jövő idők egyik nagy problémájának tartjuk.

*

A *fotomechanikai sokszorosító eljárások* foglalkoztatnak talán legtöbb föltalálót a grafikai iparművészetek közül. Ennek egyrészt az az oka, hogy ez eljárások alapjának, a fotográfiának ismerete rövid idő alatt rendkívül széles körben elterjedt, s így nagyon sok ember kíséri figyelemmel az e tekintetben való haladást. Másik s egy kissé prózai oka pedig az, hogy a valamire való fotográfiai és fotomechanikai találmányok szépen jövedelmeznek. Hogy többet ne említsünk, itt van a színes fotografálás kérdése. A ki a mostanáig ismert eljárásokat annyira egyszerűsíteni, tökéletesíteni és gyorsítani tudná, hogy a színes fotográfiák előállítása mondjuk tizedrész annyiba kerüljön, mint most: egyszeriben többszörös milliommossá lehetne. A praktikus találmányokért rengeteg összeget adnak manapság.

A grafikában már most is óriási szerepök van a fotomechanikus eljárásoknak. Egy sereg új grafikai ágazat alakult a révükön (fénynyomás stb.), a litográfiát rövid húsztendő alatt tökéletesen átformálták, a könyvillusztrációban pedig győzedelmeskedtek a fametszés fölött. Az utóbbinak terrénumából már a cinkográfia meg a fotocinkográfia is sokat elhódított, az autotípiának 1883-ban való föltalálása pedig megadta neki a kegyelmi döfést. Szinte ki lehet számítani az időt, a mikorra a fametszés végképpen eltűnik az illusztráló művészetek sorából. Egynéhány esztendőnyi lehet mindössze még az élete; ennyi idő alatt ugyanis biztosra vehető, hogy praktikussá tökéletesítik a fénynyomati autotípiát.

Mert a mostani hálózatos autotípiának meglehetősen hiányosságai vannak. A hálózat szinte megöli a kép

melegségét, s arról a légyságról, a mi a fénynyomatoknak, de különösen a litográfiai képeknek a tulajdonuk: az autotípiánál szó sem lehet. A kisebb részletek elmosódnak rajta, s valamirevaló nyomatot róla csak az ú. n. krétapapíronon érhetünk el, a mely kétszerte, sőt háromszorta drágább egyéb papírosnál. Egy sereg föltaláló törekszik tehát mostanában azon, hogy a fénynyomathoz hasonló féltónusos képek előállítására találjon föl valami új eljárást. Némi eredményt ért már el e tekintetben a berlini államnyomda, a müncheni Cronenberg tanár, a berlini Gaillard meg a párisi Bisson Leó. Találmányuk tökéletesítése talán már csak rövid idő kérdése, s akkor egyszeriben nagyot lendülhet művésziesség dolgában a könyvillusztráció.

*

A *színes nyomtatásra* vonatkozó újabb találmányoknak se szeri, se száma, s alapos kilátásunk van arra, hogy ezek a közel jövőben még gyorsabban szaporodnak. Az ebben az irányban kutatók meg kíséreltezők többsége csak művésziesebbé akarja tenni a nyomatokat; de vannak olyan föltalálók is, a kiknek törekvése a színes nyomtatás gyorsítására irányul.

Színes nyomtatás dolgában a közelmúltnak legnevezetesebb találmánya a heliokromia, a melynek révén a mi háromszín-nyomásos lemezeink készülnek. Az ezekről nyomtatott képek talán kielégítik a köznapi ember igényeit, művésziéseknek azonban éppen nem mondhatók. Csakis fénynyomati úton lehet a háromszínű nyomással igazán szép képeket készíteni. Az eljárás javítására kilátásunk sincs addig, a míg a színes fotografálás kérdése a mai stádiumából ki nem mozdul. Ha pedig kimozdul: alighanem be is fellegzett a könyvnyomdai színes nyomtatásnak. A helyét valami „rotációs színes fotografálás“-féle foglalja el. A közönséges fotográfiák „rotációs“ másolását már úgy is kitalálták, s egyetlen fotográfiáról 80,000 másolatot készítenek napjában.

Különösen litográfiai téren merülnek föl napról napra újabb színnyomó eljárások. Ezek valamennyiének az a célja, hogy a kép művészi legyen, s a mellett mentől kevesebb kő, illetőleg cink- vagy aluminiumlemez kellessen az előállításához. Köztük legnevezetesebbek a höschtípiá, meg az Orell-Füssli eljárásai.

A színes nyomtatás gyökeres reformálására irányul a torinói Turati grófnak a mozaikos nyomtatást följújtó eljárása. A tudós olasz a nyomtatóformát különböző színű festék-rudacskákból állította össze, utánozva vele a kép minden árnyalatát. Eljárását szinkrómiának

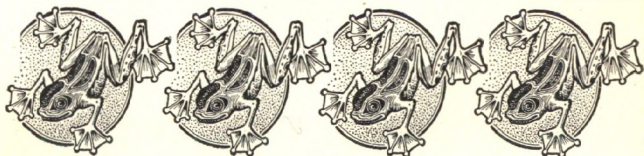
nevezte el, s külön gépeket is alkotott hozzája. Az ő nyomán haladva, Greth, a hamburgi Radde, a glau-chau-i Römer és a heidelbergi Müller Vilmos kísérle-
teznek manapság még a mozaikosnyomás tökéletesbíté-
sével. Kísérleteik érdekesek, de praktikus érték nélkül
valók.

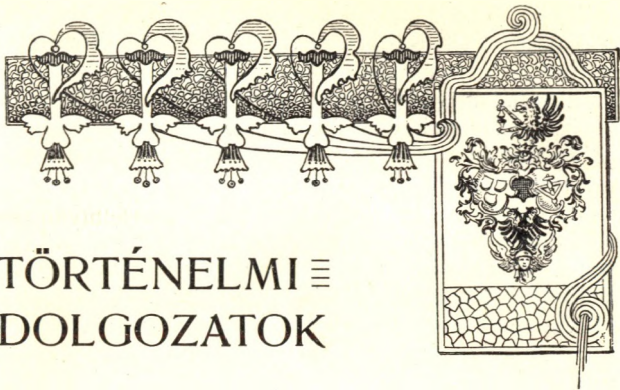
Fontosabbak ezeknél azok a közvetettnyomásos
eljárások, a melyeket a szentpétervári Orlov sikerein
fölbuzdult professzionátus föltalálók most nyakrafőre
szabadalmaztatnak. Ez eljárások valamennyiének az
alapja, hogy a festékes nyomólemezekről kaucsuk-
lemezekre nyomatik a kép s csak erről vitetik át aztán
a papirosra. Magától értetődik, hogy az ilyenforma
közvetett színes nyomtatáshoz első sorban valami új
szerkezetű gép kell. Eddig már háromfélét alkottak
meg belőle (Orlov, König & Bauer meg az osztrák
Grossl), de valószínű, hogy rövidesen egész sereg
ilyen nyomásra való gépet fognak szabadalmaztatni.

A színes nyomtatás rotációs úton való gyorsítá-
sával most nem törődnek annyit, mint azelőtt. Egyetlen
számot tevő találmányt regisztrálhatunk e téren, s ez
a müncheni Albert József találmánya, a fotoalgráfia,
vagyis az alumíniumlemezekről rotációs gépen való
litográfiai színes nyomtatás. Ez a grafikai ágazat azon-
ban eddig csak Amerikában vert erősebb gyökeret.

*

Sok-sok olyan problémája van még mesterségünk-
nek, a mi a föltalálók százait foglalkoztatja. Egyikről-
másikról vaskos köteteket lehetne írni, de mit ér, ha
beláthatatlan idő kell még a megoldásukhoz. A vagyont,
életet áldozó föltalálók mindegyike közelebb viszi az
ideát a maga megvalósulásához, de csak ritka esetben
valósítja meg ő maga. A legtöbb találmány ötletszerűen
születik meg. A laikus pedig a legtöbb esetben ötlete-
sebb, mint az egyik vagy másik irányban többnyire
elfogult professzionátus föltaláló.

TÖRTÉNELMI DOLGOZATOK

TÓTFALUSI KIS MIKLÓS MŰVEIRŐL.

Emléksorok elhalálzásának (1702. márczius 20.) kétszázados évfordulójára.*

IRTA: FIRTINGER KÁROLY.

RÉGEN megszokott dolog, hogy a köznapi nivón szellemileg felülemelkedő kiváló emberek kortársaik által vagy nem értetnek meg, vagy éppen séggel rosszakaratú féltékenykedésnek lesznek áldozatai. A törpék nagy hada, a léha hiúság, irigység – a buta tömeg nemtörődömségével egyetemben – rendesen legyőzi az eszményi fensőségben, gyakran érzékeny, finom lelkületű testben lakó szellemóriásokat. A legjobb eszmék, a legokosabb törekvések hajótörést szenvednek a tunyaságon és az alattomos célokért küzdő ármányokkal szemben. Az emberiség történetének e szomorú oldalát megkapó képekben látjuk megfestve Madách Imre örökké szép munkájában, az Ember Tragédiájában.

Hasonló színekben, habár a tárgyhoz mértén apróbb vonásokban kell megszerkesztenünk *Tótfalusi Kis Miklós* történetét, mint oly ember élettörténetét, melyet méltán illeszthetünk a Madách által alkotott hatalmas keretbe.

Tótfalusit is látjuk agyonzaklatva porba hullani a sértett önhittség, a ravasz álnokság által rámért támadásoktól; kimulik ő mint a gyilkos golyótól leterített

* 1902 márczius hó 20-án fogják Tótfalusinak százados moh által lepett sírkövét renovált állapotban nagy ünnepélyességgel felavatni; a költségek fedezéséhez a nyomdászokon kívül Kolozsvár intelligenciája is hozzájárult. A siker érdemében *Ruzicska Gyula* szaktárson kívül első sorban *dr. Ferenczi Zoltán* és *dr. Gyalui Farkas* osztozkodnak. Mindhárman buzgólkodtak és élesztették az érdeklődést, hogy a nemes vállalkozás méltó befejezést nyerjen.

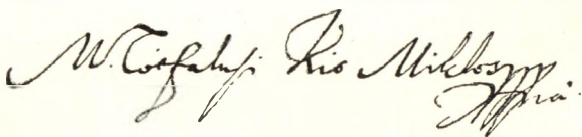
erdőlakta büszke szarvas, végvonaglásai is elkésérték az emberi bőrbe bujtatott csaholó kopóktól.

De hát megírták ezen férfiú tragédiáját már többszörösen, nálamnál sokkal hivatottabb tollforgatók. Ezek érdem szerint méltatták Tótfalusi magasröptű eszméit és üdvös iparkodását, mint a protestáns egyház hitbuzgó fiát, mint a hazája sorsáért aggodó jó honpolgárt, mint kiváló nyelvészt és író, sőt kiderítették lehetőség szerint annak nagy sikereit mint könyvnyomtató és betűöntő is.

Az én czélom jelen soraimmal csak arra szorítkozik, hogy a nyujtott anyagból kidomborítsam Tótfalusi nagy alakját az utóbbi minőségben, úgy a régi Amstelodámban, mint itthon, Kolozsvártt végbement működése alapján. A hézagos anyag így is egy ritka tulajdonságokkal bíró kitünő szakférfiút fog nekünk Tótfalusiban bemutatni, kit akármely nyugati nemzet is örömmel fogadna nagyjainak dicscsarnokába.

*

Tótfalusi Kis Miklós tövises életpályáját az újabbkori történeti irodalom kezdi csak igazában figyelme

A handwritten signature in cursive script, reading "M. Kis Miklós" with "Tótfalu" written below it.

Tótfalusi névalírása.

méltatni. *Ballagi Aladáron* kívül, ki ismeretes szaktörténeti könyvében szentel Tótfalusi emlékének néhány meglehangú oldalt, itten legelőször szembeötlenek nagy emlékü *Ács Mihályunknak* alapvető dolgozatai a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1883. és 1891. folyamaiban.

1892-ben merült föl aztán a kolozsvári szaktársak körében azon életrevaló eszme, hogy Tótfalusi elhagyott sírkövét egy gyűjtés útján létesítendő friss sír-emlékkel újítsák fel, mely eszméből kifolyólag két újabb kisebb méretű irodalmi munka gazdagította a Tótfalusi-irodalmat. Ezek az 1892-ben *Gyalui Farkastól* kiadott Tótfalusi Kis Miklós Siralmas panasza 1697-ből és az 1894-ben *Csernátoni Gyula* által írott Tótfalusi Kis Miklós, Erdély Féniksze című dolgozat.

Végre 1898-ban megszületett a Tótfalusi nagy és elévülhetlen érdemeihez méltó módon megírott éleleírás *dr. Dézsi Lajos* tollából a Magyar Történeti Életrajzokban, kapcsolatban kortársának és hű barátjának,

Pápai Páriz Ferencznek élete történetével.* E nagybecsű munkával a magyar irodalom egy régi hézaga nyert kiegészítést, melyet óhajtvá várt minden a kulturális fejlődésünk iránt érdeklődő művelt honfi.

Ámde midőn készségesen adózunk elismerésünkkel az utóbb nevezett szerzők munkái iránt, mégis csak épp *Ács Mihály* dolgozatai bírnak bennünket teljes mértékben kielégíteni, mint mely munkákban előtérbe látjuk állítva *Tótfalusi működését mint nyomdász*, míg a többi említett munkálatokban inkább a nyelvész és író, a nagy biblia-tudós és buzgó protestáns lesz nekünk bemutatva Tótfalusi személyében.

Elismerjük, hogy bajos is Tótfalusi nyomdász-kodásáról valami újat írni, ha nem áll rendelkezésünkre egyéb forrás e tekintetben, mint az általa írott nagy-hírű *Mentség*** című önvédelmi irata, melyből — úgy látszik — Dézsi Lajos is merítette jobbra idevonatkozó adatait nagyszabású munkájában. Így tehát Tótfalusi élettörténete megírásának java része, értjük annak Amsterdamban történt nyomdászszá és betűmetszővé, meg öntővé való kiművelődését és ebbeli világra szóló eredményeinek részletesebb és hiteles ismertetése — sajnos, — még hátra van.

Lehetséges, sőt valószínű, hogy nem is állandó módunkban e homályba világosságot hozni a helyszínen, Amsterdamban történő kutatásokkal sem, mert föltehető, hogy a hírnevökre féltékeny amsterdami betűvésők és öntők Tótfalusinak ezen városból történt távozása után eltüntettek minden ő reá vonatkozó, felvilágosítást nyújtó támpontot. Mindamellett úgy gondoljuk, hogy érdemes volna mégis Amsterdamban valamivel behatóbb kutatásokat megkísérelni.

Tótfalusi Kis Miklós 1650-ben született Szatmármegyében, a Nagybánya melletti Alsó-Misztótfalu*** nevű

* Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. I. Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702.) II. Pápai Páriz Ferencz. (1649–1716.) Irta dr. Dézsi Lajos. Magyar Történet Életrajzok. XIV. évfolyam 3., 4. és 5. füzet. — Pápai Páriz Ferencz Deesen szül. 1649-ben. Iskoláit Marosvásárhelyt és Nagy-Enyeden végezte, majd külföldre ment s Lipcsét, Frankfurtot s Heidelberget látogatta. Legtöbb időt Bázelen töltött, hol 1674-ben az orvosdoktori koszorút nyerte el. A görög nyelv, fizika, matematika tanára volt s díszjele az enyedi nagyhirű kollegiumnak. Latinul, görögül, németül, francziául tudott, híres poéta volt s egyaránt jeles nyelvész, hisztórikus, fizikus és teológus, a mellett az orvostanban is kitűnt. Számos latin és magyar költeményen kívül sok könyvet írt vagy fordított magyarra. Meghalt 1716 szeptember 10-én.

** M. Tótfalusi K. Miklósnak, maga személyének, életének és különös Tselekedeteinek *Mentsége*. Kolozsvárott, 1698 Esztend.

*** Tótfalusi maga azért mindig odatette neve elé nyomtatványain és névaláírásánál az *M.* betűt; kortársai azonban rövidség okából elhagyták az *M.* betűt és így az utókorra is csak mint Tótfalusi Kis Miklós ment át neve.

kis helységben. Iskoláit előbb Nagybányán, majd Nagy-Enyeden végezte, kiképezve magát nagy tökélyre; Fogaras városa iskolájában már mint tanító-igazgató működött három éven át. Végre 1680-ban, midőn tanítóskodása alatt 350 tallért összekuporgatott e czélra, Tótfalusi Amsterdamba készült tanulmányai befejezésére. Ekkor megbizatást kapott Apafi Mihálytól, Erdély fejedelmétől, hogy az ott nyomtatandó magyar biblia korrekuráját is

végezze. Elutazása előtt Tótfalusi jóakarói s pártfogói, nevezetesen Horti István, Tofeus Mihály, az akkori erdélyi ref. püspök, különösen pedig Pápai Páriz Ferencz ráirányították figyelmét a még új könyvnyomtatás mesterségének hasznosságára és nagy fontosságára úgy a protestantizmus, mint a nemzeti kultúra szempontjából. Se figyelmeztetések nagy hatást tettek a Tótfalusi fogékony lelkületére.

Mihelyt megérkezett Amsterdamba, legelső útja őt nem az egyetemre vitte, hanem keresett

Tag

SZENT MATE IRASA

LETINT VALÓ EVANGYELIUM.

Szent Máté könyve, a második könyvnek 2. R. 9. v. 1. 10. R. 3. v. Az Evangyélium (mely) Corinthusban örvendetes izenettel vétetik ki a Christus lelt dolgainak históriájáért.

I. R E S Z.

Christus nemzetségének elősmúlálata. fogantatásának születésének históriája.

ESUS Christusnak, Dávid fiának és Abraham fiának nemzetségéről való I. Könyv.

1. Abraham nemzete Isakot, Isak nemzete Jákobot, Jákob nemzete Júdat, és azokat ayzatizte.

2. Júda nemzete Farel és Zarái Tamártól, Fares nemzete Esromot, Esrom nőze Arámon.

3. Arám nemzete Amínadábot. Amínadáb nemzete Naáffon.

4. Naáffon nemzete Sálmont. Sálmon nemzete Boózt. Ráhabtól: Boóz nemzete Obedert Rúchtól, Obed nemzete Jelle.

5. Jelle nemzete Dávid Királyt. Dávid Király nemzete Salamont, aulól a ki vala először Uriás felesége.

6. Salamon nemzete Robuánót. Robuán nemzete Abiát: Abia nemzete Asát.

7. Asa nemzete Jófáatot: Jófátá nemzete Jórámot. Jórám nemzete Hóziást.

8. Hóziás nemzete Joathámot: Joathám nemzete Acházot: Acház nemzete Ezékiást.

9. Ezékiás nemzete Manassét: Manassé nemzete Amont: Amon nemzete Jófiást.

10. Jófiás nemzete Jákimot. Jákim nemzete Jékoniást és annak atyáit, a Babilóniai fogságra való vitelkor.

11. A Babilóniai fogságra való vitelnek után pedig, Jékoniás nemzete Saláthielt: Saláthiel nemzete Zorobabelt.

A 2.

1. Luk. 3: 23. 2. Chr. 3: 2. 3. Luk. 4: 21. 4. Sal. 7. 5. 2 Sam. 17: 24. 6. Chr. 3: 10. 7. Luk. 1: 2. 8. Luk. 3: 24.

Az 1687. évi amsterdami »új testamentom« első szövegoldala.

egy könyvnyomtató intézetet, melyben becsvágyát, hogy minél rövidebb idő alatt a legtökéletesebben kiképezze magát nemcsak mint nyomdász, de egyben mint betűvésző és öntő is, kielégíthetné; hogy ekképen elsajátítva a könyvnyomtatás minden csínyját-binját, képes legyen vallásos eszményét, a bibliának minél olcsóbb áron való előállítását megvalósítani és majdan hazatérve, Erdélybe, úgy nemzetének, mint egyházának hasznára válni.

E célra megfelelőbb országot Hollandiánál Tótfalusi nem is kereshetett föl. Itten a könyvnyomtatás azon időben virult az Elzevirek és Plantin által adott nemes és szép útmutatások nyomán. Amsterdamban is előkelő nyomdáknak művelték mesterségünket. Ezek közt egyik első helyet foglalta el a Blaeu-család nyomtató műhelye.*

Ide tért be Tótfalusi, kit a főnök barátságosan fogadott és rövid úton abban egyezkedtek meg, hogy félévi tanításért 200 tallért fizet Tótfalusi; lakásról, élelemről s a szükséges szerszámokról Tótfalusinak magának kellett gondoskodni.

Hogy a munkamegosztás a nyomdászatban már mennyire volt azon időben Hollandiában kiművelve, megtudjuk abból, mint magyarázta Blaeu Tótfalusinak az eljárást. „Elmondá, hogy Hollandiában egyik ember aczélbetűkre metsz s abban gyakorolja magát, a másik matriczot, azaz rézbetűt vagy betűágyat csinál vele, a mibe egy harmadik mesterember a betűt önti s azután jő a könyvnyomtató. S egy ember még a metszésben sem lehet tökéletes. Példaképen fölemlítette azt is, hogy az ő apja szép német betűket tudott metszeni, de latin betűket nem, hogy ő maga szinte csak a romana és a rotunda** betűfajokat metszi szépen, kurziv betűi már kevésbé sikerülnek.“***

A nyomdafőnöknek e nem éppen bátorítólag ható szavai azonban nem ingatták meg Tótfalusit eltökélt szándékában. Vas akarattal és nagy ambícióval hozzáfogott a megkívánt mesterfogások elsajátításához, az egyetemnek pedig végkép búcsút mondott.

Rövid idő alatt bánulatosan haladt Tótfalusi új mesterségében, annyira, hogy tanítómestere megdöbbenve oda nyilatkozott, hogy saját honfiai közül száz-ezer forintért sem tanítana egy ilyen nagy tehetségű embert, mivelhogy elvenné a kenyerét. Midőn pedig az akkor közkedveltségben levő inicziálék metszésére került a sor, a főnök határozottan megtagadta a tanítást. Tótfalusi aztán éjet-napot összetéve, önszorgalommal tovább tanult.

Nemsokára aztán Tótfalusi saját betűkészítő és

* A Blaeu-család ősapja *Blaeu Vilmos*, született 1571-ben, meghalt 1638-ban. Mint Tycho de Brahe kortársa és jóbarátja, különösen csillagászati és egyéb térképek előállításával foglalkozott. Ugyanő lényeges javításokat tett a könyvnyomtató sajtó szerkezetén. Kilencz préssel dolgozott, melyeket a kilencz múzsa nevei szerint (Erato, Euterpe, Kalliope, Klio, Melpomene, Polyhymnia, Terpsichore, Thalia, Urania) nevezett el. — Utána *János* és *Kornél* nevű fiai vitték tovább az üzletét. Utóbbi 1673-ban meghalván, ennek *Péter* és *János* fiai örökölték a nyomdát, kik alatt aztán Tótfalusi nyerte kiképeztetését.

** Rotunda alatt valószínűleg a mai rond-betűket kell értenünk.

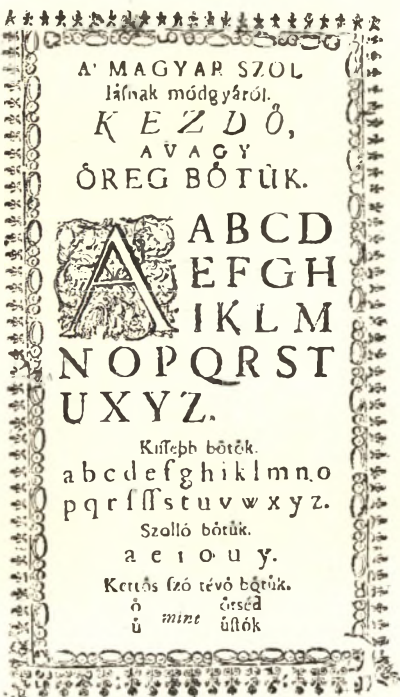
*** *Dr. Dézsi Lajos* már idézett munkájából.

nyomtató műhelyt rendezett be magának, a sajtókat pedig bérbe vette. Hogy a szükséges pénzhez jusson a bibliának kinyomtatásához, kénytelen volt idegenektől elfogadni megrendeléseket betűk vésésére és öntésére s itt kezd nagy hírnevességre szert tenni. Betűinek szépsége általános feltűnést keltett. Egymásután érkeztek a rendelések Németország, Anglia, Svéd- és Lengyelországból, annyira, hogy Tótfalusi maga így mondja

Mentségében:

„Ha pénzgyűjtésben gyönyörködtetem volna s célul fel nem tehettem volna azt, hogy hazámat, valamint lehet, segítsem... kevés erdélyi úr volna, a kivel cserélnék pénz dolgából „mert „néha targonczával tolták a pénzt szállásomra“.

Megtörtént az 1686-ik évben, hogy Georgia királya, *Artsil*, levélben fölkérte, Amsterdam város polgár - mesterét, hogy ajánlana egy megbízható s ügyes betűvésőt s öntőt az általa királyságában felállítandó nyomda berendezésére. —

XVII. századbeli nyomtatvány kisebbített alakban.

A polgármester eme igazán megtisztelő bizalomra egyedül Tótfalusit találta érdemesnek, a szintén nem kevésbé jeleskedő hollandi szakemberekkel szemben. Tótfalusi várakozáson felülhaladó módon készült el a rá bízott munkával. Ugyanis a georgiai kézirat betűi sehogy sem tetszettek neki, azért azok alapul vétele mellett „más módosabb betűket csinált“. Midőn Artsil a Tótfalusi által javított betűket megkapta, azokat nagy örömmel helyben hagyta. Így jött létre az első georgiai könyvnyomtató műhely.

Még nagyobb dicsőség érte Tótfalusit, midőn III. Cosimo toszkánai nagyherczeg hozzá fordult, firenzei

nyomdájának új betűkészlettel való fölszereléséért.* E megbízás módfelett növelte önérzetét s később is dicsekedve hivatkozott rá, hogy az olaszok, a kik a legkedveltebb betűkkel látták el Magyarországot, sőt az egész világot, egyszer végre magyar emberre is rászorultak. A nagyherceg igen meg volt elégedve Tótfalusi munkájával s csábító ígéretekkel rá akarta bírni Tótfalusit, hogy személyesen rendezze be a betűöntő műhelyt Firenzében és maga gyakorolná be ottan a nagyherceg embereit művészetébe. Tótfalusi azonban már csak a hazajövetelre gondolt s emiatt visszautasította a szívélyes meghívást. A firenzei nagyherceg megrendelése maga után vont a római pápa részéről történt megrendelést. Szép betűinek híre, valószínűleg ezen úton, a Vatikánig elhatott, XI. Incze pápa szintén öntetett vele betűket.**

Általában az általa metszett betűk szépségét csodálták mindenütt s Bécsbe küldött mintáiról a betűkészítők, sőt a tudósok és a jezsuiták is a leghízelgőbben nyilatkoztak.

* A Medici család a XIV. század végével tűnik fel. Cosimo Medici 1434-ben lesz Firenze hercege és a művészetek s tudományok felkarolása által alapítja meg hirnévét; ugyancsak nagy érdemeket szerzett unokája, Lorenzo, mint műpártoló fejedelem. III. Cosimo, Tótfalusi kortársa idejében a Mediciek szerencsecsillaga már elhalványulóban volt; végre a család Giovanni Gaston nagyhercegben 1737-ben kihal. III. Cosimo 1670-től 1723-ig uralkodott.

** A pápai vagyis vatikáni nyomdát Rómában V. Sixtus pápa létesítette 1587-ben *Congregazione della Stamperia Vaticana* cím alatt. Egyik legelső vezetője volt az ifjabbik Aldus Manutius Velenczéből. Idők folytán többször változtatta a nyomda czímét, de azért a pápák részéről folytonos gondoskodásnak volt tárgya. Jelenleg ugyanazon helyiségeket birja a pápai nyomda, melyekben V. Sixtus által történt alapításakor volt elhelyezve, s a mai igényeknek megfelelő technikai berendezéssel van ellátva. Összesen 42 egyént foglalkoztat és öt gyorsajtót; hajtóerőül egy négylőerősségű gázmotor szolgál.

P A X. CORPORIS.

Az-as:

Az emberi Test Nyavalyainak Okairól, Fészkeiről, s azoknak Orvoslásának módjáról való

T R A C T A.

Mellyet mind elő Tudós Tanítónak szájokból, mind a Regieknek tudos Irásokból, s mind pedig maga fok Etegek körül való Tapasztalásból summation össze-vetett. cs. fok ügyefogyott Szegényeknek hasznokra, megnyire lehetett, értelmelen s világon Magyar nyelven kiadott:

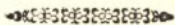
Ez harmadéori kiadással pedig fok helyeken, utól nevezet szerint a' Nyiltzadik egén Konjveit bovice

PÁPAI PARIZ. FERENCZ,

M. D. *Helvétiaiban azon Facultásban Hite.*
Assessor: az Enyedi Collegiumban egyik Távvo

1 Ján III. 7. 18.

Telkeskedtetten és valósággal.

K O L O S V A R A T T,

'Nyomt. M. TÓTFALUSI KIS MIKLÓS által

1695. Eptenobert.

Tótfalusi-nyomtatvány kisebbitett alakban.

De az elismerés mellett — mint már említettük — anyagi haszna is nagy volt munkájából. Oly gyorsan és ügyesen dolgozott, hogy minden óra alatt megkeresett egy tallért. Ilyen körülmények közt bátran hozzáfogott Tótfalusi a biblia nyomtatásához még 1684. évben és 1685. pünkösdi táján el is készült vele. A 12-rétű, 1197 lapra terjedő könyv 3500 példányban került ki a sajtó alól. Ezt követték később az Újszövetség és a

Kegyezséggel, Betsúlettel, közönseges Munkával
 érdemlett

IGÁSSAG KORONAJA

Melley
 A mindent tudó és az ő idejében jól véghez
 vivő kabados és bölts

ISTENI TANÁTS

*A régi Uri Nemzettel fenlő és az Virtusokkal nyo-
 mozó's illendő élettél ékesgeto Nagy*

H A Z A F I A N A K
 MÉLTÓSÁGOS

BETHLEN ELEK

U R N A K,

*Koronás Királyunk ő Felsege Erdélyi Gubernsuma
 Belső Tanács Ur Hivének, Belső Szólnok Vármegye Fő Ispán-
 nyának és Erdély Országos Törvényes Felső Táblájának*
 PRÆSIDENTSÉNEK Fejébe tött
 1696 Ekt. Sz. Andras Havának i Napján.

*Melley is azon Méltóságos Urnak érdemlett fénn maradando nagy
 Emlekezetre Magyar Verseken közönsegsé ítetetti
 A NAGY-ÉNYEDI Collegiumban.*

K O L O S V Á R A T T
 Nyomtatott M. TÓTFALUSI K. MEKLÓS által.

Tótfalusi-nyomtatvány kisebbített alakban.

Zsoltárok, mindegyik 4200 példányban. Mikor mindezek készen voltak, bekötötte bőrbé, dús aranyozással, csak keveset hagyva kötetlenül, s így megtörtént, hogy olykor egy héten száz forintot is ki kellett adni csak a kötésre.

E közben voltak Tótfalusinak már komoly surlódásai azon okból, hogy a sok tekintetben hibás fogalmazású bibliát merészkedett saját belátása szerint helyreigazítani. Otthon a maradi párti papok és professorok megütköztek ezeken az önhatalmú javításokon a „nem egyházbeli“ ember részéről, barátainak azonban sikerült ezuttal még Tótfalusi eljárását igazolni a fejedelem és minisztere, a nagyhatalmú Teleki Mihály előtt.

Végre elhatározta magát a hazajövetelre s 1689 őszén útnak indult Erdély felé, bucsút mondva a szabad Hollandiának, hogy otthon az időközben végbe ment politikai események következtében nem remélt gyökeres felfordulást találjon. Ugyanis Buda várának 1686-ban történt visszahódítása folytán megtört a török világ hatalma Magyarországon; Erdély is megszűnt független állam lenni és a bécsi kormány rátette kezét, német katonasággal és igazgatással elárasztva az országot. Erdély utolsó önálló fejedelme, Apafi, 1690 április 15-én hunyt el, nemsokára reá (augusztus 21-én), Teleki, a nagyérdemű államférfiú követte a halálba. Utánuk beborult Erdély politikai láthatára . . .

Kislelkű emberek kezdtek felszínre kerülni.

Ilyen lényegesen megváltozott viszonyok között érkezett Tótfalusi, némi viszontagságokkal, Kassán és Debreczenen át haza Kolozsvárra. Itten – úgy látszik – eleinte csak betűvéséssel és saját nyomdájának berendezkedésével foglalkozott. Egyben megnősült, hitvesül véve Székely András jómódú földbirtokos leányát, Székely Máriát.

Nyomdászkodni csak 1693-ban kezdett. Ez évben meghalván a református nyomda vezetője, Veresegyházi István, ekkor ő lett a bérlő. Ettől fogva serényen működött s az 1702. esztendőben bekövetkezett haláláig körülbelül száz könyv látott napvilágot nyomtató műhelyében. Ezek közt voltak nagyterjedelmű munkák szép számmal, pl. 420, 455 s 870 lapnyi terjedelemben.

Tótfalusi volt az első, ki hazánkban héber nyelvű nyomtatványokat készített. Abban találta ambícióját, hogy nyomtatványai hibátlanul és gondos kiállításban kerüljenek az olvasó kezébe. Mintául szolgáltak neki e törekvésében Froben, Etienne és Plantin, kik egyben tudósok is voltak s alaposan értették azt a nyelvet, a melyen nyomtattak.

Egyik általa írott munkájában (Apologia bibliorum) Tótfalusi e tekintetben így nyilatkozik: „Jó tipografus csak jó ortografus lehet. De mert kényelmesebbnek tartják, hogy a járt úton haladjanak tovább, ezért ment füstbe Pázmány s a többi derék írók jó igyekezete.” Ily elvek alapján jelent meg kilencz év alatt mintegy negyven magyar munka az ő javításaival.

De míg egyes szerzők, mint pl. Pápai Páriz is, köszönettel vették esetleges javításait, addig mások részéről ridegen visszautasított e beavatkozás, a mi aztán újabb összekocczanásokra adott alkalmat.

1697-ik év május 6-ik napján tűz ütött ki Kolozsvárt s elpusztította a város nagy részét. Tótfalusi e szomorú alkalomból megírta „Siralmas panasz Istennek

Kolosváron fekvő nagy haragjáról“ című költeményét, melyben kemény hangon meglecckézteti a város népét romlott erkölcei miatt és megtérésre inti. E jóakaró figyelmeztetést a papság roppant zokon vette, úgy fogva föl azt, mintha Tótfalusi az ő dolgukba ártotta volna magát azzal.

Ily apró csipkedések mélyen bántották Tótfalusi önérzetét. Ellenei irigységükben, rosszakaratukban még nejét sem kímélték meg; haszontalan pletykákkal elkese-rítették érzékeny lelkületét.

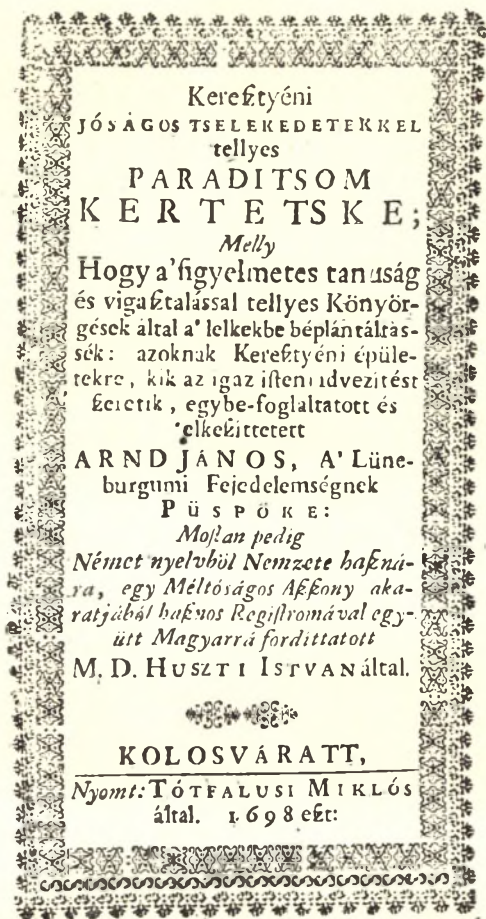
E hajsza ellensúlyozására írta meg aztán Tótfalusi „maga személyének, életének és különös tselekedetinek mentsége“ című legsajátosabb szellemi termékét: „véd-irat az irégyek“, „a közönséges jó meggátolói ellen“. Dézsi Lajos többször idézett munkájában ekkép jellemzi ez iratot: „Tartalmát tekintve, Etienne (Stephanus Róbert, híres párisi nyomdász) irata hasonlítható össze vele, melyben felháborodással utasítja vissza a vádat, hogy eltulajdonította a királyi nyomda betűit, hangjára nézve irodalmunkban talán Széchenyi Blick-je jár hozzá legközelebb. A megsértett férfiúi becsület és önérzet fájdalmas feljajdulása, a sokáig visszafojtott düh kitörése ez: szenvedély nyitja meg, szenvedély száguld rajta végig és erejéből semmit sem veszített szenvedély zárja be . . . A benne elszórt adatok miatt nemcsak mint élet-rajzi forrás, hanem mint korrajz is becses e kis munka s azonkívül egy érdekes fejezet hazánk e korbéli műve-lődéstörténetéből.“

Ez erélyes föllépés még inkább felbőszítette Tótfalusi elleneit, s minthogy az iratban a kormányzó, Bánffy György, is meg volt támadva egy Tótfalusi neje ellen erőszakosan foganatosított birtokfosztás miatt, ez könnyen volt reábirható, hogy Tótfalusit nyilvános bűnbánatra kényszerítse, az úgynevezett „ekklésiakövetésre“, továbbá, hogy a Mentség összes példányait megsemmisítse, valamint hogy írásban vonja vissza állításait s azt nyomtassa is ki.

Tótfalusi megtörten engedelmeskedett. 1698. június 13-án történt Nagy-Enyeden a kierőszakolt visszavonás, mely aztán Retractatio címen nyomtatásban is megjelent. Reánk azonban nem maradt egy példány sem belőle s csupán Bod Péter kiadásából ismerjük, a ki azt az Erdélyi Féniks (1767.) című kiadványa egy jegyzetében újra lenyomatta. A Mentségből is csak két ép s egy csonka példányt ismerünk.

Ez után az eset után Tótfalusinak csak teher volt az élet. Végre 1702. márczius hó 20-án véget szakított a halál üldöztetett életsorsának. Ellenségei gyűlölete még ekkor sem nyugodott, mert a temetése alkalmával

Enyedi Sámuel által elmondott és nyomtatásban megjelent halotti beszédnek összes példányai is elpusztítottak. Emléke csak *Pápai Páriz Ferencz* és *Bod Péter* munkáiban maradt reánk. Előbbitől még 1702-ben jelent meg Tótfalusiról egy verses munka „Életnek könyve, Mellybe bé-irattatott példás emlékezetre méltó

Tótfalusi-nyomtatvány eredeti nagyságban.

Neve, a' nemzetes, tiszteletes, tudós M. Tótfalusi Kis Miklós uramnak“. Ebből sem rendelkezünk már egy példánnyal sem. Második kiadása Bod Pétertől: Erdélyi Féniks czímen 1767-ben jelent meg. Újra kiadta *dr. Dézsi Lajos* többször említett munkájának Függelékében (315–322. l.).

Tótfalusi kolozsvári betűvéső és öntő műhelyének gazdag felszerelése, — mely egyúttal betekintést nyújt a szakembernek az általa vezetett nyomda berendezésébe is, — kiviláglik azon fölötté érdekes jegyzékből, mely a *Typographia* 1880. évfolyamának 13–16. számaiban megjelent és a nevezett betűöntőde inventáriumát képezi, a mint azt Tótfalusi özvegye átadta az erdélyi kormány által 1711-ben kiküldött Zilahi András, Ujhelyi Ferencz professzoroknak és Telegdi Pap Sámuel tipografusnak.

E jegyzékben találjuk az összes azon időben divó betűfokokat, eredeti holland nyelvű elnevezésük szerint felsorolva, külön-külön a kezdő- és a kisbetűket. Így van itten Diamant, Parel (a mai perl), Joly (a nonpareille egy válfoka), Nonpareille, Colonell, Brevier (a mai petit), Borgis, Garmond, Descendian (Klimsch's Jahrbuch 1900. szerint 10 francia pont nagyságú betűfok), Median (11 fr. p.), St. Augustin (12 fr. p.),* Text, Parangon (18 fr. p.), Ascendian (20 fr. p.), Grand Canon, Klein Canon.

A betűfajok feloszlanak a következő típusokra: Romana (a mai romain-antiqua), kurziv, héber (pontozott és nem pontozott), rabbinus héber és görög idomú betűkre.

Találunk még „matrixokat“ és „stempelyeket“ kotákhoz, rozettákhoz (flores), azután „czifra“ Colonell és ugyanolyan Median betűkhez, spácziomokhoz és quadrátokhoz. „Német“ betűkhez való „matrixokra“ csak egyetlen egy tétel alatt akadunk.

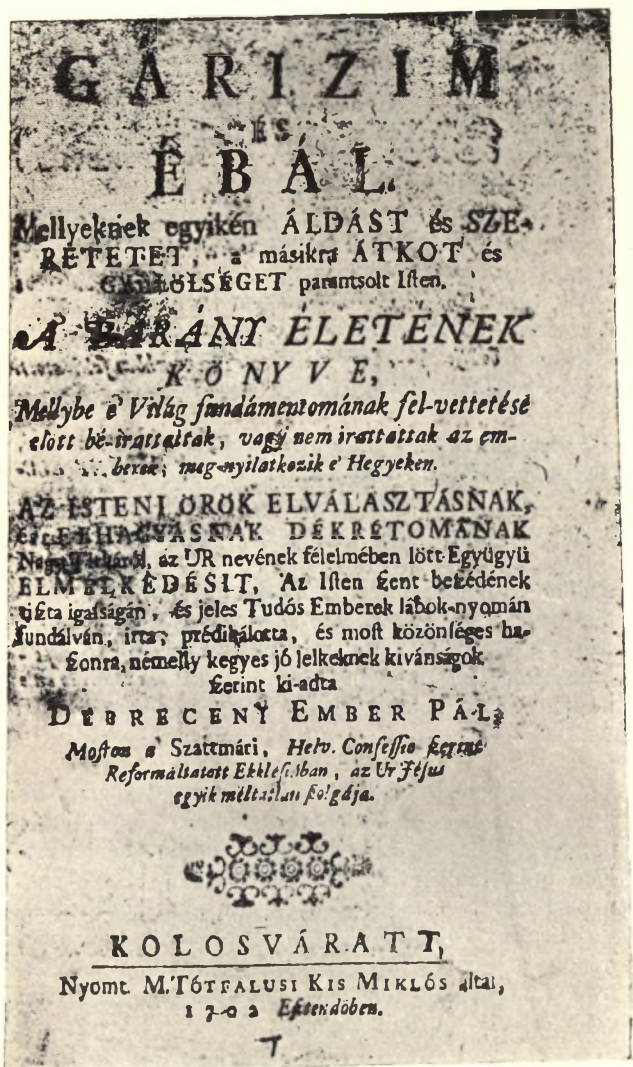
„Ondercas“ elnevezés alatt aztán oly betűkre akadunk, melyek alávágott állapotban öntettek, úgymint *f, f* (hosszú *s*) s egyéb ilyfajta betűk.

A szerszámok közt találunk betűöntő instrumentumokat rézből faággyakban*, csipőfogókat, kősüket, reszelőket, ráspolyokat, öntő „kalán“-okat, betűgyaluló tőkét szorító fáival, „stempeleknek“ való aczéldarabokat és „rezeket“, rézlineácskákat, kupás vésőket (Graffstick = Grabstichel), betűszedő hajókat, „Winckelhack“-okat vasból és fából, deszkákat, csiszolóköveket s más egyebet. E jegyzékből világosan kitűnik, hogy Tótfalusi

* A St. Augustin betűfok a mi Cicero fokunknak felel meg s először 1506-ban került használatba Bazelben, szent Ágoston iratainak Auerbach nyomdász által rendezett kiadásában. Ez elnevezés még ma is használatos Franciaországban és Hollandiában.

* Az eredetiben az inventárium e tétele következőleg hangzik: „Betűöntő Instrumentumok Rézből valok fa agjakba épek 10 Par és két darab 1m Par“. E szerint Tótfalusi öntőszerszámjai szakasztottan hasonló szerkezetűek voltak, mint a mai kézi öntő instrumentumjaink, a mi kulturtörténeti szempontból érdekes tudni. Hozzá még szépen volt felszerelve Tótfalusi öntőműhelye ily szerszámokkal, a menyinyiben tiz teljes öntő-instrumentumal birt és két olyannal, melynek fele része hiányzott.

már ezelőtt kétszáz esztendővel ugyanazon szerszámokkal dolgozott, mint a mai kor betűöntői, kik, mielőtt a géppel történő betűöntés terjedni kezdett, tehát nálunk Magyarországon még mintegy harmincz év előtt, hasonló

Tótfalusi-nyomtatvány eredeti nagyságban.

kézi instrumentumokkal eszközölték a betűöntést. — A nyomdászat még egy másik nehéz akadályán is kívánt Tótfalusi segíteni, a mennyiben egy jobb berendezésű papírmalom felállításának eszméjével is foglalkozott.

A cikkünk keretében hozott hasonmásokat nagyobb-
részt *dr. Dézsi Lajos* munkájából vettük át. Bár ezek
egyike-másika kisebbített alakban van ábrázolva s így
inkább irodalomtörténeti szempontból bírnak értékkel,
mégis egészben véve nekünk nyomdászoknak is nyuj-
tanak fogalmat Tótfalusi nagy technikai tehetségeiről.

Tudvalevő dolog továbbá, hogy ő neki köszön-
hetjük az *ö* és *ü* ékezetes betűknek használatba vételét
az akkor még szokásban volt *ó* és *ú* betűk helyett.
E célból szembeállítunk egy, utóbbi betűkkel szedett
nyomtatványt (a 86. oldalon) egy Tótfalusitól szár-
mazó nyomtatvány hasonmásával.

Nemkülönben nagy gondot fordított Tótfalusi a
helyes elválasztásra és a szavak közti egyenletes beosz-
tásra. Hogy e tekintetben céljt érjen, megtette azt, hogy
egyik vagy másik szóból kihagyta az *m* vagy *n* betűt
s az ennek előtte való *a*, *e*, *o* betűkre alkalmazott – az
értelem szerint *m*- vagy *n*-nek olvasandó – hullám-
zatos ékezettel pótolta (például: *añak* = annak, *hõlok*
= homlok). A szavak végén használatos volt *c* helyett
a *k* betűt kezdte alkalmazni. Tótfalusi helyesírási újí-
tásai egyáltalán ma már mind elfogadott szabályok.

Korának szokásához képest, Tótfalusi is használt
saját nyomdászjelvényt egy nefelejts képében. Pecsétjén
NICOL. TOTFALVSI köriraton belül ilyen volt vésvé; a már
említett *Siralmas Panasz* címlapja szintén e virággal volt
diszítve. Találó szimbóluma volt e bánatos, a magány-
ban viruló virág Tótfalusi egyéni jellemének. Mi is
indokoltnak tartjuk ennél fogva e dolgozatunkat a fent
írt könyv címlapjáról átvett vignettával lezárni.

*

Ezzel berekesztjük e fényes tulajdonságokban bővel-
kedő férfiú életének bemutatását. Emléke ragyogni fog
mindvégig el nem homályosítható dicsfényben műve-
lődéstörténetünk évlapjain, míg hálátlan ellenfeleinek
nyoma már régesrégén elenyészett a mult ködében . . .

Legyen Tótfalusi emléke nekünk intő példa, hogy
mindig a szép és nemes iránt lelkesedjünk, ha viszonyaink
mostohasága éppen nem is kedvez ily ideális
célokért való küzdelmünknek.

A „HITVÁNY VASMŰVES“.

Memento Kolozsvárnak, az alvófélben levő Misztótfalusi Kis Miklós-síremlék leleplezése ügyében.

Támadj fel hamvidból Erdélynek fénixe,
Üljék *emlékedet* túl a Királyhágón!
Legyen abban mostan mindenkinek része,
Örüljön a tömeg a nagyon, kiválón.
Mert míg élt, dolgozott, leszólták, gyalázták.
— Pedig *Bibliáját* csak úgy lesték-várták. —
„Hitvány vasműves“ volt neki *otthon* rangja, —
Ezért lett azután oly nagy a haragja.

Ha külföldön marad, hazájától távol,
Vagyonban és rangban duskálhatott volna;
Nagy urakkal ehét vala tán egy tálból,
Egyházától ottan meg sem is lakolva.
Ámde neki nem kell a mások hazája,
Mert már idehaza úgylis várnak rája.
Így gondolta ő ezt. Csakhogy máskép történt:
Papok meg civilek mondtak ki rá törvényt.

De ma ünnepelje az új kor, — a másik,
Emléket állítva múltja *Mentségének*.
Nyomassák ki újra elkobzott írásit
S olvasgassák sorra ifijak és vének.
Olvasgassuk mi is nagymesterünk rajzát:
Örök küzködését meg azt a nagy hajsztát,
A melyben része volt kortársai között . . .
Míglen nagy szelleme végkép elköltözött.

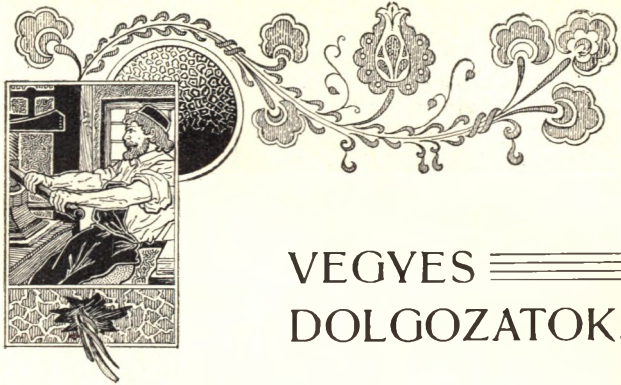
Támadjon fel újra, fénynyel körülvéve,
Hirdetve mindenütt a „vasmesterséget“ . . .
Megjelenhet most már — senkitől se félve --
Feledve a multat: sok keserúséget.
Hirdesse az ígét hegyen-völgyön által
Az ólombetűkkel és könyvkolumnákkal.
Derengjen mindenütt, — de főkép az agyon . . .
„Legyen világosság!“ — a mint írva vagyon.

Rotációs sajtó dübörg és zakatol,
Villanyszárnyon rohan a hír mindenfele;
E nagy gyorsaságban himnuszt ír le a toll,
A mely dicsőséggel s *Mentséggel* van tele.
Mentsük a régi kor vakságát és dölyfét,
Melylyel nagy elmédet halálra gyötörték.
Dicsőséged éppen ebből sarjadozik,
Melynek az unoka majd önként adózik.

*Tichy Ákos.**

1901. tavaszán.

* Időszerűnek véltük korán elhunyt barátunk fenti költeményét cikkünk kapcsolatában a nyilvánosságnak átadni.

VEGYES DOLGOZATOK.

A LEGGYAKORIBB KILÖVÉSEKRŐL.

IRTA: WÖZNER IGNÁCZ.

ÉVKÖNYVÜNK majdnem minden két-három évben közli a gyakrabban előforduló kilövési módokat, és mégis igen sokszor megesik, hogy szedőinket a bizonytalanság érzete gyötri, ha egy, mégoly egyszerű ívet kell kilőnie. Ennek oka nem csupán e szaktársban keresendő, a ki még nem igen tanulta meg, hanem leginkább azokban, a kik a hosszabb gyakorlat folytán annak minden módját ismerik, s mégis, csupán szűkkeblűségből, fiatalabb szaktársaikat, sőt még a hozzájuk beosztott tanoncokat sem oktatják a kilövési módokra, s csak nagy ritkán, a végső szükségben szolgálnak nekik tanácscsal.

Bár röstelkedve, de merem állítani, hogy egyes nagyobb nyomdákban a lehúzással foglalkozó nyomó tanítja meg kilövésre a szedőt. Pedig a kilövési módokat játszani könnyűséggel lehet megtanulni, csak egy kis akarat kell hozzá. Én például tanoncz koromban a karácsonyra kapott dominón tanultam meg a gyakoribb kilövési módokat, olykép, hogy a dominókövek szerepeltek szedés gyanánt, s az oldalak számát krétával írtam az egyes kövek fekete lapjára, a nyomdában pedig a különleges betűk részére használt gyufaskatulyákat vettem igénybe. Az ilyen gyakorlatok után aztán bátran gondoltam arra az eshetőségre, ha szedést kellene kilőnöm.

Ezek előrebocsátása után igyekezni fogok lehetőleg könnyen, érthetően leírni nemcsak a gyakrabban, de a ritkábban előforduló kilövési módokat, a melyeknek

tudása hasznukra van úgy a szedőknek, mint magának az üzletnek is. E leírást pedig a lehetőségig kibővitem az ívek összehajtásának módjaival. A gyakoribb kilövési módok leírását a „Magyar Nyomdászok Évkönyve“ 1893. évi folyamából vettem át, miután ahhoz sem hozzátenni, sem pedig abból elvenni valóm nincs.

Gyakoribb kilövési módok.

Nyolczadrét (8°), 16 oldal.

(Lásd a melléklet 1. ábráját.)

Valamennyi kilövési módnál az első négy oldal (1–4) a deszka négy sarkára fejjel befelé helyezendő, úgy, hogy az egy sorba eső két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki (1–4 vagy 2–3); a második négy oldal (5–8) az első négy oldal mögé helyezendő, úgy, hogy az oldalszámok homlokkal összeessenek, s az így összeeső számok összege 9-et tegyen; és pedig: az 1. oldal mögé jön a 8., a 2. mögé a 7., a 3. mögé a 6., a 4. mögé az 5. oldal; a még hátralevő nyolcz oldal (9–16) az első nyolcz oldal mellé helyezendő olyképen, hogy az egymás mellé esők oldalszámainak összege 17-et tegyen és pedig: az 1. oldal mellé jön a 16., a 2. mellé a 15., a 3. mellé a 14., a 4. mellé a 13., az 5. mellé a 12., a 6. mellé a 11., a 7. mellé a 10. és a 8. mellé a 9-dik.

Haránt nyolczadrét.

(Lásd a melléklet 2. ábráját.)

A haránt nyolczadrét a rendes nyolczadrét kilövésétől annyiban különbözik, hogy a haránt nyolczadrétnél az 1. oldallal nem a 4., hanem a 2. oldal esik egy vonalba; a többi oldal ugyanazon mód szerint helyezendő el mint a rendes nyolczadrétnél, azaz az 5. oldal a 4. mögé, a 6. a 3. mögé, a 7. a 2. mögé, a 8. az 1. oldal mögé; a további nyolcz oldal szintén azon nyolcz oldal mellé helyezendő, melylyel együtt 17-et tesznek ki. Ha az ív nem egy deszkára lesz kilőve, az a kilövési módon semmit sem változtat; maradjunk meg mindig amellet, hogy az első négy oldal a sarkokra jön, a második négy az első négy oldal mögé stb.: akkor a kilövést nem téveszthetjük el.

Negyedrét (4°), 8 oldal.

(Lásd a melléklet 3. ábráját.)

A negyedrétnél az első négy oldal (1–4) szintén a deszka négy sarkára jön, és pedig úgy, hogy az egymás mögé eső két oldalnak számai együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1. mögé jön a 4., a 2. mögé

a 4. oldal; a további négy oldal pedig az első négy mellé helyezendő, úgy, hogy az egymás mellé eső két oldal száma együtt 9-et tegyen ki.

Másodrét (2°), 4 oldal.

(Lásd a melléklet 4. ábráját.)

A másodrét kilövésénél figyelniünk kell, hogy az egy vonalba eső oldalszámok együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1. mellé a 4. oldal helyezendő.

*

Ha e három alaknál (8°, 4°, 2°) tökéletesen megismertük a kilövési módot, nem jöhetünk zavarba a 6°, 12° rétnél sem. Ezek ugyane mód szerint lövendők ki. Ha például 12 oldalt akarunk egyszerre nyomtatni, a 8 oldalt úgy kezdjük, mint az a negyedrétnél már meg lett magyarázva, a további négyet pedig, mint az a másodrét alatt van ismertetve. Eltérés csak annyiban van, ha a félívet a negyedívbe helyezni akarjuk, akkor a félív a 3. oldallal kezdődik, a negyedívnek pedig harmadik oldalát a 11., a negyedik oldalát pedig a 12. oldal képezi; ha pedig a negyedívet a félívbe akarjuk helyezni, akkor a negyedívet az 5., 6., 7. és 8. oldal képezi, míg a félívnek első felét az 1., 2., 3. és 4. oldal, a második felét a 9., 10., 11. és 12. oldal képezi. És éppen úgy, a mint az nem ejthet zavarba, ha az ív a 17. oldallal kezdődik, úgy az sem zavarhat bennünket, ha az ívet a 3. vagy 5. oldallal kezdjük és az utolsót nem a 8. vagy 16. oldal képezi. Elég tudnunk, hogy a kilövendő ívnek melyik oldala képezendi az elsőt és utolsót. Csak azt kell figyelembe vennünk, mely oldalak képezzék a beillesztendő részt. Akár képezi a félívet az 1., 2., 3., 4. és 21., 22., 23., 24. oldal, akár az egymás után következő nyolcz oldal; csak annyit jegyezzünk meg magunknak, hogy melyik oldalszám melyik oldalt képezi az íven vagy félíven.

Szöveg és cím együtt.

(Lásd a melléklet 5. ábráját.)

Gyakran fordul elő, hogy valamely mű félívvel, negyeddel vagy háromnegyed ívvel végződik s van még az elejére is teendő negyed, fél vagy háromnegyed, címívnek nevezett rész (áll: cím-, szennycím-, előszó- és tartalomból); ezt úgy kell kilőni, hogy a mű elejére eső rész oly módon legyen elvágható, hogy mindegyik részt külön összehajtani, s így a könyv elejére eső rész az elejére, a végére eső pedig a végére köthető legyen; ezek kilövési módja bár azonos az eddigi magyaráza-

tokkal, de az egyes ívrészek helyes elhelyezése végett az előbbeni oldalon lévő két kilövési mintát figyelembe kell venni.

Tizenhatodrét (16°) 32 oldal.

(Lásd a melléklet 6. ábráját.)

A tizenhatodrét következőkép lövendő ki: az első négy oldal (1–4) a deszka négy sarkára helyezendő úgy, hogy a homlokkal szemben álló két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki; a másik négy oldal (5–8) a deszka szélén, a sarkoktól középre helyezendő el, úgy, hogy a velök sorba eső oldallal együtt 9-et tegyenek ki; a további nyolcz oldal (9–16) az első oldalak mögé helyezendő úgy, hogy az egymás mögé eső oldalak számai együtt 17-et tegyenek ki; a még hátralévő 16 oldal az elsők mellé helyezendő, és pedig minden oldal azon oldal mellé, melynek számával összeadva, 33-at tesz ki.

Héber vagy keleti nyelvek.

Az olyan nyelveknél, a melyeket jobbról balra olvasunk, a kilövés is fordítva történik, (bár így fordítva) azzal a szabálylyal, mint a többi kilövéseknél.

Ritkábban előforduló kilövési módok.

Harminczkét oldal két nyolczadrétben.

(Lásd a melléklet 7. ábráját.)

E kilövési módot legfőképpen azért mutatom be, mert elégszer előfordul, hogy leginkább a nyomás megtakarítása miatt harminczkét oldalban lőhetjük ki a formát; de azért, mert az oldalak, tehát az egyes lapok, kicsinyek, harminczkét oldal összehajtása nemcsak nehézséggel jár, de a mű tökéletesebb elkészítésének is hátrányára van. E kilövési móddal elérjük azt, hogy a nyomást 32 oldallal végezhetjük, azonban az összehajtásnál két 8-adrét áll rendelkezésünkre s így a könyvkötő munkájának jósága is biztosítva van.

Hat oldal egymás mellé kilöve.

(Lásd a melléklet 8. ábráját.)

Gyakran előfordul, hogy hat oldal szöveget kell nyomatnunk, de oly módon, hogy az egyedül álló lap elkerültessek. Ezt csak úgy eszközölhetjük, ha az egyes oldalakat szalagban löjjük ki. És pedig: az első sort képezi egymás mellett az 1-ső, 6-ik és 5-ik oldal; a második sort pedig: az 1-ső fölött a 2-ös, a 6-ik fölött a 3-as és az 5-ik fölött a 4-es.

Tizenkét oldal különálló negyed nélkül.

(Lásd a melléklet 9. ábráját.)

Többször előfordul, hogy 12 oldalas munkát kell készítenünk s ennél nagy hasznunkra van az itt bemutatott kilövési mód, mert nem kell első sorban nyolcz, majd négy oldalt nyomnunk, másod sorban pedig a könyvkötőnek sem kell a négy oldalt, vagyis a két lapot külön behelyezni nyolcz oldalba, hanem egy hájtással a fűzésre teljesen előkészítve áll rendelkezésére a munka.

Tömb-naptár, 52 héttel, 16 oldalas ívek.

(Lásd a melléklet 10. ábráját.)

A tömb-naptáraknál, 16 oldalt számítva egy ívre, egy oldalra egy hetet, a fősúlyt arra kell fektetnünk, hogy a lyukgatással (perforálás) minél kevesebb időt töltsünk el. A leghelyesebb kilövési mód e célra az itt bemutatott, a mely szalag-alakban történik s az egyszer áthajtott ív lehetségessé teszi, hogy a $6\frac{1}{2}$ ívből álló naptárból egyszerre egy példányt lyukgathatunk. A kilövés a következő módon történik. Balról kezdve, az első oldal a 16-ik, e mellé sorakozik az 1., 8. és 9., ezek mögött a 9-es fölött a 12-es, mellette jobbról balra az 5., 4. és 13.; a második nyolcz oldal balról kezdve a 13-as fölött a 14-es, mellé sorakozik a 3., 6. és 11-es, míg ezek mögött, a 11-es fölött a 10-es, mellette jobbról balra a 7-es, 2-es és 15-ös. A tömb-naptárra vonatkozólag meg kell jegyezniem, hogy a páros számú oldalak mind üresek.

Tárczanaptár 32 oldal.

(Lásd a melléklet 11. ábráját.)

Bár igen kevés nyomda van, hol tárczanaptár készítésével foglalkoznak, mégis jónak találom ezt is itt bemutatni, mert nagy ritkasága mellett is előfordulhat, a mikor aztán igen jól esik, ha erre nézve útmutatója van nemcsak a szedőnek, de az üzlettulajdonosnak is. Előre kell azonban bocsátanom, hogy igazi, valódi haszon csak akkor térül meg e munkánál, ha a szedéssel nem nagyon takarékoskodunk. Takarékoskodunk a szedéssel már csak azért sem szabad, mert a tárczanaptárak rendszerint nagy példányszámban rendeltetnek meg s így a nyomásnál visszkapjuk busásan azt, a mi esetleg a szedésnél többbe került. Vagy nem-e nagy haszon az, ha egyszerre 4 példányt nyomhatunk, mint az általam itt bemutatott? De nagy előnye kitűnik a több szedésnek a könyvkötői munkánál. Míg ugyanis az egyszeri szedésnél a könyvkötőnek minden egyes

naptárt külön kell kézbe vennie, külön kell hajtogatnia, addig a bemutatott példa szerint egyszerre négy példányt állíthat elő ugyanannyi idő alatt. És nagy a megtakarítás a körülvágásnál is. Az egyes példányokban való előállításnál minden egyes naptárra 3 vágás jut, tehát 4 példánynál 12 vágás; a mellékelt bemutatott minta szerint pedig a 12 vágás 6-ra, tehát éppen a felére csökken. Vegyük még ehhez, hogy a tárczánaptárak kezelése, nagyon kis alakjuknál fogva, igen nehézkes, könnyen beláthatja mindenki, hogy az itt ismertetett mód minden tekintetben a legelőnyösebb. Természetesen lehet 5, 6 példányt is egyszerre előállítani, ha arra megvan a nyomdának a kellő eszköze.

A bemutatott kilövési módot megtekintve, látni fogjuk, hogy a 4 példány egymás alatt áll, még pedig úgy az első-, mint a második nyomásnál; csak hogy az első- a második nyomással, nem úgy mint a rendes kilövési módoknál, fejjel, hanem lábbal áll ellentétben. Nagyon hosszú volna e kilövés részletes leírása s a sok szám is zavarólag hatna az olvasóra; így azt meg sem kísérem, csupán arra utalok, hogy bármelyik oldalról kezdjük is el a számítást, minden két egymás mellett álló oldal oldalszáma 33-at tesz ki.

PÁRIS.

IRTA: LÁSZLÓ DEZSŐ.

PÁRIS! Mily bűvös szó! Milyen varázst gyakorol mindazokra, a kik ezt a világvárost csak történetének lapjairól, képekből, vagy csupán hallo-másból ismerik. Párist, Franciaország fővárosát, melynek utczáit és tereit nem egyszer öntözte a szabadságért és a népjogok kivívásáért fellázadt nép vére, s az itt lezajlott polgárháborúk visszhangra találtak a világ szabadságszerető népeinél! A Bastille-téri júliusi és a Vendôme-téri oszlopok, az Arc de Triumph, a Porte St. Martin és St. Denis diadalkapuk, a mellett, hogy Páris legszebb helyeit díszítik, megannyi nagyszerű emlékei a francia nép által dicsőségesen megívott háborúknak.

Páris a humanizmus és kultúra zászlóvivője; kimagasló helyet foglal el nemcsak a tudományok és

művészetek, hanem a földművelés, ipar és kereskedelem terén is, nem is szólva a divatról, melyet már régóta diktál a világnak, s óriás árúházaival, ragyogó kirakataival, sok és nevezetes látnivalóival mintegy állandó nagy kiállítást képez.

Páris kulturális intézetei, nevezetesebb középületei és látnivalói közül különösen felemlítésre méltók: a világhírű Louvre, a történeti nevezetességű Notre-Dame- és Madelaine-templomok, a Pantheon, a Rokkantak háza I. Napoleon szobrával és remek mauzoleumával, a Palais Royal, a Trocadero- és az igazságügyi palota, a Hôtel de Ville, azaz a városháza, a nagy Opera, ennek előcsarnoka és nézőtere, a Théâtre Français, a tőzsde, a hal-, gabna- és árúcsarnokok, a Père Lachaise, Hugo Victor sírja, a katakombák, a Concorde-, Bastille- és Vendôme-terek; a Champs-Élysées, a köztársasági elnök palotája, Gambetta szobra, a köztársaság szobra, a Szajna hidjai, az új orleánsi pályaudvar a város közepén, a hol a föld alatt közlekednek a vonatok, a Tuileriák kertje, a Champ de Mars, a világhírű Eiffel-torony; végül a gyönyörű kiránduló helyek, mint a minők a Bois de Boulogne, a közeli Versailles, Fontainebleau, Saint-Germain, Saint-Cloud stb.

Lehet-e mindezek után csodálkoznunk, ha Páris, ez a legnevezetesebb világváros, állandó célpontja tudós-, művész-, író-, kereskedő- és iparosnak, s mint-hogy mulatóhelyekben, színházakban és mindenféle látnivalókban gazdag, számtalan szórakozni vágyó idegennek is, a kik rendkívüli módon megnövesztik Párisnak a nélkül is nagy személyforgalmát.

Rendes körülmények közt ugyan a párisi közuti vasutak, a Szajna hajói, de különösen a bámulatosán ügyes kocsisok számtalan bérkocsival és emeletnyi magas társas alkalmatosságokkal, nagyobb akadályok nélkül szokták lebonyolítani ezt a forgalmat, az 1900. esztendőben azonban, a világkiállítás tartama alatt még sem volt tanácsos kocsira ülni azoknak, a kiknek Páris központjaiban sietős dolguk volt. Általában olyan volt a belső város képe, mint egy nyüzsgő hangyaboly és sokszor perczekig tartott, míg az utcakeresztezéseknél megakadt és felszaporodott kocsik áradata a rendőr jelére elindulhatott.

A legmozgalmasabb, legtarkább képet nyújtják Párisban a boulevardok, a melyeknek megvannak a maguk különlegességei, mint a milyenek a boulevardier és boulevardière, azaz a boulevard elegáns gavallérjai és hölgyei, a lármás gaminok, a bájos grisette-ek, a camelot, a rikkancs, a cipőtisztító stb. A telivér párisi rend-

szerint egy boulevardi kávéház elé ülve s ő elmaradhatatlan abszintjét szürcsölve, szemléli az eléje táruló mozgalmas és folyton váltakozó, tarka képeket. Van a párisinak most egy újabb specialitása is: a Café de la Terrasse és egyéb boulevardi kávéházakban tanyázó cigány muzsikus, a ki Párisba vetődő földijeinek elégikusan panaszolja el, hogy Rigó Jancsi esete óta, kit úgy szidnak, mint a bokrot, otthonról annyian özönlenek ide művészkartársaik, hogy mind lejjebb száll az ázsió és veszendőben a nimbus.

Az idegennek nem ritkán különösen meglepő jelenettel szolgál a párisi utcai élet. Erre nézve bátor leszek felhozni egy-két példát. A mint a Szajna egyik hidjáról nézegetem a fürge hajócskák szökdécselését, egyszerre csak előkerül egy suhancz és a hid közepének burkolatára valami emberi alakot kezd rajzolgatni; eleinte egy-két kíváncsi nézi mesterkedéseit, majd egy csoportot, végre egész tömeget csődít maga köré, aztán előveszi elrejtett portékáit és árulgatni kezdi; vagy eleven hirdetőjévé, reklámcsinálójává vedlik egy-egy nagyobb párisi cégnek. Ugyanezt a jelenetet láttam, csak hogy más alakban, a legnagyobb forgalmú boulevardokon; itt éretlen suhanczok ízetlen komédiázással, bukfcnczezésekkel és Páris nevezetesebb szobrainak megfelelő pózokban való bemutatásával sarczolja meg a közönséget, mit sem törődve azzal, hogy jó ideig megakasztják a járdán való közlekedést.

„Nos, hát mit szól mindehhez a rendőr?” – fogják önök kérdezni.

Óh, kérem, a párisi rendőr korántsem olyan hatalmas, mint a mienk. Ő a párisi nép szabadságát nem tudja, de nem is akarja semmiben sem korlátozni; ő nem akar magának dolgot, kellemetlenséget szerezni. Olyan tisztességtudó, értelmes és előzékeny ember ő, a kinek – mondhatnám – csupán informatív szerepe van, a ki szinte örvendeni látszik, ha hosszas magyarázatok után, a miben szinte fáradhatatlan, sikerült neki útbaigazítani a hozzá forduló ügyes-bajos embert.

A párisi, illetve a francia ember tudvalevőleg a legnagyobb sovíniszta, és örömmel ragad meg minden alkalmat, mely a hazafias felbuzdulásra alkalmas.

Így pl. a kormány által a kiállításra meghívott 26,000 polgármester tiszteletére a Tuileriák óriás kertjében rendezett lakoma alkalmával, melyen Loubet köztársasági elnök is megjelent, Páris apraja-nagyja talpon volt, a város ki volt világítva, a Concorde-tér pedig valóságos tündéri fényárban úszott. Ide gyülekezett a tengernyi nép és a teljes szabadság minden látható jelével adott kifejezést érzelmeinek és hosszan,

fáradhatatlanul tüntetett, éljenzett, lármázott, míg végül a Marseillaise dallamának hangjai mellett oszlott szét.

Végre, bővebbi tájékoztatásul megemlítem azt is, hogy Páris – legalább a mi fővárosunkhoz képest – nem drága város. A szerény igényű idegen egy-egy külvárosi, pl. Quartier latin-beli hôtélben heti néhány frankért megfelelő, alkalmas, tiszta szobát kaphat.

Egyes, nálunk meglehetősen drága cikkek, mint pl. sajt, szardínia, húsneműek, gyümölcs, sőt még bor is aránylag olcsó áron kaphatók.

A vendéglői árak természetesen itt is különbözők és a vendéglő jellegéhez képest váltakoznak. A jobb helyeken elmaradhatlan a pinczérnek járó legalább 2 sou-nyi borralaló.

Mindazonáltal, a ki Párisba megy, czélszerű, ha ellátja magát egy kis aprópénzzel, mert hisz a nagy fény és pompa közt a szegénység érzete még sokkal szomorúbb. A ki a francia nyelvet nem érti, annak kétszeres oka is van magát pénzzel mentől jobban ellátni, mert vele bizony a tanulópénzt gyakran megfizettetik.

Az elmondottakból, azt hiszem, bizonyos tájékozódást és fogalmat alkothat magának Párisról a t. olvasó és, legalább nagyjából, elképzelheti, hogy minő lehet körülbelül az a világváros, a mely 1900-ban színhelye volt annak a nagy, nemes versenynek, melyben a világ összes nemzetei résztvettek.

SZAKBIBLIOGRAFIA.

KÖZLI: F. K.

A LEFOLYT 1901. év a megjelent szakmunkák tekintetében nem mutat fel jelentősebb termékeket, mindazonáltal nem mondható az meddőnek; ellenkezőleg három nagy vállalkozásról és éppen oly nagy munkakedvről tanúságot tevő munka létrejöttét jelenthetjük az 1901. évről, melyek azonban csak a közelebbi időben kerülnek a könyvpiacra. Így még 1901. évi karácsonyra fog megjelenni a *Pusztai Ferencz* által szerkesztett Nyomdászati Enciklopédia című terjedelmes szakmunka. A könyv mintegy 35–40 nagy oktávív terjedelmű lesz s félbőrötésben 12 koronába fog kerülni. A másik két nagyobb munkáról jelen

rovatunkban Magyar Könyvszemle címszó alatt emlékezünk meg; ezek t. i. *Czakó Elemér* és *Naményi Lajos* érdekes dolgozatai, melyek szintén fognak külön könyvkiadásban megjelenni. Szaklapjaink körében csak a Typographiánál fordultak elő személyi változások. — Ezek után közöljük az ujonnan megjelent munkák jegyzékét:

1. Tótfalusi Kis Miklós, az európai hírű magyar nyomdász. Irta dr. FERENCZI ZOLTÁN. Megjelent az Iparosok Olvasótára III. évfolyamának 9–10. számában. 32–48. ll. Budapest, 1897. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedés kiadása.
2. A magyar korona országainak gyáripára az 1898. évben. Hegyeshalmy L. és Farkas F. közreműködésével szerkesztette SZTERÉNYI J. Kiadja a kereskedelmi miniszter. 20 kötet. — 20. kötet tartalma: Ruházati ipar, sokszorosító ipar, papírárugyártás és könyvkötő-ipar, hangszer-ipar. 8-rét, 189 l. — Budapest, Franklin-Társ. ny. 1901. Ara a 20 kötetnek 20 korona.
3. Röpke Lapok. Könyvnyomdai ismeretterjesztő lap az érdeklődő közönség számára. Felelős szerkesztő és kiadó KNER IZIDOR könyvnyomdász Gyomán. Megjelenik kéthavonként. A lap ingyen küldetik szét. 4-rét. Két oldalra terjedő bevezetésen kívül 22 meghívót és egyéb műszedések mintáit tartalmazza. Nyomtatva Kner Izidor intézetében Gyomán. (Eddig ez első füzetén kívül több nem jelent meg.)
4. Hírmondó a kassai könyvnyomdászok 1901. január 5-diki parasztbáljáról. Tréfás alkalmi lap. 2-rétű félíven. Nyomatott Koczányi Béla könyv- és műnyomdájában Kassán.
5. A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyesülete alapszabályai. Érvényes 1899. május 6-ától. 8-rét, 31 l. Budapest, 1899. Gutenberg könyvnyomdai vállalat mint szövetkezet.
6. A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesülete alapszabályai. 8-rét, 24 l. Budapest, 1901. Krausz S. és T. (Szentésítést nyertek 1901. február hó 16-án.)
7. Statuten des Unterstützungsvereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns. 8-rét, 26 l. 1901. Krausz S. és T. Budapesten. (Az előző pont alatt említett alapszabályok német nyelvű kiadása.)
8. A budapesti könyvnyomdászok munkaidő- és munkadíjszabályzata. Elfogadtatott a Budapesti könyv- és könyomdai főnökök Egyesülete, valamint a segédek

kiküldöttei által 1900. évi november 4-én, 25-én és december 14-én tartott közös tanácskozásokon. A főnök-egyesület megbízásából: Buschmann Ferencz, Hirsch Lipót, Neuwald Illés. A budapesti segédek megbízásából: Böhm Sándor, Butkovszky Bertalan, Lipp Károly, Peidl Gyula, Pringyes Ferencz, Román Antal, Siegfried József, Wagner Károly. 8-rét, 11 l. Krausz S. és T. nyomdája.

9. Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező-Egyesülete. Jelentés az egyesület XL. (1900.) évi működéséről és zárszámadások. Nagy 8-rét, 40 + XVI l. Budapest, 1901. Krausz S. és T. könyvnyomdája.
10. Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Jótékonyági Köre. Zárszámadás és mérleg 1900. január 1-től december 31-ig. 8-rét, 28 l. Budapest, Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, 1901.
11. Budapesti Hirlapszedők Köre 1900-ik évi jelentése. 8-rét, 14 l. Magyar-német nyelven. Budapest, Krausz S. és T. nyomása, 1901.
12. A Budapesti Gépmesterek és Nyomók Körének 1900. évi kimutatása. 8-rét, 15 l. Magyar-német nyelven. Budapest, Hamburger és Birkholz nyomása, 1901.
13. Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete. Jelentés és zárszámadás az 1900. évről. 8-rét, 8 l. Budapest, Krausz S. és T. nyomása, 1901.
14. Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete. 1900. évi jelentés. 8-rét, 23 l. Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor nyomdája.
15. Túlszedés. Alkalmi lap Zeisberger István negyedszázadi nyomdászjubiläumára. Budapest, 1901. évi május hó 26-án. Fél negyedrétű íven. Nyomatott a „Patria“ körforgógépén.
16. Jubileumi emléklap. A temesvári könyvnyomdász-egylet ötven éves évfordulója alkalmából 1901. június 29-én tartott díszülés emlékére kiadja a rendezőbizottság. Összeállította BAUER ADOLF. 1851–1901. 8-rét, 16 l. Temesvár, Csanád-egyházmegyei nyomda, 1901.
17. Typographia. A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők politikai közlönye. XXXIII-ik évfolyam. Budapest, 1901. július 5. 27. szám. (E számtól kezdve a visszalépett LIPP KÁROLY helyett SIEGFRIED JÓZSEF jegyez mint a lap kiadótulajdonosa. — Az 1901. október 25-én megjelent 43-ik számmal ROTHENSTEIN MÓR vette át Lipp Károly helyett a Gutenberg című német melléklet szerkesztését.)

18. A vidéki nyomdászok orsz. kongresszusa. Győr, 1901. július 30-án. A Győri Hirlap melléklete. Folio félíven. A Győri Hirlap nyomdája Győrött. (Tartalmazza a kongresszus jegyzőkönyvét a következő zárójegyzettel: „Ez a jegyzőkönyv a vidéki nyomdatulajdonosok országos kongresszusán bemutatott Typograph szedőgépen lett szedve.“)
19. Egyesületünk föloszlatása és a kibontakozás. Irta ZAKA LAJOS. 8-rét, 32 l. Kiadja a Typographia kiadóhivatala. Krausz S. és T. nyomdája, Budapest, 1901. Ára 20 fillér.
20. Magyar Nyomdászok Évkönyve 1901. évre. XVI. évf. Szerkesztette TICHY ÁKOS. 8-rét, 138 l. — Tartalma: Naptár. Bélyegilletékek. XX. (Előszó, írta a szerk.) Az új század sajtójáról. (Rákosi Jenő.) Régi naptárakról. (Firtinger Károly.) A könyvnyomtatók szeme. (Dr. Csapodi István.) A modern illusztráció. (Novák László.) Korunk. (Schwartz Adolf.) A gyorssajtók. (Fuchs Zsigmond.) Az újabb irányzatok betűi. (Radnai Mihály.) A jövő nyomdásznevezéseiről. (Gelléri Mihály.) Szeccszíó—modern irány. (Butkovszky Bertalan.) A könyvnyomtatás divatjai. (Augenfeld M. Miksa.) Szakbibliográfia. (F. K.) Egyesületi és egyéb apró tudnivalók. Hirdetések. — Budapest, 1900. Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre. A Pesti könyvnyomda - részvénytársaság nyomdája. Ára 1 korona 40 fillér.
21. Nyomdász Évkönyv és Utikalauz. Kiadja a Könyvnyomdászok Szakegyesülete. Szerkeszti NOVITZKY N. LÁSZLÓ. 1901. III. évfolyam. Tartalma: Naptári rész. — Előszó. — A könyvnyomtatás úttörőiről. (Dr. Dézsi Lajos.) — A szeccszíó. (Schwartz Adolf.) — Színvegyületek. — A grafika. (Novák László.) — Hogyan rendezendő be egy középszerű vidéki nyomda. (Kovács Károly.) — A nyomdászat elterjedése az egyes államokban. — A nyomdász papirismerete. (Novitzky N. László.) — A faktor mint javítók és revizor. (Hirschkovitz Jónás.) — Visszapillantás. — A leggyakoribb kilövési módok. — Menjünk utazni. (Morvay Zoltán.) — A tömöntés. (Lerner Samu.) — Nyomdastatisztika. (Lerner Dezső.) — Egyleti tájékoztató és egyéb hasznos tudnivalók. Hirdetések. Kis 8-rét, 168 l. Budapest, Krausz S. és T. könyvnyomdája, 1900. Ára 90 fillér.
22. Athenaeum-naptár 1901. Az Athenaeum irodalmi és nyomdal r.-t. újévi kívánsága üzletbarátainak és megrendelőinek. Részben könyvnyomtatás, részben könyvnyomtatás. Makart-formátum, 12 l.
23. Naptár 1901-re, kiadta üzletfelei részére HORNYÁNSZKY VIKTOR cs. és kir. udvari könyvnyomdája Budapest, Makart-formátum, 103 l. Számos műmelléklettel.

24. „Magyar Könyvszemle“ cím alatt a M. N. Múzeum könyvtára évente négyszer megjelenő folyóiratot ad ki a magyar bibliografia emelésére. Keletkezett 1876-ban. Szerkesztői voltak FRAKNÓI VILMOS és CSONTOSI JÁNOS; 1892 óta SCHÖNHERR GYULA szerkeszti. Eleinte Weismann Testvérek nyomdájában állíttatott elő, azután Hornyánszky Viktornál, most pedig, 1895 óta, az Athenaeum könyvnyomdájában. — Megjelenése kezdetétől fogva hoz becses közleményeket a hazai könyvnyomtatás múltjából. Az 1901. évfolyam különösen gazdag ily tartalmú közleményekből. Ezek a következők: Adalékok Kossuth Lajos hírlapírói pályájához; írta: Esztegár László. Nyomdászok, könyvkötők és könyvkereskedők Budán és Pesten a XVII. és XVIII. században; írta: Némethy Lajos. Adalék a kassai könyvsajtó történetéhez; írta: ifj. Kemény Lajos. A könyvnyomtatás és könyvdiszítés iparművészete; írta: Czakó Elemér. A nagyváradi nyomdászat története; írta: Naményi Lajos. Utóbbi két dolgozatot számos ábra diszíti és mindkettőből eddig még csak két közlemény jelent meg. — A Magyar Könyvszemle előfizetési ára egész évre 6 korona; egy-egy füzet ára 2 korona.

25. Gutenberg-Fest zu Mainz im J. 1900. Zugleich Erinnerungsgabe an die Eröffnung des Gutenberg-Museums am 23. Juni 1901. Mainz, 1901. In Commission bei Hermann Quasthoff. Gedruckt bei Heinrich Prickarts. 8-rét, 139 lap. Két fénynyomatú melléklettel. (Mainz városa főpolgármestere, dr. Gassner által kiadott hivatalos leírása az 1900. évben lefolyt nemzetközi Gutenberg-ünnepélynek és a mainzi Gutenberg-muzeum 1901. június hó 78-án végbement megnyitásának.)

26. Der Schriftsetzer-Lehrling. Ein Leitfadent für den theoretischen Selbstunterricht der Setzer-Lehrlinge. Von ALEXANDER SCHWARTZ. 8-rét, 179 l. Bécs, 1902. (Schwartz Sándor Bécsben élő hazánkfia szakkönyve szedőtanoncok kiképeztetésére, számos mintával és ábrával.) Ára 2:20 korona.

27. Emléksorok Buschmann Ferencz félszázados nyomdászságának örömnepére, 1901. december 15-ik napján. (Az ünnepelt arcképével.) Irta ifj. AIGNER ANTAL. Haránt 4-rét, 23 l. Buschmann F. könyvnyomdája.

28. Ünnepi költemény Buschmann Ferencz nyomdászságának ötvenéves jubileumára. Irta MORÓCZ JENŐ. Egy negyedréti lap. Buschmann F. nyomdája.

Fenti cím alatt közöljük az összes magyarországi nyomdászegyesületeket és köröket, részletesebben azonban csak az országos egyesülettel foglalkozunk.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesülete.

Székhely : **Budapest, VII., Klauzál-utca 2.** Telefon sz. : 11 – 94.

Az egyesület rokkant-, özvegy-, árva-, beteg-, munkanélküli- és utassegélyző-pénztárra oszlik és munkaközvetítő szakosztályal is bír.

Elnök CZETTEL GYULA.

Hivatalnokok :

STEINER ADOLF pénztáros. NOVITZKY N. LÁSZLÓ ellenőr.
ZAKA LAJOS ellenőr.

Egyesületi orvosok a központban :

DR MÁNDOKI MÓR (V. ker., Kálmán-utca 17).
DR REICH LAJOS (VIII. ker., József-körút 80).
DR WEBER ADOLF (II. ker., Fazekas-tér 3).

Rendelnek : d. u. 1/2—3-ig.

Az egyesület a budapesti központon kívül a következő kerületekre oszlik :

Arad : Elnök Heres J. ; pénztáros Dobos János.

Brassó : Elnök Gross F. ; pénztáros Schneider Gyula.

Debreczen : Elnök Benedek S. ; pénztáros Wurtzl-Ferencz.

Kassa : Elnök Freund Géza ; pénztáros Lukács Gusztáv.

Kolozsvár : Elnök D. Deák F. ; pénztáros Kallós András.

N.-Szeben : Elnök Gábriel K. ; pénztáros Haiser György.

Pécs : Elnök Pálffy Gy. ; pénztáros Steinberger Jenő.

Pozsony : Elnök Hampel M. ; pénztáros Korunka István.

Szeged : Elnök Zeisler Mór ; pénztáros Börcsök Sándor.

Temesvár : Elnök Gábriel J. ; pénztáros Rammer György.

Az utassegély Magyarországon.

Alább közöljük a magyarországi viatikumkifizető-helyeket. E kimutatás szerint az utas egyik helytől a másikig *legfeljebb* csak annyi napdíjat igényelhet, a mennyi arra a mellettes számban meg van állapítva. (Pl. *Aradtól* Szegedig 4 nap.) Az *utazási igazolványra* külföldön (Horvátországot is beleértve) utassegélyt nem fizetnek, *könyvét* tehát mindenki — ki külföldre megy — vegye ki. Magyarországon az utas — a megtett út után — a következő maximális díjat kapja:

Aradtól	Nap	Győrtől	Nap
Szegedig	4	Pozsonyig	3
Nagyváradig	5	Nyitraig	4
Temesvárig	2	Veszprémig	3
Gyomáig	4	Székesfehérvárig	3
Nagyszebenig (Déván át)	10	Esztergomig	4
		Szombathelyig	4
Beszterczétől		Budapestig	5
Kolozsvárig	6	Sopronig	3
Marosvásárhelyig	4	Nagykanizsáig (I'ápán át)	7
M.-Szigetig (Nagybányán át)...	8		
Debreczenig (Zilah v. Margi- tán át)	11	Kassától	
		Ungvárig	4
Brassótól		Határig (Orló)	4
Segesvárig	5	Debreczenig	6
Nagyszebenig	5	Lőcséig	3
Határ—Predealig	1	Miskolczig	3
B.-Gyarmattól		Kecskeméttől	
Szolnokig	6	Budapestig	4
Nyitraig	4	Gyomáig	4
Esztergomig	3	Szegedig	3
Budapestig	3	Szegzárdig	5
Selmeczbányáig	3	Szolnokig	2
Lőcséig (Rozsnyón át)	8	Székesfehérvárig	5
Budapesttől		Kolozsvártól	
Esztergomig	2	Máramarosszigetig (Deésen át)	7
Balassagyarmatig	3	Beszterczéig	6
Székesfehérvárig	3	Nagyenyedig	3
Kecskemétig	4	Marosvásárhelyig	4
Miskolczig (Gyöngyös, Mező- kövesd v. Egeren át)	7	Nagyváradig	6
Szolnokig	4		
Győrig	5	Lőcsétől	
		Kassáig	3
Debreczentől		Balassagyarmatig (Rozsnyón át)	8
Ungvárig	6	Miskolczig (Rozsnyón, Tornán vagy Putnokon át)	6
Beszterczéig (Zilah vagy Margi- tán át)	11	Turócszentmártonig	6
Szolnokig	5	Selmeczbányáig	7
Nagyváradig	3	Határ — Neumarktnál	4
M.-Szigetig (Szatmárnémetin át)	9		
Miskolczig	4	Lugostól	
Gyomáig	4	Nagyszebenig (Hátszegen át)...	} Zárva.
Kassáig	6	Verseczig	
		Temesvárig	
Esztergomtól		Marosvásárhelytől	
Balassagyarmatig	3	Segesvárig	2
Nyitraig	4	Nagyszebenig (Medgyesen át)	6
Budapestig	2	Kolozsvárig	4
Veszprémig	5	Nagyenyedig	3
Győrig	4	Beszterczéig	4
Selmeczbányáig	4		
		Máramarosszigettől	
Gyomától		Beszterczéig (Nagybányán át)	8
Kecskemétig	4	Ungvárig	7
Debreczenig	4	Kolozsvárig (Deésen át)	7
Nagyváradig	4	Debreczenig (Szatmárnémetin át)	9
Aradig	4		
Szegedig	4		
Szolnokig	2		

Miskolcztól	Nap
Kassáig	3
Ungvárig	6
Löcséig	6
Budapestig (Gyöngyös, Mező- kövesd vagy Egeren át)	7
Selmeczbányáig (Losonczon át)	7
Debreczenig	4

Nagybecskerekedtől	Nap
Temesvárig	4
Szegzárdig (Baján át)	8
Szegedig	5
Verseczig	4
Pécsig (Zomboron át)	8
Pancsováig	3

Nagyenyedtől	Nap
Marosvásárhelyig	3
Nagyszebenig	4
Kolozsvárig	3
Segesvárig	4

Nagykanizsától	Nap
Pécsig	5
Szombathelyig	4
Szegzárdig	6
Veszprémig	5
Győrig	7
Határ – Polsterauig	2
Határ – Varasdig	2

Nagyszebentől	Nap
Lugosig (Hátszegen át)	8
Brassóig	5
Nagyenyedig	4
Marosvásárhelyig (Medgyes f.)	6
Segesvárig	4
Aradig (Déván át)	10

Nagyváradtól	Nap
Debreczenig	3
Kolozsvárig	6
Gyomáig	4
Aradig	5
Szegedig (Békéscsabán át)	7

Nyitrától	Nap
Győrig	4
Pozsonyig	4
Selmeczbányáig	3
Esztergomig	4
Balassagyarmatig	4
Turócszentmártonig	5
Vlarapassig	5

Pancsovától	Nap
Verseczig	3
Nagybecskerekig	3

Péctől	Nap
Szegedig	7
Nagybecskerekig (Zomboron át)	8
Szegzárdig	2
Nagykanizsáig	5
Veszprémig	6

Pozsonytól	Nap
Sopronig	3
Nyitráig	4
Győrig	3
Turócszentmártonig	8

Selmeczbányától	Nap
Balassagyarmatig	3
Nyitráig	3
Esztergomig	4
Turócszentmártonig	3
Miskolczig (Losonczon át)	7
Löcséig	7

Segesvártól	Nap
Marosvásárhelyig	2
Brassóig	5
Nagyenyedig	4
Nagyszebenig	4

Soprontól	Nap
Pozsonyig	3
Szombathelyig	2
Veszprémig	6
Győrig	3
Határ – Bruckig	4
Határ – Neudörflig	1

Szegedtől	Nap
Kecskemétig	3
Nagybecskerekig	5
Aradig	4
Szolnokig	5
Temesvárig	5
Gyomáig	4
Szegzárdig	6
Pécsig	7
Nagyváradig (Csabán át)	7

Szegzárdtól	Nap
Nagybecskerekig (Baján át)	8
Kecskemétig	5
Pécsig	2
Nagykanizsáig	6
Szegedig	6
Székesfehérvárig	4
Veszprémig	5

Székesfehérvártól	Nap
Budapestig	3
Veszprémig	2
Szegzárdig	4
Kecskemétig	5
Győrig	3

Szolnoktól	Nap
Debreczenig	5
Budapestig	4
Kecskemétig	2
Gyomáig	2
Szegedig	5
Balassagyarmatig	6

Az útutazást igazolni kell.

Szombathelytől	Nap
Sopronig	2
Győrig	4
Veszprémig	5
Nagykanizsáig	4
Gyanafalváig (Jennersdorf)	3

Turócszentmártontól	Nap
Pozsonyig	8
Nyitráig	5
Selmeczbányáig	3
Löcséig	6
Határ – Jablunkáig	3
Határ – Vlarapassig	4
Határ – Morvakałowiczig	4
Határ – Neumarktig	4

Temesvártól	Nap	Versecztől	Nap
Aradig	2	Temesvárig	3
Szegedig	5	Lugosig (zárva).....	3
Lugosig (zárva).....	3	Pancsováig	4
Verseczig	4	Nagybecskerekig	6
Nagybecskerekig	4		
Ujvidéktől		Veszprémtől	
Szegedig	} Zárva.	Sopronig	5
Nagybecskerekig		Szombathelyig	3
Pécsig		Győrig	5
Ungvártól		Szegzárdig	5
Kassáig	4	Nagykanizsáig	5
Máramarosszigetig	7	Esztergomig	5
Debreczenig	6	Pécsig	6
Miskolczig	6	Székesfehérvárig	2
Határ - Vereckéig	4		

Jegyzet: A mely utirány valamely városon való átutazáshoz van kötve, azt a várost az utas érinteni s ezt hitelesen igazolni köteles, ellenesetben viatikumot az útért nem kaphat. -- A határállomások úgy vannak kombinálva, hogy az utas már onnan kezdve kapja a viatikumot a külföldi egyletektől.

Utassegély-kifizetők.

Arad: Dobos János, Török-u. 1., d. e. 11–12-ig, d. u. 5–6-ig.

Budapest: Novitzky László, VII., Klauzál-utca 2, d. e. 11–1-ig, d. u. 4–5-ig.

Brassó: Schneider Gyula, Gött-nyomda, d. e. 10–12-ig, d. u. 3–5-ig (vasárnap Altstadt Langgasse 57., d. e. 11–12-ig.)

Balassa-Gyarmat: Kiss Gyula, Részvénynyomda, délelőtt 9–10-ig, délután 1/26–6-ig.

Besztercze: Gellner Gusztáv, Beutlergasse 20, d. e. 1/212–12-ig, d. u. 1/26–6-ig.

Déva: Rácz Lajos, Hirsch-nyomda, az átutazást igazolja d. e. 11–12-ig.

Deés: Pongrácz Antal, Demeter és Kiss-nyomda, az átutazást igazolja d. e. 11–12-ig.

Debreczen: Wurtzl Ferencz, városi-nyomda, d. e. 10–12-ig, d. u. 3–5-ig.

Esztergom: Krajniker Ferencz, Simor-u. 398, d. e. 12–1-ig, d. u. 6–7-ig (vasárnap 12–2-ig ugyanott).

Gyoma: Bardótz Sándor, Kner-nyomda, d. e. 1/212–12-ig, d. u. 1/26–6-ig.

Győr: Németh Kálmán, egyházmegyei nyomda, délután 1–1/22-ig, d. u. 6–7-ig (vasárnap délelőtt 9–10-ig ugyanott).

Kassa: Lukács Gusztáv, Mészáros-utca 8, az egyletben, d. e. 10–12-ig, délután 3–5-ig.

Kolozsvár: Kallós A., Ajtai-nyomda, délben 12–1-ig, d. u. 6–7-ig.

Kecskemét: Mészáros Lajos, Kisvásári-utca 110, d. e. 11–1-ig, d. u. 3–4-ig.

Losoncz: Bandzi S., Kármán-nyomda, az átutazást igazolja d. e. 1/211–12-ig.

Lőcse: Henkerich L., Tanuló-utca 10. sz., d. e. 12–1-ig, d. u. 6–7-ig (vasárnap 12–2-ig ugyanott).

- Máramaros-Sziget*: Völcker Ottó, Sichermann-nyomda, d. e. 10—12-ig, délután 3—5-ig (vasárnap délben 12—1-ig Rózsa-utca 10. sz.)
- Miskolcz*: Fischer Lajos, Szemere-utca 11, d. e. 12—1-ig, délután 6—7-ig (vasárnap d. e. 8—10-ig ugyanott).
- Marosvásárhely*: Szathmáry Lajos, Benkő-nyomda, délelőtt 11—12-ig, d. u. 5—6-ig (vasárnap d. e. 11—12-ig Kalvária-utca 13. sz.)
- Nagy-Becskerek*: Schneller Ede, Pleitz-nyomda, d. e. 10—12-ig, d. u. 3—5-ig (vasárnap Kaszinó-épület, d. e. 10—12-ig).
- Nagy-Enyed*: Kovács Károly, Várszeg-utca 84, délelőtt 12—1-ig.
- Nagyszeben*: Haiser György, Jungenwalderstrasse 10., d. e. 12—1-ig, d. u. 6—7-ig (vasárnap délben $\frac{1}{2}$ 1— $\frac{1}{2}$ 2-ig Jungenwalderstrasse 10).
- Nyitra*: Wellisch Simon, Kórház-út 13, d. e. 12—1-ig, d. u. 7—8-ig (vasárnap d. e. 11—12-ig ugyanott).
- Nagyvárad*: Steininger Sándor, Olaszi, Czinege-utca 488. sz., délben 12—1-ig, d. u. 6—7-ig (vasárnap d. e. 9—10-ig az egyesületben).
- Nagy-Kanizsa*: Kirchknopf Károly, Wajdits-nyomda, délben 12—1-ig, d. u. 6—7-ig (vasárnap Attila-u. 405. sz. délben 12—2-ig).
- Pozsony*: Korunka István, Duna-utca 55. (egyesületi ház), d. e. 12—1-ig, este 7—8-ig (vasárnap d. e. 10—12-ig az egyesületben).
- Pécs*: Steinberger Jenő, Liczeum-u. 9. sz., d. e. $\frac{1}{2}$ 12—12-ig, este 7—8-ig (vasárnap az egyesületben d. e. 10—12-ig).
- Pancsova*: Leopold Ferencz, Wittigschlager-nyomda, d. e. 10—12-ig, délután 3—5-ig (vasárnap Jenő-utca 76. sz., délben 12—2-ig).
- Segesvár*: Kremer I., Tischlergasse 6, délelőtt $\frac{1}{2}$ 12—12-ig, délután $\frac{1}{2}$ 6—6-ig.
- Sopron*: Gábrriel Sándor, Fehér rózsza szálloda, d. e. 12—1-ig, d. u. 6—7-ig.
- Szeged*: Börcsök Sándor, Liliom-utca 4. sz., d. e. $\frac{1}{2}$ 12—2-ig, délután $\frac{1}{2}$ 6—6-ig.
- Székesfehérvár*: Cseh Alajos, Vár-körút 39., délben 12—1-ig, este 6—7 óra között.
- Selmeczbánya*: Lagenthal F., Joerges-nyomda, d. e. 10—12-ig, d. u. 4—6-ig (vasárnap d. u. 12—3-ig, Oberer Ring 37, I. Stock).
- Szegzárd*: Farda Vincze, Bartina-utca 1504. sz., Mazolán-ház, d. e. 12—1-ig, délután 6—7-ig.
- Szolnok*: Fuchs Manó, Fuchs-nyomda d. e. 11—12-ig, d. u. 5—6-ig.
- Szombathely*: Mausz Rezső, Kossuth-u. 12., délben 1— $\frac{1}{2}$ 2-ig, d. u. 6—7-ig (vasárnap délben 12—1-ig lakásán).
- Temesvár*: Rammer Gergely, Steger nyomda, d. e. 10—12-ig, d. u. 3—5-ig (vasárnap d. e. 10—12-ig Kinizsy-u. 5).
- T.-Szt.-Márton*: J. Mitrovsky, Rézvénynyomda, délelőtt 10—12-ig, délután 3—5-ig (vasárnap délben 12—1-ig lakásán).
- Ungvár*: Földesy Gyula, Székely és Illés nyomda, délelőtt 11—12-ig, este 5—6-ig (vasárnap délelőtt 11—12-ig lakásán).

Versecz: Ondrejkovits Ferencz, Wettel és Veronits-nyomda, d. e. 10—12-ig, d. u. 3—5-ig (vasárnap Meschitzergasse 15. sz., délben 12—2-ig).

Veszprém: Török Károly, Palotai-utca 461. b. sz., délben 12—1-ig, este 7—8-ig (vasárnap 11—12-ig ugyanott).

Csabán, Gyöngyösön, Szatmár-Németin, Pápán stb. városokban az átutazást az ott dolgozó egyesületi tag igazolja.

Esetleges változások és helyreigazítások *Novitzky N. László* központi kifizetőhöz intézendők.

Utazószállók jegyzéke.

Arad. Ipartestületi szálló, Kis-körút.
Besztercze. Harl R. vendéglője, Holzgasse 14. sz.

Balassa-Gyarmat. Csernoch F.-nél, I., Tabán-utca (priváthely).

Brassó. Aesch-tvendéglő, Flachzeile 24. szám.

Becske. Streff-vendéglő, Vendelini-utca sarkán (20 fill.).

Budapest. Egyleti szálló, II., Menház-utca 3. sz. (Margit-körútnál, Budán), nyitva este 10-ig.

Békés-Csaba. Ipartestületi szálló.

Czegléd. Ipartest. szálló. Vasút-u.
Debreczen. Iparos ifjak szállója. Vár-utca 3.

Deés. Iparos ifjak köre szállója, Felső-sétátér.

Déva. Goldstein-vendéglő. Aradi-u.

Eperjes. Kath. legényegyleti szálló.

Esztergom. Legényegylet, Széchenyitér és Ibermaszer-vendéglő, Táthi-út.

Gyoma. Ipartestületi szálló (20 fill.).

Győr. Kovács-vendéglő, Andrásy-út 1.

H.-M.-Vásárhely. Iparos ifjak szállója, Zrinyi-utca.

Igló. Ipartestületi szálló, Alvég 130

Kassa. Ipartestületi szálló, Fő-utca 64, II. em.

Karczag. Ipartestületi szálló. Vasút-utca.

Kaposvár. Fleischer vendéglője, Szigetvári-út.

Készthely. Sommer-vendéglő, Fő-u.

Kolozsvár. Ipartestület szállója, Wesselényi-utca.

Kécskemét. Ipartestületi szálló, Kisvásári-utca.

Kun-Félegyháza. Ipartestületi szálló, Szentháromság-tér.

Losoncz. Iparos-szálló.

Lugos. Schwager-vendéglő, Német-lugos, Szilágyi-utca 21.

Lőcse. Hochmann vendéglő, Kossuth Lajos-utca 25. (60 fill.).

Marosvásárhely. Iparos ifjúsági egylet szállója.

Máramaros-Sziget. Steingiesser B. vendéglője, Liczeum-utca 9.

Miskolcz. Ipartestületi szálló, Városház-tér. (20 fill.)

Nagy-Károly. Katholikus legényegylet, Debreczeni országút.

Nagyvárad. Iparos menház szállója, Felső-Petze-utca.

Nagy-Enyed.

Nagy-Szeben. Weissbäckerherberge (Weinanger 8.)

Nagy-Kanizsa. Kasztner János vendéglője, Kinizsi-utca.

Nyíregyháza. Iparos-szálló, Szent-Mihály-utca.

Nyitra. Vlesko-vendéglő, IV., Bárány-utca 6. sz. (40 fill.).

Pécs. Ipartestületi szálló, Siklósi országút 32. sz.

Pozsony. Zum schwarzen Löwen vendéglő, Jiringasse 33.

Pancsova. Szálló nincs. Magánháznál (50 fill.).

Pápa. Ipartestületi szálló.

Sárospatak. Ipartestületi szálló.

Sátoralja-Ujhely. Widderné vendéglője, Papsor-utca (40 fill.).

Segesvár. Iparos ifjak szállója, Michael Albertstrasse.

Selmeczbánya. Sattler-vendéglő (40 fill.).

Szombathely. Ipartestületi szálló, Iskola-utca.

Sopron. Hotel zur Weissen Rose.

Szegzárd. Ipartestületi szálló, Kosuth-utca (20 fill.).

Szeged. Kocsis F. vendéglője. Iskola-utca.

Szolnok. Ipartestületi szálló, Szápáry-utca (20 fill.)

Szentes. Ipartestületi szálló, Kurczaparti-utca (20 fill.).

Székesfehérvár. Ponty-vendéglő.

Temesvár. A Naphoz címzett vendéglő Nap-utca (Gyárváros).

Tata. Ipartestületi szálló, Fazekas-utca (20 fill.).

Turóc-Szent-Márton. Grand Hotel, Ringplatz.

Újvidék. Gasthaus Stadt Esseg, Duna-utca 1.

Ungvár. Ipartestületi szálló, Radvancz-utca (40 fill.).

Versecz. Ipartestületi szálló, Wassergasse.

Veszprém. Ipartest. szálló, Szarvas-vendéglő, Vásár-tér (20 fill.).

Zágráb. Zur Stadt Fiume (Ilica 50 sz.) Ezenkívül Hotel Hriba és Hotel Anker

Zala-Egerszeg. Ipartestületi szálló, Templomalja-utca (20 fill.).

Zilah. Szálló nincs. Magánháznál 50—60 fill.

Az utazók a szállók elleni panaszait a budapesti kifizető-állomáshoz intézzék; ugyanoda küldendők ama szállók címei, melyek e jegyzékben felsorolva nincsenek s az utasoknak ajánlhatók.

Nyomdász körök.

Budapesti Könyv- és Könyvnyomdatulajdonosok Egyesülete.

Elnök: Emőkei Emich Gusztáv (Athenaeum-nyomda).

Egyesületi helyiség: V. ker., Arany János-utca 29. sz., I. em.

Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Jótékonyági Köre.

Elnök: Birkholcz Á. (V., Csáky-utca 13.)

Könyvnyomdászok Szakköre.

Elnök: Tanay József (Pesti könyvnyomdarészvénytársaság (V., Hold-utca 7.)

Körhelyiség: VII., Kerepesi-út 30. sz. (Iparos-kör).

Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre.

Elnök: Böhm Sándor.

Budapesti Hirlapszedők Köre.

Elnök: Brikovits János (Pester Lloyd-nyomda).

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegylete.

Elnök: Wagner Károly (VIII. ker., Stáhly-utca 7.)

Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Hitelszövetkezete.

Elnök: Plachy Lajos (Pesti könyvnyomda részvénytársaság). Titkár: Olasz Ferencz (VII., Klauzál-utca 2.)

Budapesti Betűöntők Köre.

Elnök: Novák Gusztáv (E. M. Betűönt.).

Athenaeum Dalkör.

Elnök: Ullmann Vilmos (Athenaeum r.-t.)

Ébredés Dalkör.

Elnök: Tanay József (Pesti könyvnyomda részvénytársaság).

Typographia Dalkör.

Elnök: Lubik Zoltán.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyletének Dalkara.

Helyiség: VIII., Stáhly-utca 7.

Temesvári nyomdász-dalkör.

Elnök: Csendes I.

Pozsonyi Typographen-Bund.

Elnök: Hampel M.

Nagyszebeni Nyomdászok

Typographia Dalköre.

Elnök: Fleischer M.

Könyvnyomdai
s könyvnyomdai
festékek s kencczék
állandó raktára.

Vezérképviselet
és raktár

KRAUSE **XXXXXX**
KÁROLY LIPCSEI
GÉPGYÁRA **XXXXX**
célg részéről
mindennemű
papíripari gépekben,
stb. stb.

Könyv- és könyvnyomdai

SZAKÜZLET

DESSAUER és MÁRKUS

TELEFON
39—94.

≡ **BUDAPESTEN** ≡
VI., LÁZÁR-UTCA 13. SZ.

TELEFON
39—94.

Gépek, motorok, valamint eszközök raktára
könyv- és könyvnyomdák, könyvkötészetek és
dobozgyárak számára.

Teljes nyomdai
és könyvköté-
szeti berendezése-
ket elvállalnak.

Vezér-
képviselőség

KLEIN, FORST
és BOHN UTÓDAI
GEISENHEIM A/K.
célg részéről
fénynyomású,
könyv- és könyvnyomdai
gyorssajtókban.

BETÜÖNTÖDE ÉS GÉPGYÁR

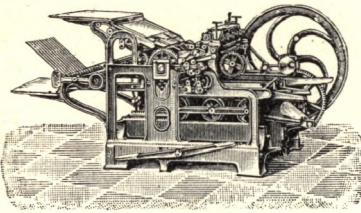
Actien-Gesellschaft
für Schriftgießerei
und Maschinenbau

Alapított
1840.

Gegründet
1840.

OFFENBACH A./MAIN.

Teljes nyomdai
berendezések
folyton kész-
letben vannak
és kívánatra
a legnagyobb
összeállításban
szállíthatók.

Tervezetekkel és bizonyítványokkal szívesen szolgálunk.

I. főosztály: betüöntöde. Nagy készlet
és gazdag

raktár szöveg-, cím-, dísz- és írásbetűkből, kör-
zetekből, réznemű anyagokból és vignettákból.

II. főosztály: gépgyár. Mint gépgyárunk
különlegességeit

ajánljuk: egyszerű könyvnyomdai gyorsajtókat
2 és 4 festékező hengerrel; hengernyomású sajtó-
kat festékasztallal, kézi és lábajtásra; új akszidencz
sajtókat; tégelynyomású sajtókat festéktányérral;
új tégelynyomású sajtókat festék-hengerművel;
Boston-gépeket.

UJDONSÁGOK ÁLLANDÓAN MEGJELENNEK.

A *GRAFIKAI SZEMLE* kiadóhivatalában
Budapesten, V., Hold-utca 7. megrendelhetők:

GRAFIKAI SZEMLE

Szerkesztő **TANAY JÓZSEF** HAVI FÖLYÓIRAT Főmunkatárs **FIRTINGER K.**

Megjelenik minden hónap 20. és 25-dike között.
Előfizetési ára: egy évre **4 korona**, félévre **2 kor.**
Egyes szám ára **40 fillér.**

MAGYAR NYOMDÁSZOK ≡ ÉVKÖNYVE ≡

Az 1889., 1890., 1891., 1892., 1893., 1894., 1896.,
1897., 1898., 1899., 1900. és 1901. évfolyamokból
még van néhány példány. E tizenkét évfolyam ára
együtt megrendelve **10 korona.** Az első tizenegy
évfolyam egyenkint 1 korona (vidékre 1 korona
24 fillér), az utolsó azonban 1 kor. 40 fillér, azaz
vidékre 1 korona 64 fillérbe kerül. — A három
első és az 1895-dik évfolyam már nem kapható.

ÖTVEN ESZTENDŐ A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMTATÁS KÖZELMÚLTJÁBÓL

IRTA FIRTINGER KÁROLY

Ára **2 korona.** — Nagy szaktörténelmi munka.

A MAGYAR ÁLLAM NYOMDÁSZATTÖRTÉNELMI ≡ TÉRKÉPE ≡

Tervezte s magyarázó szöveggel ellátta

FIRTINGER KÁROLY

Ára helyben **60** (vidékre **74**) fillér. — Az Évkönyv
megrendelői féláron kapják.

TELEFON 14-01.

Könyv- és könyomdai
festék-, kencze-
és hengeranyag-

gyár

TELEFON 14-01.

WÜSTE F.

— Gyárt: —

könyv- és könyomdák
részére fekete és színes;
és réznyomáshoz szüksé-
ges mindennemű és színű

FESTÉKEKET

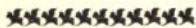
Iroda és raktár:

BUDAPEST, VII. KER., AKÁCZFA-UTCZA 58.

BÖLE JÓZSEF

Elvállal minden-
nemű épület- és
bútorasztalos-
munkát.

Javításokat el-
fogad és ponto-
san teljesít.

Első magyar
könyvnyomdai
szakasztalos

BUDAPEST

VIII. kerület,
Vas-utca 7. szám.

≡ GÉPGYÁR ≡
ÉS VASÖNTÖDE

WÖRNER J.
ÉS TÁRSA
BUDAPEST

Készít: egyszerű gyorsajtókat, két vagy négy festékdörzsölő hengerrel; kétszint nyomó gépeket, két festék-szerkezettel, két vagy négy festékdörzsölő hengerrel; tégelynyomású gyorsajtókat, **HUNGARIA** ak-szidencz-gyorsajtókat, papírvágó- és papírfúró-gépeket, önműködő késköszörülő gépeket, aranyozó, dombornyomó és kivágó-sajtókat, könyomdai gyors- és kézi-sajtókat, csomagoló- és simító-sajtókat, tömöntödei berendezéseket és transzmisszió-telepeket.

KÖRFORGÁSÚ NYOMÓGÉPEK

ujságok, könyvek és illusztrált műveknek egy- és többszínbeni nyomására, tökéletesbitett tölcsér- és körbenforgó keshajtogató készülékkel.

Használt gyorsajtókat

alaposan kijavítva, jótállás
mellett, jutányos árért szállít.

Gleitsmann E. T.

ALAPÍTTATOTT
1847-BEN.

Telefon 13-70.

kő-, könyv-, fény- és bádognyomdai festékgyárak

TÖRZSGYÁR:

DREZDA

KÖZPONTI GYÁR:

RABENSTEIN

FIÓKGYÁRAK:

VOLTRI (GENUA)

TRELLEBORG

BUDAPEST

VII., Akácfa-utca 50. sz.

„SAXONIA“

gelatin hengeranyag.

Kenczefőzde.

Hengerek uj- és átöntése.

H. BERTHOLD

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰ-
ÖNTÖDE RÉSZV.-TÁRSASÁG

BERLIN, SW.

Rézugyártmányok,
☉ modern betűk ☉
mindenféle nyelvre,
körzetek és ékítmé-
nyek dús választék-
ban kaphatók. ≡

Celjes nyomdaberende-
zések mindenkor azon-
nal szállíthatók.

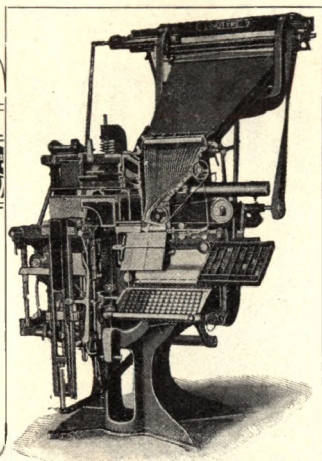
VEZÉRKÉPVISELŐSÉG

PUSZTAFI R.
ÉS TÁRSA

BUDAPEST

VI., PANNONIA-U. 2.

LINOTYPE

PÁRISI
KIÁLLÍTÁS
1900.

GRAND
PRIX
ÉS ARANY
ÉREM

KARLSBADI
KIÁLLÍTÁS
1900.

DÍSZ-
OKLEVÉL
AZ ARANY
ÉREMHEZ

szedőgép

elismerve a
legtökélete-
sebbnek,

nagy munkaképességűnek, legmegbizha-
tóbbnak és legjövendelműbbnek az ösz-
szes szedőgépek között az egész világon.

9000-en felül naponta használatban,
és ebből 560-nál több Németországban, Ausztriában, Magyar-
országban, Svájcban stb.

Tessék kérni képes prospektusokat, betűmintákat és
bizonyítványfüzeteket képviselőinktől:

DUKES M. UTÓDA,
BÉCS
I. Beziirk, Wollzelle 6-8.

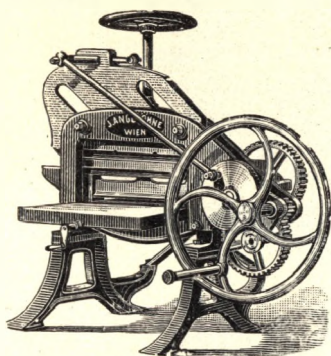
GUTENBERG-HAUS
GEBR. GEEL, BÉCS,
VII/2. Lerchenfelderstr.37

vagy direkte

S Merzenthaler
Setzmaschinen-Fabrik
G.m.b.H. Berlin, N. 4.

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI ÉS
KÖNYVKÖTÉSZETI GÉPEK,
KELLÉKEK GYÁRI RAKTÁRA

Fuchs Dávid

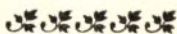

Budapest,

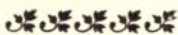
VI. kerület,

Teréz-körút

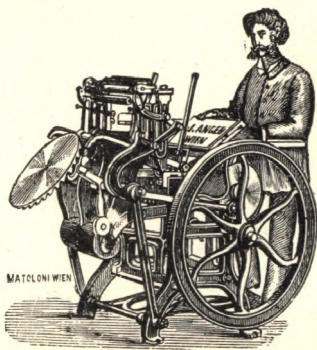
25-ik szám.

Vállalkozik nyomdák, könyvkötészetek
teljes =====
berendezésére
kedvező fize-
tési feltételek
mellett. ===

Legjobb ===
minőségű

hengeranyag.

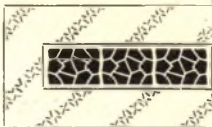
ÁRAJÁNLATTAL, KÖLTSÉGVETÉSEL
KÉSZSÉGESEN SZOLGÁL.

• Szolid gyáptmányok. •

Hans Wunder

BERLINI KÖNYVNYOMDAI ÉS
KÖNYOMDAI

festékek
gyára

Könyv- és könyomdai fekete és szí-
nes festékek, könyvkötő-festékek
és kenczék, mindennemű átnyomó-
papirok, ugymint:

chinai, sárga és transparent.

Germania hengeranyag
bármely gép számára
(körforgóhoz is).

Különlegesség : GLORIA (Zusatzpasta)
a lehúzást, különösen alkalmas a cinóber és a
cinóber-
imitáció,
valamint az
összes föld-
festékek és
Ultramarin-
hoz stb.

VEZÉR-
KÉPVISELŐSÉG
ÉS GAZDAGON
FELSZERELT
RAKTÁR :

Goldstein
Adolf

BUDAPEST,
VII. kerület,
Kazinczy-u. 30.

Chromo-
fekete.

NYOMDATULAJDONOSOK *
FIGYELMÉBE!

**Kurzke
és Tsa**

Photozinkografiai
műintézet
készíti a legjobb
 Clichét
mindennemű-
nyomtatványhoz

Budapest. VIII. Szentkirályi-utca-13

Pontos kiszolgálás!

≡ Előnyös árak! ≡

PREUSSE

Alapított
1873-ban

PÁRIS
BERLIN

& COMPAGNIE

GÉPGYÁRA LIPCSE 46

ajánlják hosszú különlegességeiket:
évek óta elismert

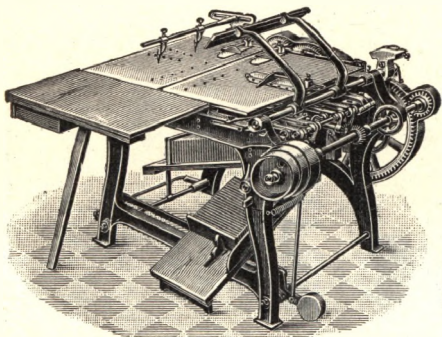
Drót- és czérnafűző-gépeket könyvek, füzetek, irkák, naptárak és dobozok stb. fűzéséhez.

Ívhajtogató-gépeket könyv- friss illusztrációs- és újságyomáshoz, üzleti könyvek, írópapirok, papiraszalkendők és mindennemű papirokhoz minden alakban és hajtási nembben, ragasztó- és vágókészülékkel, egyidejű czérnafűzéssel is.

Újsághajtogató-gépeket bármilyen gyorsajtóhoz való bekapcsolásra, egész, elvágott fél ívek és mellékletek behajtogatásához. Hajtogatnak különféle nagyságú íveket tetszés szerinti törésszámmal a gyorsajtóval való egyforma sebességgel.

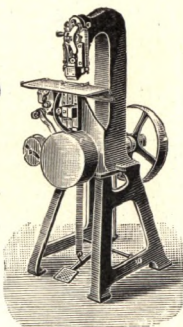
Doboz- és tokkészítéshez mindennemű gépeket, u. m. hajlítás, karczolás, rovátkolás, vágás, hornyolás, lyukasztatás, kivájás, fűzés, kapcsolás és oklázáshoz stb.

PERFORÁLÓ-GÉPEK • PAPIRLEMEZ-OLLÓK

Ívhajtogató-gép

1 - 4 hajtással (egyidejű czérnafűzéssel is).

Tömb-drótfűzőgép

kb. 30 ^m/_m vastagságig fűz.

Tessék prospektusokat és
munka-mintákat kérni!

MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE:

DESSAUER ÉS MÁRKUS

Budapest, VI., Lázár-utca 13. szám.

Szedősorzó

igazítható fessítő-
vel, szabadalmazott
saját találmány.

Patent gelatin-

hengerranyag.

47,004. és 53,406 osztrák
magyar szabadalmak.

ELSŐ MAGYAR KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI

TELEFON

56—64.

 FESTÉK- ÉS

HENGERANYAG-GYÁR

TELEFON

56—64.

Kurzweil János és Társa

≡≡≡ GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR : ≡≡≡

Budapest, IX., Márton-utca 19.

Készít legjobb minőségű ujság-, mű-, díszmű-,
illusztráció- és mindenféle színes festékeket.

Kellékek

a grafikai szak-
mák számára.

KITÜNTETÉSEK

Temesvár : 1891.

Orsz. Iparegyesület 1892.

Philippopol : 1892.

Milenniumi kiállítás

Budapest Hors. concours.

Vereinigte Maschinenfabrik Augsburg u. Maschinenbaugesellschaft Nürnberg A.-G.

AUGSBURGI GYÁR:

ALAPÍTÁTOTT 1840-BEN.

Munkások száma körülbelül 3500.

RÉSZVÉNYTŐKE:

6,000.000 ft, déln. ért.

NÜRNBERGI GYÁR:

ALAPÍTÁTOTT 1837-BEN.

Munkások száma körülbelül 6500.

AUGSBURGI GYÁR:
mindenféle fajtájú és nagyságu
gyorssajtók és körforgó-gépek.

Eladatott 1901. novemberig: 6650 gyors-
sajtó, köztük 395 körforgó-gép, köztük tíz
32-kolumnás és két 4-papirhengeres gép,
összesen 130 iker-körforgó.

V ezérképviseelő Ausztria-Magyarország
 és a keleti tartományok részére:

POLACSEK JÓZSEF, BÉCS, IV., BELVEDEREGASSE 3.

AUTOTYPIA

FOTOTYPIA

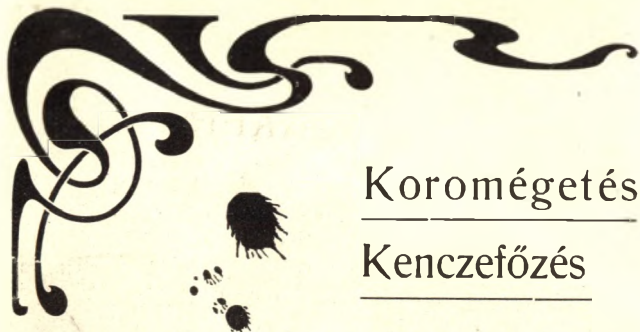
≡ KEMIGRAFIA ≡
FOTOLITHOGRAFIA

Készít horgany-, valamint rézmaratású kliséket a leg-
szébb kivitelben. – Házonkívüli felvételeket, u. m.:
építmények, gépek, tájképek, továbbá olajfestmények és
iparművészeti tárgyakról a legjutányosabb árak mellett.

Julius Mäser Lipcse, magyarországi képviselője

A MÄSER-LEMEZEK RAKTÁRA

Koromégetés

Kenczefőzés

Berger & Wirth

FESTÉK-
GYÁRA ≡
LIPCSE

Fiókok:

NEW-YORKBAN

LONDONBAN

MOSZKVÁBAN

FLORENCZBEN

SZENT-PÉTERVÁROTT

BERLINBEN

Festékek az összes grafikai
iparágak számára.

KÜLÖNLEGESSÉG:

VICTORIA
és BIANKA
hengeranyag.

ÁRJEGYZÉKKEL, NYOMÁS-
MINTÁKKAL KÉSZSÉGGEL
SZOLGÁLUNK.

Képviseelő
Magyarorsz.
és Ausztria
részére:

**POLACSEK
JÓZSEF,**
Bécs, IV.,
Belvedere-
Gasse Nr. 3.

JOSEF ANGER & SÖHNE

gépgyára és vasöntője

BÉCS, XIII. BEZ., HERNALS,
HAUPTSTRASSE 124.

Szállít legjobb, legújabb szerkezetű

könyv- és könyomdai

gyorssajtókat, tégelynyo-
mású és

„Ausztiria“-sajtókat, lyukasztó- és papir-
vágó-gépeket, simító- és csomagoló-
sajtókat, aranyozó- és ványoló-sajtókat,
papirzacskóvágó-gépeket, kézi sajtókat.

Leg-
előnyösebb
fizetési
feltételek.

Képes
árjegyzékkel
szívesen
szolgálunk.

VEZÉRKÉPVISELŐ ÉS RAKTÁROS
Fuchs Dávid

• Budapest, VI., Teréz-körút 25. •

J. H. RUST & Co. betűöntöde és mechanikai

WIEN, V/1.

Kitüntetése :
császári sas
használatá
a cégablán
s a pecséten.

Kitüntetve
BÉCS,
BERLIN,
NÜRNBERG,
MAJNA MELLETTI
FRANKFURT
stb. stb.

Éveken át szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján a legrövidebb idő alatt szállítanak

könynyomdai berendezéseket

nagy és kisszabású üzletek részére a legmodernebb és legizlésebb betűkkel, körzetekkel és ékítményekkel, valamint a legjobb gépekkel és kellékekkel felszerelve.

Monogrammok, valamint inicziálék könyv- és dombornyomáshoz. Ruggyanta bélyegző-gyártáshoz berendezések oktatással együtt. Tégelynyomású gyorsajtók. Tömöntődei készülékek. Lyugató gépek és számozó készülékek, stb. stb.

Legnagyobb választék idegennyelvű BETŰKBEN. Plakátbetűk fából és rézből
Szolid kivitel.
MÉLTÁNYOS FELTÉTELEK.

KÖNYVNYOMDAI ÉS
≡ KÖNYOMDAI ≡
SZÍNES ÉS FEKETE
festékek gyára

MÜNCHEN
NEW-YORK

Haber Mihály

Ezen dúsan felszerelt raktárból
bárminemű megrendelések a
legpontosabban teljesíttetnek.

ÁRJEGYZÉKKEL ÉS NYOMÁSMINTÁKKAL
KIVÁNATRA KÉSZSÉGGEL SZOLGÁLUNK.

Kizárólagos képviselő Magyarorsz.
és a keleti tartományok részére

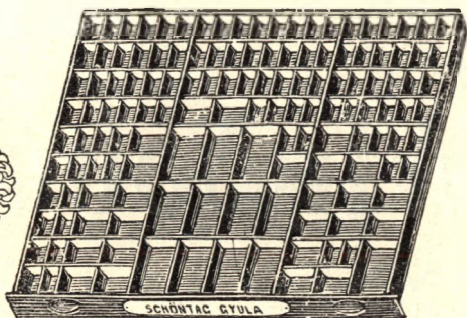
FUCHS DÁVID

≡ BUDAPEST, ≡

VI., Teréz-körut 25. sz.

SCHÖNTAG GYULA

**KIZÁRÓLAGOS KÖNYVNYOMDAI ÉS
KÖNYVKÖTÉSZETI SZAKASZTALOS
BUDAPEST, VI., VÁCZI-KÖRÚT 51. SZ.**

 Kis antiqua-
szekrény 3 frt.

*Árjegyzék
ingyen és
bérmentve.*

Nagy antiqua-
szekrény 4 frt.

A BETŰSZEDÉS

KÁTÉJA

I. és II. füzete.

Előnyös a tanoncok
oktatására és fiatal sze-
dőknek olvasmányul.

Egy-egy füzet ára:
≡ egy korona. ≡

Postán 14 fillérrel több, azonban öt példányon felüli meg-
rendelésnél 20% engedmény jár. Utánvétel mellett a füzetek
nem kaphatók.

Megrendelhető a „GRAFIKAI SZEMLE” kiadóhivatalá-
ban Budapest, V. ker., Hold-utca 7. szám.

I.

1-és szín: Mennige.

II.

a)

III.

5-ik szín: Krapplak-Fekete-Mennige.

IV.

e)

2-ik szín: Milori-Császárkék-Fehér.

b)

6-ik szín: Brillant-Kék.

f)

3-ik szín: Kromsárga.

c)

7-ik szín: Krapplak.

g)

4-ik szín: Krapplak, hígítva.

d)

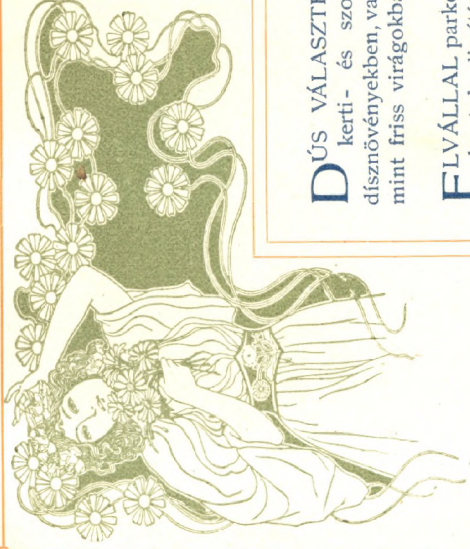
8-ik szín: Császárkék-Fekete.

h)

Chryg g
739

Különlegességek:

Chrysanthem.
Czipruslomb
Granátvirág
Hajnalka
Hortenzia
Kamélia
Téli és nyári
rózsa, stb.

BORBÁS BERTALAN

KERESKEDELMI-
ÉS MŰKERTÉSZ

ZENTA, UJ-UTCZA 87.

DÚS VÁLASZTÉK
kerti- és szoba
dísznövényekben, vala-
mint friss virágokban.

ELVÁLLAL parkok,
kertek díszítését,
szabályozását és rend-
ben tartását. *www*

KÉT TAS
NAPLÓJÁBÓL

IRTA
TERÉNYI M.

DÉLAMERIKAI ÚTLEIRÁSOK, ÉLET-
KÉPEK, TAPASZTALATOK ÉS TÖBB
NAGY VÁROS RÖVID ISMERTETÉSE

A SZERZŐ TULAJDONA

AZ „ATHENÆUM DALEGYLET“ 1901.
DECZEMBER HÓ 1-ÉN, A SZÉKES-
FŐVÁROSI VIGADÓ NAGY ÉTTERMÉ-
BEN, A CSÁSZ. ÉS KIR. 86-IK SZÁMU
GYALOGEZRED ZENEKARÁNAK KÖZRE-
MŰKÖDÉSÉVEL, A LÉTESÍTENDŐ
NYOMDÁSZ-SZANATÓRIUM JAVÁRA
RENDEZI

HANGVERSENY- DÁLESTÉLYÉT

A MELYRE T. CZIMET ÉS BECSÉS
CSALÁDJÁT TISZTELETTEL MEGHIVJA
A RENDEZŐ-BIZOTTSÁG.

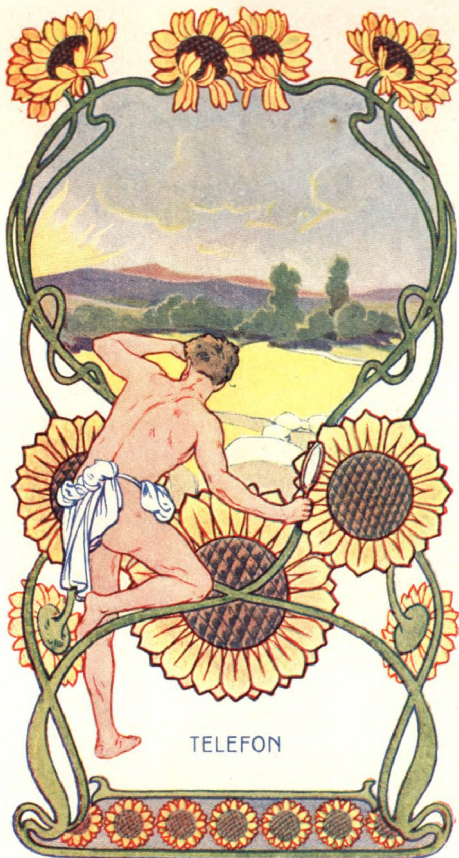
Kezdete
fél 8 órakor.

Belépő díj
1 korona. 90

PELÜLPIZETÉSEK KÖSZÖNETTEL FOGADTATNAK ÉS A
TYPOGRAPHIÁBAN
NYUGTÁZTATNAK.

WOTTITZ MANFRÉD

PHOTO-CINKOGRAFIÁJA

☞ BUDAPEST ☛

VI., KIRÁLY-UTCZA 30.

TICHY ÁKOS

1864 – 1901.

Fájdalmas kötelességet teljesíték, a mikor megboldogúlt elődöm tehetőségét, sokoldalú munkásságát, szakavatottságát, nyílt és korrekt jellemét e helyen méltatom. Sokban volt Ő nekünk útmutatónk, de különösen igazmagyar érzelmei mindig példásan hatottak ránk, és mindezeket a tulajdonságokat igyekszünk mi is elsajátítani, istápolni, hogy mindenben méltó utódai legyünk annak a kitűnő Szaktársnak, a ki mindnyájunk tiszteletét és szeretetét bírta.

SZERK.

KROMOTÍPIA 4 SZÍN BEN

HERBST S. MŰINTÉZETÉBŐL

Telefon
424

≡ BUDAPEST ≡
VII., MIKSA-UTCZA 6.

Telefon
424

A díszeket Csécsényi János felügyelése alatt nyomatá Ziegler Faragó. A festéket Reit & Co. gyártotta.

 fillért

adakozzunk

a Nyomdász-Üdülőhely

 javára

Budapest, 1902. évben

A Végrehajtó-Bizottságtól